

Vsebina 1. zvezka :

1. Gorázd: Mi vstajamo! Pesem.	1
2. Dr. Fr. Detela: Veliki grof. Zgodovinski roman.	2
3. J. Trdina: Bajke in povesti o Gorjancih. 22. Pod hruško. 12	
4. Jos. Starè: Pisma iz Zagreba. IX.	15
5. J. Stritar: Pravo junaštvo! Podoba iz kmetskega življenja. 20	
6. Ivan Šubic: Nekoliko črtic o krvi naši.	27
7. J. K.: Pastir in vila. Balada.	30
8. Fr. Wiesthaler: Slavni Slovenci. I. Dr. Jakob Zupan. . 31	
9. Svoimir: Drobne pèsni. 1. 2.	36
10. Janko Kersnik: Agitator. Roman.	37
11. Jos. Vesel: „Križanje Krista“.	43
12. Književna poročila:	
I. S. R.: Weriand de Graz.	45
13. Ivan Franke: Umetniške starine na Gorenjskem.	47
14. * * * Petdesetletnica pesmi „Hej Slovani“.	49
15. — Slovenski glasnik.	51
16. Janko Kalan: Šah.	63

Denašnje številko smo poslali vsem dozdanim gg. naročnikom. Kdor lista neče dalje prejemati, naj blagovoljno zapiše na zavitek „Nazaj!“ ter odda naj zvezek na svoji pošti. Plačevati mu ni nobene poštnine. Kdor si pa hoče list še dalje naročiti, prošén je poslati svojo naročnino vsaj do 28. januarija t. l., sicer se mu ustavi list z 2. številko. — Naročila je najbolje in najceneje pošiljati po poštnih nakaznicah naravnost upravništvu „Ljubljanskega Zvona“, Ljubljana, Nove ulice 5.

Prve številke smo tiskali toliko, da moremo ž njo postreči tudi novim naročnikom, kateri nam bodo vselej dobro došli!

Kdor nam vrne 3. št. l. l., plačamo mu radi zánjo 60 kr.

Upravništvo.

Ljubljanski

ZVON

Leposloven in znanstven list.

Leto V.

V Ljubljani, 1. januarija 1885.

Štev. 1.

Mi vstajamo!

Mi vstajamo! In vas je strah?
Pokáj takó hrumíte!
Slovana se bojíte?
Teží vam dušo huda vest,
In vest vam stiska jezno pest?
Bojíte se — osvété
Od množíce neštéte?

Mi vstajamo! Trepéči, svet!
Mi vstajamo gotóvo
V življenje svetlo, nóvo.
Nič več ní drag nam spanja mrak,
Na délo vódi nas korák;
Noč téмна je za nami,
Svobóde svit nas drami.

Mi vstajamo; budí nas luč.
Oj, dolgo pač smo spali,
Ví spéče nas — teptáli.
Pa dási ste teptáli nas,
Še niste pokončáli nas:
Zatrli niste spéčih,
Ne boste nas bedéčih!

Mi vstajamo — poslédnji pač
Med brati vsega svéta,
Najmlajša bojna čéta.
Pa dási smo pozní, mladí,
Káj nas to žali, kaj bolí!
Rod stari hira, gine,
Bodočnost je — mladine.

Mi vstajamo, mi vstajamo!
Bojíte se osvété
Od množíce neštéte? . . .
Oj, srca mlada nam goré,
Po dnevi našem hrepené.
Osvéta naj slovanska —
Ljubezen bo krščanska!

Gorázd.

Vélikí grof.

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

Uvod.

Burni nemir se je bil polastil proti koncu srednjega veka človeške družbe. Cerkvene, socialne in državne razmere so razganjale stare svoje oblike in silile na predrugačenje: nepoklicane roke čeških Husitov so se lotile verskih stvari, katere so poklicani faktorji brezvestno zanemarjali na svojo škodo; vedne vojske in plemeniška potratnost, ki se je izkušala z rastočim bogastvom meščanskim, tirala je kmeta, čedalje bolj obremenjenega, v boj za staro pravdo; mala vladarstva pa so ginila in se potápljala v vélikih državah, naslonjenih na sloveče dinastije, med katerimi se je v prvi vrsti vzdigala habsburška.

Sredi 15. stoletja je razdeljena last te rodovine še v tri dele: v vojvodino avstrijsko, v vojvodino štajersko-koroško-kranjsko in v grofijo tirolsko. Čast rimsko-nemškega cesarstva je bila prešla od čeških kraljev luksemburške rodovine zopet na habsburški rod. Toda ta čast, pravi zgodovinar Eneja Silvij, bolj blesteča nego močna, čislala se je na tujem mnogo više nego doma, kjer so se nemirni vazali za cesarja menili samó tedaj, kadar so ga potrebovali, a dragó mu prodajali najmanjše usluge. Celó na podedovanem posestvu so mu odrekli uporni podložniki pokorščino ter večkrat svojo voljo izvéli proti njegovi.

Poslednji Luksemburčan, cesar Sigismund, bil je ob jednom kralj češki in ogerski. Obe deželi dali sta mu dokaj opravila. A dasi je zvezan s papežem, ves krščanski svet v križevniških vojskah klical na Husite, ni jih zmožel; na Ogerskem pa ga je predrznost nezadovoljnežev vrgla celó v ječo. Opróstilo ga je posredovanje zvestega zaveznika, celjskega grofa Hermana, s čigar rodovino se hočemo nekoliko seznaniti, ker jo bomo srečali v naši povesti.

Na górenji Šavinci leže razvaline rodovinskega gradú starih plemičev, ki so si znali po svoji hrabrosti, spretnosti in sreči pridobiti

slavo in moč in povzdigniti se v grofe celjske, najmogočnejšo rodovino spodnjega Štajerja. Kakor prejšnji cesarji njegove prednike, tako je obdaril bogato Sigismund grofa Hermana. Podelil mu je posestev na Ogerskem, tako, da je bil grof prvi magnat te dežele, dal mu je hrvaško Zagorje in imenoval ga za bana slavonskega; napósled je vzel njegovo hčer Barbaro za ženo. Po smrti Hermanovi pa je hvaležnost radodarnega cesarja povzdignila sina njegovega Friderika in Friderikovega sina Urha v knežji stan (l. 1436). Habsburški vojvode, katerih vazali so bili celjski grofje do tedaj, protivili so se ti naredbi; a zavrnil jih je cesar, naj mirno ubogajo, drugače bi moral on upornost kaznovati kot kračenje cesarske pravice. In ko so Habsburžani po cesarjevi smrti prijeli za meč, da spravijo Celjane zopet v zavisnost, opravili niso ničesar: kajti poveljnik je bil grofovim vojščakom Jan Vitovec Grebenski, ki je ubožen vitez iz husitskega tabora stopil v grofovo službo in tu s svojim pogumom in bojno izurjenostjo došel do česti in bogastva. Posestva pokneženih grofov pa so se razširjala po Štajerskem, Koroškem, Kranjskem, Hrvaškem, Ogerskem in Avstrijskem, in najslavnejše vladarske družine so stopale v sorodno zvezo z mogočno rodovino, tako razven luksemburške saksonska, bavarska, badenska, poljska, bosanska, srbska in celó habsburška. Kajti celjska Barbara je porodila Luksenburžanu jedino hčer Elizabeto; s to pa se je poročil vojvoda avstrijski Albreht, ki je podedoval po svojem tastu kraljevstvo ogersko in češko in postal l. 1438. pod imenom Albreht II. nemški cesar. A krepkega vladarja je pokosila smrt že 27. oktobra 1439. l. in štiri mesece po njegovi smrti je žena Elizabeta porodila sina, Vladislava Postuma ali Posmrtnika, zakonitega dediča vojvodine avstrijske, ter krone češke in ogerske. Toda zakon brez moči ne velja v burnih časih: niti Ogrini Čehi se niso držali oporoke kralja Albrehta, ampak prvi so si izbrali takoj poljskega Vladislava za kralja, poslednji pa so se dogovarjali, koga bi izbrali. Kraljica se je obrnila do váruha, habsburškega Friderika, ki je bil vojvoda na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem, naj brani pravice njenega sina. A Friderik, katerega so bili istega leta 1440. knezi izborniki izvolili za nemškega cesarja kot Friderika IV., bil je miroljuben mož in varčen, sila varčen. Vzdignila pa sta se za siroto Vladislava sorodnika njegova, celjska grofa, Friderik in zlasti Ureh, sin njegov. Kajti Friderik, mož ošaben, strasten, silovit, imel je tedaj že blizu osemdeset let in bil je sprt z vsem svetom. Vest mu je očitala, da je iz pregrešne ljubezni do nesrečne Veronike Deseniške zadržal svojo ženo; preganjal ga je spomin na ljubljeno Veroniko, katero mu je oča umoril v groznem srdú; tako je živel divje in odljudno največ

v Krškem gradu, prepustivši vlado ponosnemu in drzovitemu Urhu. Ta pa je udaril z vojsko na Ogersko, zbral raztresene čete hrabrih taboritov, na čelo jim postavil nepremagljivega Jana Jiskro in poplával z njimi v imeni kralja Vladislava gorenjo Ogersko. Kljubu vsem stražarjem je dobil v pest ogersko krono sv. Štefana in jo posadil maja meseca v Stolnem Belem Gradu na glavo svojemu netjaku, tri mesece staremu kralju Vladislavu. A sam na svojo moč omejen za delj časa ni bil kos skupni vojski poljski in ogerski, niti bojnemu geniju svojega nasprotnika Janeza Hunjadyja, Sibirjanina Janka. Mir se je sklenil (l. 1441.) in kraljica Elizabeta, katere bridkim izkušnjam je leto pozneje konec storila smrt, morala se je ločiti za vselej od ljubega svojega sina. Le jedna roka je krepko še držala zastavo kralja Vladislava, češka roka Jana Jiskre. Ko pa je v bitvi pri Varni (1444. l.) padel kralj poljski in ogerski, priznale so vse stranke Vladislava Posmrtnika za kralja ogerskega in temu priznanju se je pridružila skoro h krati tudi deželna češka; a za nedoraslosti vlada zánj tu Jurij Podjebrad, ondu Janez Hunjady. Krepkima glavarjema stojé pa mogočni protivniki nasproti, ki silijo na to, da se kralj Ladislav izpusti iz váruštva in sam žezlo vzame v roko. Taka želja se vname tudi v vojvodini avstrijski, največ v srci onih, katerim ne ugaja varčno gospodarstvo Vladislavovega váruha, cesarja Friderika, in ki se zanašajo na večjo darežljivost mladega kralja. Ta želja dóbi kmalu glasen izraz v zahtevanji in podjetni možje se trudijo temu zahtevanju pridobiti veljavo. Glava jim je baron Ureh Eizinger, mož prebrisan, zgovoren in — zarad česar mu je váruh Friderik najbolj zopern — čez mero grabežljiv. Z Bavarskega prišedši je dobil po svoji spretnosti za cesarja Albrehta II., očeta Vladislavu Posmrtniku vodstvo, avstrijskih financ v roke, vir velikemu bogastvu. Ko pa je varčni Friderik kot váruh zahteval računov, začel ga je sovražiti mož, razžaljen zarad nezaupnosti. Maščevanja željen si je znal pridobiti močno stranko in prav mu je prišlo žalostno stanje vojvodine, katero so inostranski in domači roparji pustošili, in sitnosti, katere je napravljaval cesarju njegov nepokojni in bojaželjni brat. Vsega tega je cesar kriv, dokazoval je Eizinger, in da se prepréci poguba, treba ga prisiliti, da izpusti várovanca. Tako so se zbirali oblaki nad glavo cesarja Friderika, ko se je napotil (l. 1451.) na Laško, kamor mu je prišla naproti nevesta njegova, Lenora Portugalska, in v Rim, kjer mu je papež Nikolaj V. dejal krono na glavo in obljubil mu svojo pomoč proti vsem upornikom. Ko pa je prišel maja meseca l. 1452. cesar zopet v dežele svoje, odpovedali so mu bili že avstrijski stanoví z mestom Dunajem na čelu pokorščino in zvezali se v oproščenje Vladislava z grofi celjskimi. Ne da bi brž zgrabil še nezdružene nasprotnike, zaprl se je cesar v svojo

močno in zvesto trdnjavo, Dunajsko Novo Mesto, pismeno opominal je h pokorščini in zanašal se na vspeh papeževega ukaza, vsled katerega je prokletje žugalo vsakemu uporniku, ki bi se v štiridesetih dneh ne podvrigel cesarju.

I.

V Celji so julija meseca l. 1452. v svoji svetovalnici na glavnem trgu pri zeleni mizi sedeli mestni odborniki. Prepričani, da na njih ramenih sloni blaginja in gorje vsega mesta, držali so se resno in važno in ugibali, kako se ima vzprejeti milostivi gospod grof Ureh, ki je z vojsko svojo na potu iz Hrvaškega proti Dunaju.

Vstal pa je Fabijan Rožič in dejal: „Slavna gospôda, ako hočemo vredno počestiti svojega kneza, pojdejo mu naproti vsi cehi in vsa društva s svojimi banderi, peljejo ga po pozdravu v mesto, spremijo njegove vojake do taborišča, kjer se ž njimi vred napojé na mestne troške.“

To je bil predlog praktičen in lojalen kakor njegov oča, predstojnik krčmarskega ceha in gostilničar pri „Črnem volu“.

A oglašil se je Jožef Hren, po pravici menêč, da vojaki ne bodo le žejni ampak tudi lačni, in vsakemu pol hleba bi se spodobilo.

Kake vrste obrtnik je bil gospod Hren, ni treba praviti.

Tako so izražali veljaki svoje nazore in, kakor je bila tedaj šega, malo govorili, a veliko povedali. Toda oglašala se je žalibog že tudi opozicija, in Nikola Mavroh, ki ni bil ni krčmar, ni mesar, ne pek, ampak načelnik krojačev, mož svojeglav in prepirljiv, kakor sploh krojači tiste dobe, ta je izpodbijal vse jednake predloge kot neizvedljive, in z ozirom na to, da se v mestni blagajnici ne nahaja toliko denarja, kolikor bi bilo želeti, sodil je, da bi vzprejem po vsem odborništvu in po deputacijah raznih cehov zadostil čez in čez. Da, ko je drugi odbornik predlagal dvajset belo oblečenih deklic, odbil mu jih je polovico radikalni Mavroh.

Toda v zboru je sedel tudi zdravnik celjskih bolnikov, doktor Hajdinger; ta ni bil niti volján, niti vaje samó poslušati. „Človeško življenje,“ dejal je, „je trojno: elementarno ali telesno, siderično ali živalsko duševno, in dijalično ali prav za prav duševno. Ti trije deli se dadó razločevati v vsem, kar človek počne; te tri dele bomo videli tudi v predlogih slavnega zbora. Elementarni del je zadel izvrstno predlog o vinu, kruhu in mésu; sideričnemu principu zadostili bodemo s svojo navzočnostjo in prazničnimi deklicami; a najvišjega, najimennitnejšega principa, dijaličnega, doteknil se ni še nikdo. Zdaj pa poslu-

šajmo! Naš gospod, princeps ac dominus, grof Ureh, Bog ga živi mnogo let — gospod sodnik, upam, da nimate nič zoper to, da mu trikrat gromovito zakličemo: živel!“

Ko se je ta domoljubni poziv izpolnil vestno in glasno, jel je doktor Hajdinger na dolgo in široko pripovedovati, kako so tedaj, ko je on bival še v Gradci, ondu slavili izvoljenje Friderika za nemškega cesarja; koliko ljudij se je pobilo pri ljudski veselici, in kaka velikanska igra se je predstavljala na trgu, kazaje vse imenitne dogodke iz sv. pisma stare zaveze. Veljava grofa celjskega pa ne doseza le cesarske, ampak tudi ono največjih mož starih časov, ki so tavajoč sicer v temi krivoverstva z božjim pripuščenjem dosegli vendar veliko slavo. Iz tega naj bi sledilo, da se mora tudi na čast grofu Urhu, milostivemu očetu svojih podložnih, modremu svetovalcu svojih prijateljev in pogubnemu nasprotniku vsem sovražnikom, prirediti duhovita igra, ki v podobah starega časa podaje misli novega sveta. „Vso igro sem jaz že sestavil,“ dejal je, „in povem vam jo v glavnih potezah, ako vam je ljubo.“

Odborniki sicer niso bili radovedni in marsikako znamenje nepotrepljivosti je bilo pretrgalo že govor, toda doktor je bil tega vaje in ni ga motilo. Predstavljala naj bi se poslednja sodba, sodnik naj bi igral Boga Očeta, Hajdinger sam bi se z osebo Kristovo zadovoljil, in druge važnejše vloge bi se razdelile med svetovalce. Angeli naj bi stali pod zastavo grofa Urha, na ščitih nosili celjske grbe in vodili grofove zaveznike v nebesa; hudiči pa bi se ruvali pod cesarsko zastavo in cesarskimi znamenji in vlačili cesarjeve privržence v pekel. Neverjetno je skoro slišati, da ta genijalni predlog odbornikom ni ugajal; a istina je: komaj je bil stavljen, zavrгла ga je že velika večina, ki ni hotela ničesa vedeti o dijaličnem, ničesa o sideričnem življenji.

Mavrohova zмага je bila popolna in določevala so se dekleta za slovesni vzprejem. Oziralo se je po pravici na hčere odbornikov; med nje pa se je vzprejela tudi hči učitelja na latinski šoli, magistra Petacija, ki je opravljal ob jednem službo mestnega tajnika in bil tako rekoč stalen ud modrega svetoválstva.

Sodnik bi bil sklenil sejo, da ni Hajdingerja tako skrbel slavnostni pozdrav. Bog vé, če bode govor vélikemu dnevi primeren; kakor gladko tudi sodniku teče jezik, dejal je in dal po strani vedeti, da bi bil on dober mestu postreči s pripravnim govorom.

„Govor mora biti latinski in to se vé da v stihih,“ dejal je Mavroh.

„In gospod Mavroh mu bode kos, to se ve da!“ odgovoril je doktor nekoliko razžaljen.

„Kos ali ne kos,“ odvrnil je oni; „to je vprašanje, ki ne spada sem. Da pa to ni dolžnost moja, ampak nekoga družega, ki tu na konci mize sedi, to ve gospod doktor ravno tako dobro, kakor jaz ali pa gospod sodnik. Kajti magistru Petaciju in ne meni daje mesto njivo in zelnik, 50 mernikov rži, 30 pšenice, 50 oteпов slame in po vrhu še 50 gld. na leto; pač zato, da učenost svojo mestu v prid obrača. Kajti če nam otroke uči, saj mu nosijo ti po zimi po šest, po leti po tri krajcarje na mesec. Magister Petacius naj zloži govor, ki bo segel milostivemu gospodu do srca.“

Ta misel se je zdela skoro vsem tako dobra, kakor bi jo bil vsak sam izprožil. Vesel je sklenil sodnik posvetovanje in potrkal ob mizo s palico, znamenjem svojega dostojanstva in tajna seja se je pričela, ko je prinesel mestni sluga velik vrč vina in postavil sreberno kupo pred sodnika.

„Na zdravje milostivega kneza in grofa Urha!“ reče dostojni predsednik in napije sosedu na desni. Kupa je krožila krog modrih možákov in poplakovala jezo in nejevoljo, kar je je bilo prouzročila vroča debata. V domačem razgovoru so se razvedrili resni obrazi in družinski dogodki so izpodrinili visoko politiko. Sodnik pa je pozval magistra Petacija k sebi in ga vprašal — kajti latinski govor je bil zdaj zánj najvažnejša reč — koliko stihov si upa narediti v enem dnevi.

„Dobrih,“ odgovori magister, „versus palmares, kakor bi dejal Ciceron, kacih petdeset, s pravilnimi zarezami in skromno rabo licentiae poeticae et prosodiae — slabših pa mnogo več.“

„Prijatelj moj,“ dejal je sodnik, „vzemiva najboljših, kar si jih Vaša učenost le izmisliti more; potem naj jih ne bode v božjem imeni več nego trideset: zadovoljen bom jaz in naš gospod, če ga kaj poznam, še bolj.“

„Toda kakšne mere naj se poslužujem v pesmi?“

„Kakeršne hočete. To vse prepuščam Vašemu ukusu,“ bil je prijudni odgovor.

Magister si vendar ni mogel kaj, da ne bi bil začel na drobno razlagati važnega razločka med daktili in troheji, ko prinese sluga sodniku pismo s podpisom Jana Vitovca.

Sodnik pregleda pisanje in čelo se mu nagubanči.

„Menda vendar ne bode Ogrov,“ izpregovori in odda list Petaciju, da ga na glas prebere.

Zapisano pa je stalo, da morajo po večérnicaéh vsi meščanje, ki so dolžni nositi orožje, pripravljene biti pri mestnih vratih in ob rovih, da branijo mesto.

„Škoda lepe družine,“ dejali so moške in ugibali, odkod bi se bilo napada bati. Sodnik pa je hitro storil dolžnost svojo in ko so se odborniki razhajali, koračila sta že po ulicah dva trobentáča in v imeni grofovem oznanjevala meščanom povelje.

II.

Gospod Petacij pa je hitel domov in v glavi se mu je vse trlo samih šestomerov. Hitro, hitro! priganjal je samega sebe, da spravim na papir, dokler ne ugasne pesniški ogenj. Petacius je bil vodja mestne šole v Vodnih ulicah blizu vrat. Ker je bila šola razdeljena v tri oddelke, podrejena sta mu bila dva pomočnika. Abecedarji so vstopali v tretji razred in važnega temelja vse učenosti, branja in pisanja, učil jih je Petacijev pomočnik, imenovan „kollaborator“ ali „lokát“. Po dovršenem tretjem razredu so stopili učenci v drugi razred pod poveljstvo tako imenovane „sukcentorja.“ Sukcentor je vadil tudi v petji vse učence, ki so morali vsak dan peti pri maši in pri drugih cerkvenih opravilih, in pomagal „kantorju“ v farni cerkvi. Učenjake prvega razreda pa je učil sam Peter Petacij, magister sedmerih svobodnih umetnostij. Učencev je stanovalo mnogo v šolskem poslopji, ki so ali plačevali hrano učitelju in imenovali se „astantes“, ali pa so na mestne stroške se učili in nazivali se „mendicantes.“ Strogo nadzorstvo je držal nad živo mladino sukcentor; šiba je pogosto pela in kdor je v šoli izpregovoril kako slovensko ali nemško besedo namesto zapovedane latinske, nositi je moral „osla“ toliko časa, dokler se kakov součenec ni jednako pregrešil.

Da je bil magister učen mož, kazala ni samó dolga brada, ki je padala po črnem njegovem talarji; povedal bi bil tudi lahko doktor Hajdinger in menihi, patri minoritje, ki so mnogo občevali z možem. Ime njegovo izpeljuje naš zgodovinar iz latinske besede „petax“, češ, ker je bil mož lakomen. A ker smo baš istega zgodovinarja zasačili, ko je besedo „župan“ tolmačil iz „Hispanus“; dalje, ker ima „petax“ kratek „e“, izvrstni latinec Petacij pa je, kakor bodemo kmalu videli, svoj „e“ vedno dolgo meril, upali bi se našemu učenemu viru ugovarjati. In če utegnemo, dokazali bodemo iz sanskrita in staroslovenščine, da se za Petacijem morebiti skriva kakov slovenski „petak“. Toda to naj bode, kakor hoče. Med mestnimi hišami, ki so bile največ pritlične in z lesenimi ograjami obdane, odlikoval se je prijetno jednonadstropni dom magistra našega, z napisom: „Schola latina“. V šolska okna so bile vdlane prave šipe, kar je bilo kaj posebnega za tiste čase, ko je ljudem namesto steklenih plošč pri oknih še služila tanka roženina, mehurji, kóžice in druga prosojna tvarina.

„Heja! Mars v svetišči Minerve,“ vzklikne magister stopivši v sobo, kjer je poleg starega kollaboratorja pri mizi sedel vojak v oklopu.

„Oh, oče, k slovesu prihajate,“ oglesi se veselo mlada deklica in vzame magistru palico in kapo. Vojak pa je prijateljski stresel roko magistru, ki je skrbno povpraševal, zakaj je tako oborožen. „Robur et aes triplex circa pectus. Menda vendar ne idete že na cesarja?“

„Ne,“ odgovori vojak, „na vojsko pojde Vitovec sam z grofom. Zdaj pa se odpravljamo proti Žalcu pozdravit nekaj gostov s Kranjskega, ki gredo cesarju na pomoč.“

„Bella, horrida bella!“ vzdihoval je mož. „Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi. Hvala Bogu, da ne pojdete proti Dunaju in da ločitev ne bode dolga.“

„Na srečno vrnitev še jedno kupo!“ napijal je kollaborator in sunil s komolcem Petacija: „Gospod Vit nam je poslal tega vrlega malvazirja.“

„Oj sladki dar Bakhov!“ vzkliknil je ta zahvaljujé se darovalcu.

„Bakhov sicer ni,“ popravljal je Vit, „ampak kneginja nam ga je dala in jaz sem mislil ž njim gospodično Kornelijo razveseliti. A ne mara ga; svojeglava je.“

„Kakor vse ženske,“ razlagal je Petacij in opiraje se na množico citatov dokazoval, da je bil ta spol že za rimske republike hudomušen. Toda „amantium ira amoris integratio est,“ sklenil je smeje se; „malo tednov še in poroko bomo praznovali. Potlej pa boste kakor beatus ille s svojo ženko živeli na gradiči. Koridon in Amarilis.“

„Ha, ha, ha, magister Petacijus vedno pravo zadene. Torej pijmo še jedenkrat na dobro srečo,“ oglasil se je zopet kollaborator.

„Kdaj pa zdaj pridete? Midva imava še svojo heraldično razpravo dognati.“

„Oh, oče,“ nasmehne se Kornelija, „to je gospod Vit gotovo danes že dognal; vso uro mi je razlagal — čakajte, o čem že!“

„O čemer smo zadnjič že govorili,“ dejal je vitez prostosrčno: „zakaj so jednostavni grbi imenitnejši od sestavljenih, jednobojni od pisanih; kaj pomeni zlato v heraldiki, kaj srebro; koliko opravi meč, kopje, kroglja in pušica proti ploščastemu, luskinastemu in verižnemu oklopu.“

„In platnenemu,“ seže Petacij v besedo; „to bi bili morali tudi omeniti, kajti thoraces lintei so velicega pomena v stari zgodovini.“

„Oh, ljubi oče,“ dejala je Kornelija, „ali vaju ta reč res zanima, ali hočeta le mene dražiti? Glejte, včeraj je bil pa ples v grádu na čast dunajskim poslancem, in ne da bi bil gospod Vit o tem le besedice črhnil in mi povedal, kako je bila opravljena kneginja, kakov lišp je nosila gospa Hohenwartova, kakov gospodične soteške, lemberske.“

„Tega si jaz vsega ne zapomnim,“ dejal je oni. „Lepo je bilo neizrečeno, vse se je svetilo in bliščalo in Vitovec je dejal, če bi mu grof dovolil, da bi pobral vse te nepotrebne dragocenosti, nabral bi zánje vojakov, da bi ž njimi tri nemške cesarje gual na Turško.“

V tem trenutji se začuje trobenta in pred hišo pridirja hlapec Vitov in mu pripelje konja. Vitez je vstal in Kornelija mu podá čelado in železne rokavice.

„Če pa padete v boji,“ reče za slovó Petacijus, „potem bodite brez skrbi: jaz Vam naredim na grob napis, kakeršnega bi se Simonides ne sramoval, da bo še pozni vnuk obstal pred njim in bral: Hic moriens peperit comiti patriaeque triumphum, Petacio lacrimas nomina magna mihi. In vprašal bo ne mara, kdo je bil ta Petacijus.“

Vitez zasede konja in odjaše. Spotoma pa se obrne na starega, čemernega hlapca Jarneja ter ga ošteje, zakaj ga ni počakal pri graških vratih, kakor mu je velel.

„Gospod,“ dejal je oni in pognal konja, da sta prišla vštric, „kaj bom jaz tam čakal, da naju bodo obirale babe, ki po vódo hodijo! Ali me ni že hlapec nadkonjarja Rožekarja vprašal, kje ste? Latinski se učite pri učitelji, sem dejal, in menite, da mi je verjel? Za meče sva prijela in ves krvav je bil, predno sem ga k temu prisilil. Bog mi odpusti grehe, ki jih moram delati za Vas. Oj, gospod, ženskih in igre in pijače se ne more človek nikoli dosti ogibati. Vi pa le vedno silite v pregreho.“

„Oj, ti hinavec!“ zavrnil je vitez svojega mentorja, čegar robotost ga je nekoliko jezila, nekoliko kratkočasila; „ali ni dekle moja nevesta?“

„Tem slabše!“ jezil se je oni. „Nisem se zastonj bal, da bode izpodrinili kacega krojača ali čevljarja. Ampak jaz taki grajski gospé ne bom služil, nikdar! Rečem pa: veselil sem se, da Vam bodem na stare svoje dni pestoval otroke in učil jih samóstrel próžiti in pušice nasajati. No, vidi se, da bodo zagrabili rajši za grablje in motiko. Zatorej toliko že danes: kadar boste pisali pismo, dali boste tudi meni slovó.“

„Doboš je, kadar hočeš, in če prav danes. Jaz te ne držim.“

„Vem, da ne,“ tarna oni, „ker ste do konca zaslepljeni, in če se Vas Bog ne usmili po mojih molitvah, nesrečnega boste storili mene in sebe, in jaz sem pri vsem tem popolnoma nedolžen. Zatorej le po pameti, gospod milostivi, le po pameti!“

Med takimi dobrimi nauki sta došla tropo konjkov, ki se je pomikala proti Žalcu, in krepostni Jarnej se je ločil od gospoda svojega.

Gospodična Kornelija pa je gledala brezskrbno skozi okno, kako so se ulice oživljale. Meščanje vsakovrstno oboroženi so se zbirali v

gruče, ogledovali in poskušali svoje orožje, pomenkovali se in šalili. Marsikateri pogled se je obrnil proti oknu, in marsikateremu mladeniču je glavo povzdignila misel, da ga morebiti gleda svetlo oko plavolase deklice. Domišljavi gospod Mavroh je zaupljivo namignil z očmi in z najljubeznivejšim svojim smehljanjem priklonil se tako vsiljivo, da je deklica zbežala od okna. Petacijus pa je preganjal svojega Pegaza po sobi gori in doli, zdaj sédel na klop, zdaj pogledal v debelo knjigo in štel na prstih stihe. Ura na pesek, ki je stala v bogato izrezanem okvirju, bila je že skoro potekla, in magister je vprašal, kje je Polona.

„Tetka?“ dejala je deklica. „Ta je šla v cerkev. Toda takoj mora priti. Pogledam skozi okno, če že gre.“

Ta hip pa vstopi Polona, sestra Petacijeva, ki je po smrti njegove žene gospodinjala mu v hiši.

„Že zopet pri oknu?“ karala je Kornelijo, obešaje velik molek na steno, „v spotiko pametnim ljudem in vzpodbudo brezbožnim! — Glej ga, krojača Mavroha, kako stoji razkoračen in napihnen kakor lucifer, ves v trakovih, da vihrajo okrog njega kakor lasje kralja Absalona, in hlače ima ohlapne in široke, da bi tri plašče naredil iz njih, prava mreža nastavljena nedolžnim očem, kakor so rekli pater Anzelm. In kako mu štrlé oči sem proti oknu. Mesec dnij še ni, kar je pokopal pridno ženo in že gleda po drugih.“

„Polona, Polona!“ tolaži Petacijus, „kar se tiče Absalona, moraš vedeti, da ni bil še kralj in krojača Mavroha ne smeš primerjati z luciferjem, in če se zdaj po ženskih ozira, bolje je, kakor če bi se bil prej.“

„Le zagovarjaj ga, le, in nosi se nad mano, ko si že pozabil, kaj so dejali ranjca mati na smrtni postelji. Ali niso rekli, da v miru živita in ljubita se med sabo? Oh, o pravem času jih je Bog s tega sveta poklical, predno bi bili morali to čakati. — In ti, neumnica mlečnozoba, pripravljaj se, da boš vredna žena gospoda Vita Lazarja, ki je pošten in moder mož, kakor je bil sveti njegov patron, ne pa taka nečimernost in gizdavost kakor ta krojač.“

„Oh, teta, kako ste hudi!“ smeje se deklica, „toda gospod Mavroh mora vendar imeti najlepšo obleko, ker si jo dela sam; in on s tem tudi ljudi k sebi vabi.“

Polona bi bila gotovo primerno odgovorila taki posvetni opazki, a pozvónilo je v cerkvi in hitela je zopet snet svoj molek.

„Nikamor mi ne hodi, Polona,“ opominal je Petacij; „večerjo bo treba kuhati.“

„Bog je prvi!“ dejala je ona in ruto si zavezujé dirjala v cerkev.

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

22. Pod hruško.

Občina Šmihelska leži med Krko in Gorjanci. Kdor pozna pota in steze, ima v nji najkrasnejših šetališč na izbèr. Jaz sem hodil najrajši na prijazni hribček sv. Roka, potem pa dalje po gladki poganški cesti proti Ruperč-Vrhu. Nazaj gredé sem zapustil cesto, ki drži v Uršina Sela, pri mostku, obrnil se na levo v hladno hosto in šel v Šmihel po bližnjici. Streljáj pred vasjo sem obstal na višavi, s katere je lep pogled na Novo Mesto in okolico, in legel pod košato hruško, ki stojí zunaj gozda na samem. Hruška je drobnica in tedaj skoraj brez vrednosti za gospodarja. Meni se je ne vem zakaj priljubila. Pod njó sem počival navadno po pol ure, prebiraje kak časnik ali puhaje smodko. Sprehod je trajal do malega dve uri. O poletni separ'ci takov pot človeka spotí in utruði, tudi če koraka polagoma in z večine v senci. Počitka sem bil torej potreben. Motil me ni pod hruško nihče. Po stezi, ki se vije poleg nje navzdol, hodijo ob nedeljah daljni župljani v cerkev. Druge dni se vidi na nji malokdaj kakov popotnik, to se vé, razven pastirjev in druge take drobnjave, ki rabi ta grič prav pridno za svoje igre in burke, love in boje. Ali šmihelskim otrokom moram dati záse spričevalo, da niso nič poredni. Pod hruško sem ležal gotovo stokrat in nikdar mi niso prišli zabavljat in nagajat. Tega drevesa se bom z veseljem spominal, dokler bom živ, ne le zarad sladkega pokoja, ki sem ga užival v njega hladu, ampak še veliko bolj zarad sreče, da sem se seznanil in sprijaznil pod njim s Kolenčevo Jero. Bilo je binkoštni ponedeljek popoludné. Še predno sem dospel do drobnice, zapazil sem bezljajočo kravo in staro, grbasto ženico, ki jo je lovila po rebrih in jarkih. Čuha se ji umika jako spretno. Starka se mi je smilila; skočil sem ji na pomoč. V nekoliko trenutkih sva kravo ugnala in ujela. Žena se zasmjeje zadovoljno: Zdaj je pa dobro. Moja čada ima trmo, da se hoče kdaj naskakati. Ko jo ujamem, ne trga mi se nič več iz rok, ker je že tudi precej v letih z mano vred. Kake pol ure dirja čez polje; ko jo dojdem, spámetuje se precej in najmenj štirinajst dnij mi potem miruje. Revo zapuščajo pač moči kakor tudi mene.

To pastarico sem po obrazu že delj časa poznal, ali govorila nisva prej še nikoli. Dolenjec ljubi kratko mašo, kratko pridigo, kratko mo-

litev in tudi kratek križ. Malo koga sem videl, da bi se bil prav prekrizal. Kar je bolj zastavnih in modrih, naredé na čelu majhen križec, povrtajo s palcem nekoliko po ustih in potegnejo potem z roko naravnost doli čez prsi. Drugi pa vrtajo že na čelu, od ust do žličice pa zarišejo dolgo črto, kakor bi hoteli zapisati po sebi véliki latinski I. Dosti je tudi takih, ki se zadovoljijo s potezo od čela do desne rame, ne davši ji nobene pike. Nekaterim nadomeščuje križ grški φ ali pa \S ali kaka druga taka kljuka in kraža. Jedenkrat sem nalašč štel in naštel 78 molilcev, ki so se prekrizali na različén naçin, ali vsi napaðno. Za njimi se je primajala poçasno majhna, skljuèena bábnica, pomoèila prste globoko v kropílnik in si pritisnila na èelo, usta in prsi tri prav razloène, krepke, še skoraj prevelike križe. Ker se nisem nameril prej na tako pravilno pobožnost na Dolenjskem skoraj nikoli, pogledal sem radoveden ženo v obraz in si ga zapomnil. Nje podoba je bila za vse drugó precèj odurna, ali izpod gostih obrvij so ji sijale tako lepe, pametne in priljudne oèi, da se je morala èloveku o prvem pogledu prikupiti in primiliti. Nekaj dnij pozneje sem stal na mestnem trgu in se pomenkoval z bivšim prvakom narodne stranke, katero je znal tako izvrstno slepiti, da mu je dolgo vse verjela in šla za njim kakor ovce za zvoneèim ovnom. Mimo naju prižene kravo žena, ki se je prekrizala v cerkvi brez napake. Prvaka vprašam, èe vé, kdo je? On se zasmèje zanièljivo: Kaj pa vas ta krevlja zanima? Ona služi pri moji sestrièni za pastirico. Ime ji je Kolenèeva Jera. Ta baba je klepetulja iz prve vrste. Èe jo hoèete poslušati, natrobila Vam bo toliko, da vas bodo štirinajst dnij ušesa bolela. Pravljiè, basnij in starih èenè zna brez števíla in préprosta avša bi prisegla, da so resniène kakor sveto pismo. — Ker sem védel, da baháè rad laže in obrekuje, preziral sem njegovo zabavljanje in se veselil, da sem zasledil v Novem Mestu èloveka, kateremu so znani dragoceni zakladi narodne poezije. Namenil sem za trdno, da moram zgovorno pripovedovalko o prvi priliki obgovoriti in si pridobiti njeno zaupanje. Ta zaželjena prilika mi je došla pod šmihelsko drobnico: starka, ki je tekla za bezljajoèo kravo, bila je Kolenèeva Jera. Ulovivši èado je stopila k meni v senco in se zasmijala s tenkim otroèjim glaskom: Mi ljudje imamo z živino toliko trpljenja in dosade! Da pase Kristus, pa bi si znal pomagati. Odtrgal bi kravi laèni gobec pa ga odnesel na pašo. Sitega bi ji pripel nazaj k grlu in tako ne bi bilo ž njo nič sitnosti. Hi hi hi! — To èudno govorjenje me je osupnilo in ustrašilo, obšla me je misel, da se revici blede. Dejal sem ji: Kaj pa ste mi mislili povedati, jaz Vas ne razumejem. Ona veli: To sem rekla zato, ker sem se domislila, kako sta Kristus

in sv. Peter po svetu hodila. Ko sta prišla do kovača in ga prosila kruha, zarezal je nánja hudobno: Če hočeta moj kruh jesti, morata si ga zaslužiti. Pomagajta mi podkovati konja. Kristus odgovori: Naj bo! Izdere konju jedno nogo za drugo in jo podkuje. Vsako nogo pritrđi in prilepi nazaj k životu, konj je bil zdrav in brez rane kakor prej. Ko sta potnika pojedla zasluženi kruh, poslovala sta se lepo in odšla dalje. Gledaje za njim se kovač smeje: Ta potepuh me je naučil umetnosti, ki mi bo dobro zalegla; kolikokrat me je brenil in ohromil že konj, odslej se jih ne bom trebal nič bati. Précej odtrga belcu svojemu nogo, da bi jo podkoval, ali o joj, iz grde rane se je pcedila kar curkoma kri, ubogi konj se je zgrudil in premetaval v strašnih bolečinah. Kristus veli Petru: Vrniva se, da se ne pripeti kovaču kaka nesreča. Prišla sta še o pravem času do njega. Kristus prikrepi erka-jočemu konju nogo nazaj k životu, belec skoči po konci in veselo zarezgeta, ker je bil zopet zdrav.

Končavši bajko Jera umolkne; jaz jo vprašam, če prav sem vedel, pri kom služi, čegava je krava? Ona se šaljivo namuzne in veli: O, saj mi še ne sili voda v grlo, da bi Vam morala resnico povedati. Jaz se iz nova začudim in jo prosim, naj mi razjasni bolj na tanko svoje skrivnostne besede. Jera odgovori: E, to je, vidite, tako. Jaz tukaj ne pravim rada ljudem, čegava sem, ker bi utegnila potem moja gospodinja zvedeti, kamo sva zašli s čuho. Bábina je dobra, ali čemerna in precěj sitna. Ko bi ji kdo povedal, da mi je utekla krava cele pol ure daleč, vpila in jezila bi se náme tri dni, češ, kaj ne pazim bolje na žival. Rekla sem pa zato, da mi voda še ne gre v usta, ker sem se spomnila neke druge prigodbe, ki se je vršila takrat, ko sta Kristus in sv. Peter po svetu hodila. V puščavi sta se namerila na ovco. Ker sta bila lačna, ukazal je Kristus Petru, naj jo ujame in speče. Peter ga posluša. Ko je bila ovca nekoliko pečena, premagala ga je lakota, da je pojedel hlastno srce. Mislil je, da ga učenik ne bo pogrešil. Kristus pogleda pečeno ovco in vpraša: Kje je pa srce? Peter odgovori: Ne vém. Kristus mu veli prijazno smehljaje se: Kaj, ko bi je bil ti pojedel? Peter od straha in srama ni mogel povedati resnice, klel in rotil se je, da on srca ni pojedel. Sita zahvalita popotnika Boga in koračita dalje. Prišla sta do globoke vode. Kristus stopi nánjo in gre po nji na drugi breg, ne omočivši si nog, kakor po trđi, gladki cesti. Peter je šel urno za njim. Od konca ga je voda držala, potem pa se je začel vdirati in pogrezovati: že mu je silila voda v grlo. Obupno prosi Kristusa pomoči. Kristus mu veli: Najprej moraš mi povedati, kdo je srce pojedel. Peter zaječi: Ta grešnik sem bil jaz,

oprosti mi! Kristus mu podá roko in ga potegne k sebi na breg. Ali zdaj mi hodi na misel še jedna pripovedka, v kateri krivca niti voda ni mogla prisiliti, da bi povedal resnico. Ker se čuha moja zdaj mirno pase in vidim, da Vas blebetanje moje ne žali in ne dolgočasi, moram Vam razložiti tudi to burko, dasi nekateri ljudje mislijo, da ni vse res. Meni je to malo mari. Take reči prodajam v isto ceno, kakor sem jih kupila. Če so sim ter tja kaj črvive, naj se otrebijo. Kar ni za nič, naj se zavrže; dobro blago pa naj se shrani in porabi. Tamkaj pod goro za mihovskim gradom je pasel pastir Tinček drobnico. Bil je menda že dobro odrasel, ker otrokom še ne rojijo po glavi taki obadi kakeršni so njemu. Tinček je ugledal na paši gizdavo grajsko gospodično in se vánjo, kakor pravimo, zatelebal. Stopil je k nji in ji rekel: Gospodična, jaz Vas ljubim. Prosim Vas, vzemite me za najzadnjega svojega služabnika, da Vas bom smel slednji dan videti in čestiti. Gospodična mu odgovori porogljivo: Dokaži, da me ljubiš. Lézi v to-le lužo, da si ne bom oblatila novih svojih čeveljkov. Pokoren ti zapovedi, leže Tinček v mlako. Gospodična stopi nánj in pride s čistimi čeveljki na óno stran luže. Zdaj se obrne in zagrohota: Poberi se, podgorski butelj, jaz te ne maram. Fant se bridko zajoka in odide v hosto, da bi se obesil. Ko si je iskal pripravne veje, prikaže se mu star romar, črnošolec in ga vpraša, kaj namerava. Pastir mu pové vse na tanko, kaj in zakaj. Črnošolec pa se zasmee: Ali ne veš, kaj pravi naš pregovor: Bolje je obupati, nego v vodo skočiti. Obesiš se lahko, če te bo volja tudi pozneje. Za zdaj pa menim, da bo bolj pametno, ako mi se pridružiš in si greš iskat z mano denarcev, s katerimi se dobí in premaga vse, najprej pa žensko srce. Berača se brani vsako dekle, tudi kmetica, nikar gospodična. Če nama posluži dobra sreča in najdeva kakov zaklad, dobil si boš lahko ljubíc, kolikor in kakeršnih boš zaželel. Videl boš, da ti se bo prišla ta mogočna Mihovljanka, ki te zdaj prezira, kar sama ponujat. Tinček se zamisli, izpámetuje in veli starcu: Ti si moder mož, vzemi me s seboj.

(Dalje prihodnjič.)

Pisma iz Zagreba.

Piše Jos. Staré.

IX.

Lep je vaš Zagreb, le okolice nič nima“, rekel je Slovenec, ki je posetil svojega prijatelja v Zagrebu, pa nikdar ni prišel dalje od Ilice, kjer se je ves dan vrtil in kratkočasil v gneči dohajajočih in odhajajočih ljudij.

„Okolice da nima?“ čudi se prijatelj in mu zavrne: „Saj to niti mogoče ni; vsako mesto ima okolico, in ne vém, kako bi si sploh mislil stvar, da ne bi bilo ničesar okoli nje.“

„Ne tako,“ popravlja tovariš, „hotel sem le reči, da okoli Zagreba nimate sprehodov, kjer bi se človek pod košatim drevjem hladil ter se naužil zdravega, čistega zraka; a če se ozrem doli proti Savi, ne vidim drugega, nego ravno, ravno polje, in le prav nizko hribovje je nekako zarobilo široko obzorje, ob katerem bi si oko moje želelo v nebo kipečih gorâ z golimi vrhovi.“

„Pozna se ti, da si planinski sin,“ pravi na to prijatelj, „ali priroda je povsodi lepa, in Arabec ravno tako opeva njeno krasoto v puščavi, kakor Bramanec pod himalajskimi gorâmi. Toda kakor človeku treba pridne vaje, da se nauči iz knjig čitati, tako se mora njegovo oko tudi še le privaditi, da zna čitati iz vélike knjige božjega stvarjenja, ki nam podaja zmerom novega branja in katere še nobeden modrijan ni do kraja pročitil. Privaditi se moraš našim krajem in videl boš mnogo prirodnih krasot. Sicer pa niti na Hrvaškem ne pogrešaš goratega svetâ, in prav čarobnih dolin in kotlin najdeš med njim, če tudi jih ne zagrâjajo taki velikani, kakeršni stojê okoli očaka Triglava. In ravno zagrebška okolica je tako prijazna, in — rekel bi — vesela, da je malo takih.“ —

Drugi dan je védel zagrebški domoljub gosta svojega v Maksimir, kake pol ure od mesta. Maksimir se zove hladni gozdič, ki sta ga ranjka zagrebška škofa Maksimilijan Vrhovac in Jurij Haulik izpremenila v najlepši vrt ali „park“, ki bi bil vsakemu vélikemu mestu na čast, pa so torej tudi Zagrebčani ponosni nánj. Sedanji gospodar je ta krasni gaj zanemaril, in takoj zapaziš, da je ni več nekdanje skrbne roke, ki je vedno trebila in čistila to ped zemlje, ter ji vsak čas podelila nov lišp, da je bila zmerom gizdava, kakor mlada nevesta, ki čaka svojega ženina. Danes vidimo samó še lepo vdovo, ki žaluje po ljubljennem moži in jo je minulo vse posvetno veselje; ali lepa je tudi še v žalosti svoji.

Ko od ceste zaviješ v Maksimir, prideš najprej na širok okrogel prostor, ki ga okoli in okoli obkrôžajo visoki košati hrasti, a na sredi stoji na kamenitnem stalu sveti Jurij na konji, ki ga je po naročilu kardinala Haulika vlil glasoviti Fernkorn. Od podobe svetega Jurija drži široka vozna cesta skozi hrastičje do nizkega holmca s stolpom ali kioskom, s katerega vidiš ves prednji del Maksimira. Kakor zvezda vrstê se preseki skozi gozd okoli in okoli kioska, a na bujno zelenih tratâh vidiš tu kakov ličen paviljon, tam švicarsko hišo, tu gredico cvetic,

tam primerno podobo in obelisk z besedami, s katerimi je blagi utemeljitelj lepi vrt prepustil „vsem stanovom“, da se po volji v njem sprehajajo. Ne daleč od kioska vidiš dva ribnjaka in tam, kjer se je gornji nekdanj v šumečem slapu prelival v dolnji, razpel se je lepo iztesan most od ednega bregá na drugi. Ob praznikih je po dolnjem ribnjaku vse živo vesele mladine, ki se v lehkih čolnicah vozi sem ter tja. Nad ribnjakom se je svet nekoliko vzdignil, in na malem griči se ti pokaže skozi zeleno vejevje prekrasna gotska kapelica sv. Jurija z umetno barvanimi okenci, a malo dalje se beli v zagrajenem vrteci letno bivališče zagrebških škofov. Za pristavo je precèj velik ribnjak, od katerega drži skozi hladno goščavo kraj šumljajočega potoka prijetna, dolga steza do na kraj Maksimira. Kmalu od početka pota narejena je čez potok lopa od samih belih brezovih dèbel; na pol pota je visok paviljon s kamnitno mizo; a na konci stoji na nekoliko vzvišenem svetu prostorna lopa s slamnato streho, od koder se ti odpira prekrasen pogled proti zagrebški gori. Pod seboj vidiš najprej škofov sadni vrt s tako zvano „mirno kolibo“, za njim se vzdiguje čim dalje više gričevje z rodovitnimi vinógradi in prijaznimi vasmí, a zadaj stoji dolga zagrebška gora s svojim 1035 m visokim Slemenom, ki je do vrha porasteno z zelenim bukovjem in kostanjem.

Ko je Slovenec s svojim prijateljem stopil pod to lopo, kar obstrmel je in ni se mogel nagledati prijazne prirode, ki se človeku kar smehlja. Ni se mu tožilo po resnih planinskih velikanih, ki nekako vzvišeno gledajo doli na nas, v tem, ko nas ti krotki hribi kakor dobri prijatelji vabijo k sebi, da bi se ž njimi veselili prelepega stvarjenja. Prijatelj je peljal gosta svojega dalje čez griče in prišla sta v Remete. Tu je bil nekdanj imeniten samostan „Pavlinov“ ali „belih fratrov“, in še dan danes Zagrebčanje radi hodijo na „božjo pot“ v lepo remetinsko cerkev, ki nam priča o nekdanji slavi tega kraja. Iz Remet sta šla prijatelja čez Mirogoj v Šaversko dolino, ki se začenja v samem Zagrebu, pa se med marljivo obdelanimi góricami previja notri do pod zagrebške gore. V dolini še nista zavila v mesto, ampak pred cerkvico sv. Šavera šla sta skozi gozdič zopet v breg, in na „Cmroku“ se jima je odprl lep razgled na vse plati. Pod bregom se je belil Zagreb; dalje proti jugu in vzhodu se je razprostirala velika ravnica, po kateri kakor srebern pas teče bistra Sava; zahajajoče solnce je razsvetilo Plešivico in sosednje kranjske gore; a na severu se je pokazala zopet zagrebška gora z raznimi svojimi rébri, in prav pod Slemenom so na okroglem hribu razvaline Medvedgrada budile spomine iz davno preteklih časov. Slovenec je dolgo gledal lepo zagrebško okolico in še

le, ko je zašlo solnce, stopal je s svojim prijateljem dalje proti mestu. V „Tuškanci“ je bilo še mnogo mestne gospóde; eni so se sprehajali med prijaznimi nasadi, drugi so počivali v hladnem gaji, a nekateri so se krepili v gostilničnem vrtu. K zadnjim sta prisedla tudi naša znanca in se pogovarjala o svojem denšnjem sprehodu. Hrvat je slovenskemu svojemu tovarišu pravil, kako se Zagrebčani čem dalje bolj zanimajo za lepo svojo okolico, kako se v novejšem času po holmcih in vinogradih množé ukusna letovišča ali vile, in da se je v Zagrebu osnovalo tudi posebno „planinsko društvo“, kakeršnih imajo po sosednih alpinskih deželah že delj časa. —

Ker je „hrvatsko planinsko društvo“ v Zagrebu ravno letos nastopilo svoje ednajsto leto, mislimo, da ne bode odveč, ako tudi mi svojim čitateljem povemo nekoliko o delovanji tega malega društva, ki je dné 15. oktobra 1874. imelo prvo svoje zborovanje. Namen društvu je, da širi poznavanje domače dežele in prirode, zlasti pa da pospešuje potovanje na gore in planine. Da se ta namen doseže, ima odbor: a) napravljati društvene shode in skupna potovanja; b) preskrbovati predavanja in poročila o zanimivih potovanjih; c) izdavat knjižice za popotnike in druge spise o domači zemlji; d) utemeljiti potrebno knjižnico in zbirko zemljevidov o goratih krajih; e) olajšati potovanja, kakor le mogoče, n. p. postavljati stebre s kažipotom, zidati prenočišča na gorah, skrbeti za znižane cene po železnicah i. t. d.; f) po mogočnosti popravljati pota ter izuriti zanesljive vodnike. Udje se ločijo v ustanovnike, ki plačujejo po 25 gold. in v letnike, od katerih zagrebški plačujejo po 2 gld., zunanji pa po 1 gld. na leto. V prvih desetih letih ni bilo število nikdar večje od 300, a navadni dohodki znašali so po 500—600 gld. Pa tudi s temi malimi pripomočki je društvo dovolj stóriló, in ne le udje, ampak tudi ostalo občinstvo, zlasti zagrebško, mora biti zadovoljno z dosedanjimi vspehi. Največ je planinsko društvo storilo, da olajša potovanje na Sleme, na že omenjeni najvišji vrh v zagrebški gori, kajti do pod hriba je od Zagreba samó pol ure hodá, a v 2—3 urah pride tudi nežnejša gospica lahko do vrha. Ker je gozd pod Slemenom lastnina zagrebškega mesta, pomagalo je mestno starejšinstvo planinskemu društvu, kjerkoli je moglo, ter se ni ustrašilo niti denarnih žrtev; a to je šestinskega grofa Kulmerja vzpodbodlo, da je tudi on v svojem delu gore popravil pota po želji planinskega društva. Malo pod vrhom je mestno poglavarstvo sezidalo lepo švicarsko hišo ter je prostor pri tleh določilo svojemu logarju za stanovanje, v prvem nadstropji pa je dve veliki sobi prepustilo planinskemu društvu, ki je preskrbelo vso potrebno opravo za popotnike, med drugim dva in dvajset

postelj, ter potrebno število steklenic, kozarcev, krožnikov, nožev, vilic in žlic, da sprehajalcem ni treba takih stvari nositi iz mesta s seboj. Tudi je planinsko društvo logarja tako založilo, da vsakemu popotniku za silo lahko postreže z jedjo in pijačo. Ob istem času je mestno poglavarstvo podarilo potrebnega lesa, da je planinsko društvo na najvišjem vrhu Slemena postavilo piramido, ki je za nekoliko sežnjev višja od najvišjega drevja, da ti nobena stvar ne moti divnega razgleda. Pod seboj vidiš vso zagrebško goro z vsemi njenimi hribi in griči. Medvedgrad, ki z okroglega svojega, 587 m visokega hribca ponosno gleda v nižavo, zdi se ti, kakor da bi iz kake jame silil ven. Pogled na Posavje ti je že znan, ali obzorje se je zdaj še bolj razširilo. Zadaj na zahodu vidiš kranjske gore, pred njimi samoborske gore s Plešivico (780 m), a pod njimi mestece Samobor in Mokrice; dalje proti jugu pokaže se ti zobati Klek (1181 m), ki ga poznajo tudi kranjske pravljice, a potem zapirajo manjše hrvaške in bosenske gore obzorje od juga in vzhoda do Kalnika (643 m), ki nam kaže vzhodni konec dolge zagrebške gore. Ves nov prizor pa se ti pokaže, če se obrneš proti severu. Tu se je razprostrlo vse Zagorje, ki ga zapirajo zagrebška gora, Ivančica (1060 m) in štajersko gorovje z Donatijem od treh strani, in je samó proti Savi odprto. Zagorje spada med najlepše hrvaške kraje, a od nikoder se tako lepo ne vidi, kakor ravno s Slemena. Kakor bi se razburjeni morski valovi na Stvarnikovo zapoved izpremenili v trdo zemljo, ravno tako se našim očem kaže gričasti zagorski svet, po katerem se med bujno narodo nepopisljivo prijazno belijo kmetske vasí in gosposki gradiči. V ti prelepi kotlini živi pošten, delaven in zaveden narod, ki se je v šestnajstem stoletju s slovenskimi svojimi brati vzdignil zoper graščinsko nasilje; tu doli je ilirsko seme pognalo najlepše plodove; in tudi v naših dneh je ta čarobni kraj čvrsta trdnjava hrvaškega naroda. Pa ne le čez vse Zagorje, tudi še dalje vidiš, če ti je vreme ugodno. Najlepši razgled pa ima človek s Slemena lepega pozimskega dné, kajti takrat vidi bistro oko Savinjske planine, kranjski Snežnik, Nanos, Karavanke, Jelovico, Triglav, Koroške planine, Rotenmanske Ture, avstrijski Snežnik, Wechsel in druge visoke gore.

Ni čuda torej, da je hrvatsko planinsko društvo doslé največ storilo, da čem več ljudij privabi na to zanimivo goro, na katero držé zdaj trije razni potje. Da se pa človek ne treba le vrha držati, preskrbelo je planinsko društvo, da si more vsakdo brez napora ogledati razvaline Medvedgrada, a ne daleč od tod je pri bistrem „kraljičinem studenci“ napravilo velik paviljon, v katerem je prostora za cele družčine, kar je zlasti ob kaki nevihti potrebno. V tem ko so prej le

mladi ljudje časih šli na goro, čitamo v spominski knjigi na Slemenu že zdaj vsako leto čez pet sto gostov, med katerimi število gospá in gospodičin ne bode mnogo manjše od števila moških. Koliko take šetnje koristijo zdravju in kolikanj povzdigujejo duh in srce človeku, ni treba nikomur poudarjati; zato so planinska društva v vsakem večjem mestu res prav koristna naprava. Toda hrvaško planinsko društvo ni pozabilo niti drugih lepih krajev domovine svoje ter je v teh desetih letih napravilo skupna potovanja na Oštrc in Plešivico, na Belolasico, na Ivančico, na Kalnik, na Rišnjak in na čarobna plitvička jezera. Na vrhu Plešivice je postavilo piramido za razgled, a pod vrhom je dalo napraviti hišico, da morejo popotniki prenočevati. V osemnajstih krajih je imenovalo tudi svoje poverjenike, ki imajo popotnike opozarjati na lepote svojih gorá ter jim svetovati, kako bi najlože na nje prišli. Izdalo je tudi tiskan navod za poverjenike ter hišni red za gorske svoje hiše, a na spomin prve desetletnice svojega obstanka podelilo je svojim udom lično knjižico, v kateri čitamo: letopis društva; životopis prvega predsednika in znanega hrvaškega prirodoslovca dra. J. Schlosser-Klekovskega; nalogo in namen planinskemu društvu; popis Suhega vrha in Paklena; popis društvenega potovanja na plitvička jezera; kaj zanimiv in obširen popis vse zagrebške gore; imenik udov leta 1883.; imenik poverjenikov; pravila hrvaškega planinskega društva in hišni red na Slemenu. Knjižici je dodana podoba hiše na Slemenu, osnovni črtež vseh prostorov v nji, ter mapa zagrebške gore in plitvičkih jezer. Predavanj ni moglo društvo doslé napraviti več, nego edno, in takrat je dr. Pilar govoril o postanku gorá. Osnóv pa ima društvo še več, ali jih do zdaj ni moglo zvršiti. Nadjemo se, da bode v drugem desetletji svoje delovanje še bolj razvilo, zlasti ko bode občinstvo bolje uvidelo njegovo korist in dalo več denarnih pripomočkov.

Pravo junaštvo!

Podoba iz kmetskega življenja.

Spisal Jos. Stritar.

Reza. Ena bo že ura, in še ga ni! Moj Bog, moj Bog! Kdo bi bil kaj takega mislil! Ni še prav leto dnij, kar sva poročena, pa je že ták! Kaj bo pa še! Nikoli bi ne bila verjela, da bo tudi on, kakršni so drugi! Kako se bojim zdaj vsake nedelje! Do enajstih, potem do polnoči, vsak nedeljski večer, in zdaj je pa že ena! In ták dober

priden človek! Ves teden dela, trudi se in ubija, in pri vsem tem vedno dobre volje, da ga mora biti Bog in človek vesel. Ali ko ima nedeljsko obleko na sebi, tisto kratko pipico v ustih pa klobuček malo na stran! — Lepo ga je videti res, ne bom dejala, ko takisto korači po vasi, kakor bi bilo vse njegovo. Tudi ženske oči leté nánj, kakor muhe na med. Ali družčina, družčina, tista nesrečna družčina zvečer! Vse ga hoče imeti pri sebi, povsod mora biti on prvi, on mora prvačiti v kotu za mizo. Saj nečem, tako preprosta nisem, da naj, kakor s konca več časa, vedno tiči doma pri svoji ženi — tisti lepi časi so minili! Gré naj zdaj pa zdaj v vesélo družbo, če hoče, vsako nedeljo večer; privošči naj si kozarec vina, saj si ga je zaslužil; zauka naj, če ga je volja, ter udari ob mizo, kadar ga veseli; samó da bi vedel, kdaj mu je dovolj, da bi našel domóv ob pravem času!

Todà, kaj pomaga vse tarnanje in vzdihovanje! Luč ugasnem pa v posteljo pojdem; naj prikolovrati, kadar hoče, ali pa celó ne! Samó ko bi zaspali mogla! — Nekdo gre; vendar! — Ne, to niso njegovi koraki!

Jera. Tudi še po konci? Videla sem, da še luč gorí pri vas, pa sem prišla malo pogledat in potožít. Sirote mé ženske! Jaz sem že vajena, ali ti, ti! Tako zgodaj že! O moški, moški!

Reza. Enkrat na teden smejo si vendar kaj privoščiti. Jaz svojega Antona ne držim tako na kratko. Nocoj se je res malo zakasnil, ali Bog vé, kaj ga je zadržalo.

Jera. O boš že še videla. Učila se boš še, kaj je zakonski stan, kakor smo se mé druge. To je samó začetek.

Reza. Jaz pa menim, da vendar niso vsi enaki, strina sosedà.

Jera. Kakor kaplja kaplji so si podobni, le čakí! Tudi jaz sem mislila s konca, da moj Luka ne pojde za drugimi; tudi jaz sem upala nekđaj, kakor menda vsaka upa, da ga bom znala z lepa ali z grda ohraniti na pravem potu. Zdaj je, kakor so drugi, ali pa še hujši. Ko bi bilo še samó pijančevanje; ali tiste nesrečne hudičeve podobice, in pa oni ljubeznivi vinski bratci! Ko so ga malo ogreli — on ga ima kmalu zadosti — pa hitro one umazane pisane lističe na mizo, in šestica gre za šestico, goldinar za goldinarjem, da je možna prazna. A kaj! saj stojí še katera hoja v gozdu in napósled je tudi še krava v hlevu! Veš, tisti Logarjev Fráne, ki je bil prevzel po svojega očeta smrti málin ves zadolžen in zanemarjen, ni še tega pet let, pa ga zdaj pogledi. Hišo ima kakor grad; málin in žaga in stope ne mirujejo noč in dan. Kako ne bi! Tisti gladki in sladki Francek, kako bi se mu dobro ne godilo, kdo bi ga rad ne imel! Kako je z vsakim prijazen,

kako rad mu postreže, ko je v potrebi! On ni nikdar brez gotovine. Kdor je potreben, kar k njemu, pri njem se ne trka zastoj. Še prositi ga ni treba; sam pride, kjer vidi, da je potreba. Kako se bo vrnilo? Saj ni treba gotovine, eno hojico z Rebri, pa bo, to ne bo nikogar bolelo. Posebno rad se smučé okoli pivcev in igralcev. On ga ne dobi nikoli pod klobuk, tudi igre se ne dotakne; samó gleda in prigovarja in preži, kakor pajek, kedaj mu pojde kaka muha v mrežo. To ti je prava pijavka, in vse to s tistim gladkim obrazom! Ta človek ti je pravi hudobni duh mojemu možu; njega se drži kakor klòp kože. Luka, ko ga ima, ko sedí pri igri, ne vidi in ne vé, kaj dela. A kadar kolovrati izpraznjen, s težko glavo pozno domóv, tedaj mu začne svitati po glavi, da je vse zapil in zaigral, in da je še toliko dolga naredil. In ko pride domóv, razgraja in preklinja, da je grdo. In jaz, gorjé mi, če zinem besedo; s pestjo, s polenom začne me nabijati po hrbtu, po glavi, kamor prileti. Za lase me vlačí, ob tla me meče, da menim, zdaj pa zdaj me bo konec. In ko začnó otroci vpiti in jokati, zdaj pa še po njih! Divja zver ne divjá tako! Potikati in skrivati se moramo pred njim. Kolikokrat smo že v Brezji prenočili! To je življenje, da se Bog usmili! Pa saj bo tako skoraj vsega konec. Kaj pomaga, da se trudimo in ubijamo, kakor črna živina — tudi on je priden — kaj pomaga, da zbiramo in gledamo, kje bi se pridobil kak krajcar, da bo za davke, za obleko, ko gré pa zopet vse ven skozi tisto véliko luknjo, ki se ne dá zamašiti! O tista nesrečna žgana voda, pa tiste vražje podobice, da bi jih vrag vzel in nesel na dno pekla! Vidiš, tako se meni godí, a ne meni samó; govóri, s katero hočeš, skoraj vsaka bo tako govorila, če bo hotela odkritosrečna biti. Ti si še mlada, gladko in mehko kožo imaš še, s svojim očesom ga še lahko krotiš in brzdaš. Zdaj je s teboj kakor golob z golobico, zdaj je vse še lepo in dobro, kar storiš ali rečeš. Ali le tiho! Pridejo otroci, zgrbanči se ti lice in čelo, lepota se ti staja in skopní kakor pomladnji sneg v solnci. Potem bo druga pela. Zdaj si še Rezka, in Rézišče; skoraj ti pridejo debele besede, grdi priimki. Zdaj ti gladi z roko lase in čelo in lice; s časom bo te gladil drugače, s pestjo, s palico!

Reza. Ne, soseda, pretepal me Anton moj ne bo!

Jera. Ne? pretepal te tvoj Anton ne bo? Kaj meniš, da je on sam angeljček? Vsi so enaki!

Reza. In ko bi tudi on hotel, pa jaz ne bom!

Jera. Ti ne boš hotela! Kaj meniš, da mé druge hočemo? Kdo te bo vprašal, sirota? Kaj pa hočeš, kadar pride ves divji náte?

Reza. Jaz že vem, kaj bom storila. Tisto pa rečem še enkrat: tepel me moj mož ne bo; le mirni bodite, soseda!

Jera. Bomo videli!

Reza. Dà, videli bomo. In ne samó to, ko bi mislile vse ženske kakor jaz, nobena bi ne bila nikoli tepena, to vam pravim.

Jera. Glejte si nu, glejte! — Toda, zdí se mi, da gré. Le pametna bodi, da ne bo še nocoj kaj. Lahko noč!

Reza. Le brez skrbi bodite záme, lahko noč! —

Anton. Kaj je pa iskala tá zgaga stara pri tebi?

Reza. Dolg čas ji je bilo mendà, ker je svojega moža čakala, kakor jaz, pa je prišla malo pomenit se z menoj.

Anton. Lepa družčina!

Reza. Nič napačna; vsaj tako dobra kakor tvoja.

Anton. Kaj tebi mari družčina moja?

Reza. Kolikor tebi moja.

Anton. Nekako résasta si nocoj, Reza.

Reza. In ti si slabe volje, Anton.

Anton. Kaj bi ne bil? Igral sem pa izgubil. Ti lisjaki so me lepo oskubli! Nikdar več!

Reza. Tako? Igrati si tudi že začel?

Anton. Tu nima nihče nič govoriti; če igram, igram za svoje, če zapravljam, svoje zapravljam.

Reza. Torej sosedova Jera vendar prav pravi; ne bi bila verjela!

Anton. Kaj prav pravi tisti kolovrat stari? Kaj bi ne bila verjela?

Reza. Da boš ti prav ták, kakeršni so drugi.

Anton. Kakšni so drugi?

Reza. Zapravljivci — —

Anton. Jezik za zobmi, baba!

Reza. Jaz sem Reza, tvoja žena in pa molči! Reci, če hočeš, naj več ne govorim, ne pa takisto!

Anton. Kaj? Ti boš mene učila govoriti? Ti boš meni ukazovala? Premalo te je, ti —! Spát, pri ti priči spát, pravim.

Reza. Saj ti ni treba tako kričati, da lahko sliši vsa vas.

Anton. Jaz kričim kakor hočem; v svoji hiši delam, kar se mi ljubi; tu sem jaz gospodar!

Reza. Slabo dovolj, če ti je to še poudarjati treba.

Anton. Ne draži me, ženska! Preveč si že govorila.

Reza. Pa vendar nisem še vsega povedala.

Anton. Jaz pravim, da molči, pa spat; če ne — —

Reza. Kaj, če ne? Kaj misliš storiti, če te ne slušam pri ti priči, kakor pes?

Anton. Še enkrat, ne draži me, pravim. Pest me srbi!

Reza. Pa se popraskaj, če te srbi. Kaj to meni!

Anton. Zasmehovati tudi še? Vraga!

Reza. Kaj pa se repenčiš tako? Kaj hočeš s pestjo?

Anton. Tepel te bom! Ne bližaj se mi tako!

Reza. Ne, Anton, tepel pa me ne boš!

Anton. Kdo pravi, da ne?

Reza. Jaz.

Anton. Zakaj ne?

Reza. Zato, ker se jaz pretepati ne dam!

Anton. Káj! Tepsti se ne daš? Kdo te bo pa vprašal, žaba!

Reza. Zmerjaj me, psuj me, pitaj me s priimki, če že moraš, ali tepel me pa ne boš; prav gotovo ne!

Anton. Bomo videli!

Reza. Enkrat mogoče, da me boš udaril, dvakrat pa ne. Prav gotovo ne. (Odpre duri ter stopi blizu predenj.) Poskusi! — Nu, kaj čakaš? — Bal se me morda vendar ne boš? Ták korenjak; vola bi pobil s pestjo! Kaj stojiš?

Anton. Pojdi, za sedaj!

Reza. Ne za sedaj, za vselej! Ne samó nocoj, nikoli me ne boš. Treba je to na čisto deti, enkrat za vselej.

Anton. Ampak to sem pa radoveden, kaj bi neki storila, ko bi te vendar enkrat!

Reza. Kaj? Kakor se me dotakneš, pa skozi vrata ven — in nikoli več me ne boš videl. Nikoli več, slišiš? To je tako gotovo, kakor v očenaši amen. Ti me še ne poznaš od te strani.

Anton. Ha, ha, ha, ta je pa dobra! Kam bi pa šla?

Reza. Kamorkoli, svet je velik; samó pod to le streho, tebi pred oči nikdar! In ko bi imela od glada poginiti za plotom, k tebi ne, k možu ne, ki svojo ženo pretepa!

Anton. Kaj je to kaj tako nenavadnega?

Reza. Žal, da ni to nič nenavadnega, res; ali zato pa ni menj grdo; prava sramota možu, ki tepe, in ženi, ki drži! Žensko pretepati, ki se braniti ne more, pravo junaštvo! Pretepaajte se med seboj, če že ne morete drugače; drobite si rebra, razbijajte si buče, da se vse kadí, če vam je taka surovost še le pravo znamenje moštva, ali ženske pustite v miru! Jaz ne vém nič bolj sramotnega na svetu. Vreden je, da se mu v zobe pljune, kdor kaj takega dela. Vso noč pijančevati,

igrati, zapravliati, žena pa doma, sama ali z otročiči čuje, šteje ure, moli in na uho vleče, kdaj bo kaj zašumelo. In ko prilomasti napósléd domóv, vse se ga mora bati, kakor divje zveri. Žena govóri ali mólči, nobeno mu ni prav.

Anton. Kako dobro ti vse to véš!

Reza. Tone, oh, ko bi ti vedel, kaj so prebili in pretrpeli moja uboga mati! Kolikokrat — ne, ne bom ti pripovedovala, Bog jima daj mir in pokoj obema. Jaz sem vse videla in nisem mogla pomagati. Ali prisegla sem sama v sebi: Ne, ti se ne boš dala nikdar tepsti. In to prisego bom držala.

Anton. Ali je to kaj tako strašnega? Ali si tako občutljiva, kakor kaka gospôska ženska?

Reza. Ne, Tone, meni ni za bolečine, saj sem jih že nekaj pretrpela, pa še več jih bom, če bo božja volja. Ali sramota, sramota! Živina se tepe, človek ne; tudi živine ne tepe pošten človek brez sile in čez potrebo.

Anton. Ali če si pa mož drugače pomagati ne more, če je pa žena vredna?

Reza. Če je žena vredna, potem pa že celó ni več vredna, da se je mož dotakne.

Anton. Kaj pa ž njo?

Reza. Po svetu! S tako žensko pošten mož ne živi pod eno streho.

Anton. Da te tréni! Od kod pa imaš vse te lepe misli in besede? Ali si se jih v mestu nalezla?

Reza. Kaj treba daleč iskati, kar je samó ob sebi jasno kakor beli dan, samó če hoče človek očí odpreti! — Ne, Tone, soseda vendar ne pravi prav; ti nisi kakor so drugi, ti ne boš pretepaval svoje žene. Če ti ne bo kaj prav storila, povedal ji boš z lepa, kakor se človeku pové; tudi pozmerjal me bodeš lahko, če treba, saj beseda ni konj. Ali pretepaval me ne boš ti, ne mene, ne otroka svojega, če ga nama Bog dá.

Anton. Potem pa ne bom smel med vrstnike svoje. Saj me že zdaj dražijo in povprašujejo, ali sem te že, ali kdaj te bom. Očitajo mi, da ti hlače nosiš, da se te bojim; napósléd boš še ti mene, če se ne upam jaz tebe.

Reza. Tepež torej mora biti, brez njega ni pravega zakonskega življenja! Modri možaki to, res; ti jih pa poslušáš, pa izpraševati se jim daš, kakor učenček v klopi; pa sram te je, ker nisi še pokazal pravega svojega junaštva. Ubožec!

Anton. In pa tista žejna kanja, tisti suhobedri pisáč z onim zabuhlim obrazom, ki se tako rad primuza in priséde, kjer se pije; on pravi, da je to narodno slovansko.

Reza. Ženo pretepávati!

Anton. „Baba je hudič,“ to ti je prava slovenska beseda, pravi, in kdor se ne drží te besede in ne ravna po nji, on ni pravi Slovenec; njega je oblizala nemška ali francoska omika. Tisto malikovanje z žensko, to vam je sama nemška ali francoska mehkužnost in popačenost. Pravemu Slovanu je žena tovrno živinče. Hrabri Črnogorec, pravi, v družčini ne vzame ženske v misel, da bi ne pljunil. Stari Slovani so topli svoje žene, zato so bili pa taki junaki. Ženska je kakor trapôtec na stezi; čím bolj ga teptaš, tem bolj ti raste, tem bolj je krepák. In zadnja beseda njegova je vselej: Le nabíjajte, možje!

Reza. Ha, ha, kakor se sod nabija! Anton, saj si pameten mož, kaj praviš sam? Kar govôri, kakor misliš.

Anton. Ako človek to reč prav premisli in preudari, skoraj je res tako, kakor ti praviš. Ali v veseli družbi in pri vinu sliši se to vse nekako drugače.

Reza. Rekla bi ti, da v tako družbo ne zahajaj; taki možje, ki tako mislijo in delajo, niso vredni, da se ti ž njimi bratiš. Ali ker boljših ne najdeš, mož pa brez moške družbe biti ne more, le zahajaj med nje, po pameti; in pa kadar se izproži zopet taka govorica, izpregovôri ti ž njimi pošteno, moško besedo, kakor zdaj midva govoriva. Ti kaj veljaš med njimi, in govoriti tudi znaš, kadar hočeš, in če malo ob mizo udariš, tudi ne škodi: Fejte bodi možje! Žensko pretepavati, svojo zakonsko ženo, hišno gospodinjo, mater svojih otrok, to vam je pravo junaštvo! Ne, možje, mi ne tako; za kogar se posihmal zvé, da s svojo ženo grdo ravna, ta ne sme v našo družbo, tri sto! Dajte mi vsak svojo roko, že velja!

Anton. Raca na vodi, ta pa zná!

Reza. Tako ti govôri med možmi!

Anton. In ti enako med ženami.

Reza. Zakaj pa ne?

Anton. Záte se ne bojim, ti si tako že pol jezičnega doktorja; ali jaz, jaz! Ne vem, kako bo s tem novim evangeljem. — Ako človek dobro premisli, res, to ti je pravo junaštvo! — Raca na vodi! Dve je že ura, zdaj pa hitro v slamo!

Nekoliko črtic o krvi naši.

Spisal Ivan Šubic.

Blut ist ein ganz besondrer Saft.

Faust I.

Stari Mefisto je pač pravo pogodil s temi besedami; oni rudeči sok, ki se nam pretaka tako urno in neprestano po žilah, ima nekaj posebnega, skrivnostnega na sebi. Že od najstarejših časov vpliva z neko čarobno silo na dejanje in nehanje človeškega rodú. Sicer je moderna znanost razdejala marsikako napačno misel o čeznatorni moči naše krvi; vzela ji je dokaj nerazumljivega, čarobnega — a one, rekel bi, prirojene bojazni, s katero je kri že od nekdanjandajjala človeška srca, te bojazni nam v obče ni vzela! Še dan danes pogled krvi napolnuje človeka s čudno plahostjo in nepopisno grozo. Ko se pokaže tok krvi, tedaj se rado pripeti, da mine tudi trdemu, jeklenemu možu (da ne govorim o ženstvu! —) pogum in izgine samozavest. . . . A na drugi stráni ojači in razburi mu divje čute, da ga tira v dejanja, o katerih pozneje sam strmi, ko se mu povrne mirno mišljenje. Ko jame teči kri, potrgajo se čestokrat vse vezi in spona, ki so čuvala družinski in državni red; ko zagleda boječa množica prvi curek rudeče krvi, zadivja in ne pozna nobenih ozirov več. Kakor plaz se valí pogubonosno dalje in razdira divje, kar so zidali predniki stoletja in stoletja! Tako je kri dostikrat faktor, ki odločuje usode posameznikov in celih narodov. Razburjenost in pretirana domišljija pa opisuje potem učinek krvi še bolj grozno in s strahom si pripoveduje národ, kako je bilo „vse v krvi“, da je bilo „vse krvavo“ in unuki pojo v národnih pesnih, kako je „tekla kri, da bi gnala mlinske kamne tri!“ . . .

Blut ist ein ganz besondrer Saft!

Denašnja znanost uči, da so možjani oni organ, ki posreduje naše duševno delovanje. Od možjanov so preprežene po vsem telesu mnogobrojne niti in nitke — živci — ki poročajo zunanje vtise središču, ali pa pošiljajo od tod razna povelja mišicam, da se jamejo gibati in delati, kakor velí centralni organ. To delovanje živčevja pa dolgo, dolgo ni bilo znano; kar sedaj pripisujemo možjanom, trdili so nekdanj o srcu in o krvi. Že Aristotel, slavni starina vseh prirodopiscev, prisojal je srcu one učinku. Njemu je bilo srce najvažnejši del telesa, studenec življenja, sedež živeče duše in vseh občutkov,

izvir vse radosti in bolesti človeške; opisoval ga je kot „žival v živali“, ker bije in živi neodvisno od naše volje in naših povelj. Delovanju temu pa je prvi vzrok kri, živež dušni, kakor jo nazivljajo grški filozofi. Kri dobiva nadalje princip življenja od étra, onega splošnega vira gorkote in življenja, onega „živega ognja“, ki prevzema vso kri in ji daje tudi znano rudečo barvo!

Ti in ednaki nazori starih grških modrijanov so veljali po nekoliko za neovržne resnice skozi vsa stoletja do novejše dobe, dokler ni zdravejši razum spoznal delovanja živčevja. Srce in kri sta bila torej nekdanj narodom in njihovim učenjakom sedež občutkov in samohotnih gibanj — *primum movens* življenja človeškega. V neštevilnih izrazih in frazah se je ohranilo ono staro mnenje o pomenu in nalogi srca pri vseh narodih. Posebno mladini naši in pesnikom je srce ostalo še vedno življenja „*primum movens*“ in najblažji, najvažnejši del telesni. Pač bi izginilo mnogo poezije iz naše srede, ko bi hoteli preobrniti stare te nazore o veljavi srca, ko bi jeli zamenjavati stare pojme z onimi moderne znanosti, ko bi klicali n. pr. ljubljeno bitje namesto: srce moje — možjani moji! . . .

Ako pomislimo, da je bila kri že od nekdanj človeškemu rodu najplemenitejši, najvažnejši sok, kar jih je poznal, razumemo lahko sveti strah, s katerim kri naudaja prostake in jasni nam postanejo marsikateri stari običaji, pri katerih ima kri tako važno vlogo. Ž njeno pomočjo sklepa narod še dan danes pobratimijo, ž njo zapisuje dušo svojo podzemeljskim močem ob uri polnočni. . . .

Čeravno pa sedaj znanstveno olikanemu svetu srce in kri nista več središče življenja, vendar pripoznava nova veda presilno važnost nji-ju morebiti še bolj, nego li stari prirodopisci s poetičnimi svojimi nazori. Kri je tista hraneča tekočina, ki ima v sebi vse snovi, kar jih je potrebnih človeškemu telesu; kri je oni sok, ki nadomeščuje in obnavlja vse dele našega organizma, ki ga vzdržuje in hrani od početka pa do groba. Pri vsakem naporu, bodi si duševnem ali telesnem, obrabijo se naši organi, izgubé mnogo svoje tvarine in treba jim je nadomestila, da ne oslabé in odmró. To hrano donáša kri. Po neštevilnih žilah in žilicah dohaja na vse kraje telesa in daje od sebe, kjer je kaj treba. Tu pusti mišiči nekoliko snovi, da se more ojačiti in rasti, tam prinese kostem novega gradiva; potem zopet pridene potrebno brvnce mali dlačiči, ki sramežljivo poganja na mladeničevem lici — in tako ustreže dečkovi srčni želji. . . . V možjanih je tudi treba marsikaj nadomestiti: s kratka, kri obnavlja vse, kar se je obrabilo, podzidava in podstavlja vse, kar ni več za rabo. Obrabljene

ostanke pa jemlje tudi s seboj, da se ne nakopičijo v organu, njemu in splošnemu zdravju na kvar. Kri je torej dvojna: po nekoliko donaña hrane orodju našemu, po nekoliko pa vzprejema škodljive, obrabljene in iztrošene tvarine v sé. V prvem slučaju je jasno-rudeča in pravimo ji arterijelna kri, v drugem pa je temno-rudeča — venozna; prvo bi lahko imenovali dobro, drugo pa slabo kri — z ozirom namreč na njeno vsebino.

Da pa more kri prihajati na vse kraje telesa, treba ji je posebnega gonila — srca — ki jo potiska po žilah dalje proti periferiji. Srce je vreča z debelimi stenami in štirimi otlina, dvema pridvoroma in dvema prekátoma. Ko se srce skrči, požene iz levega prekáta arterijelno kri v žile odvodnice (arterije) in ž njimi po telesi. Tu zvršuje svojo nalogo, podstavlja in podziduje obrabljene organe ter se vrača konečno kot slaba, temna ali venozna kri v srce nazaj in sicer v desni pridvor. To kroženje zovemo véliki krvni obtok. V desnem pridvoru ostane kri le jeden trenutek. Srce se takoj skrči in jo požene v desni prekát, od koder jo zadrevi v novič navzven in sicer v pluća. Tu se vrši ž njo važna izprememba. V dotiko pride z zrakom, posrka ga v obilici váse in zavoljo tega se popolnoma prenovi! Zrakov kislec jo namreč poživi in prestvari, njeno slabo tvarino premení v dobro in kri postane v plućah zopet jasno-rudeča ali arterijelna. Po ti čudoviti izpremembi hiti takoj nazaj proti srcu, dokončavši svoj mali obtok. Vlije se v levi pridvor in v levi prekát — od koder jo srčni utrip pošlje zopet po telesi, napolnjeno z novimi životvornimi močmi, organom v blagoslov in pomoč. . . . Srce se torej krči in razširja — bije — ter goni dobrejini sok neprestano na okoli, dokler ne za-triplje zadnjič in nas ne ponesó k poslednjemu spanju! Njegov udar je bilo zadnje znamenje življenja — in nekda je bilo tudi prvo! Ako odpremo kurje jajce med 2. in 3. dnevom valjenja, ne razločimo v njem še nič pravih organov — pač pa opazimo malo rudečkasto stvarco, ki se pomika in skače redno naprej in naprej: to je srce! Že Aristotel je videl ta prizor in ga je zval *στίγμα ζωομένην*, njegovi predstavljanci pa „punctum saliens“ — skakajočo piko. Ker se tako zgodaj prikaže, lahko je umeti, da so ga zmatrali stari opazovalci najvažnejšim delom telesa, da jim je bilo primum movens dejanja in nehanja telesnega! —

Srce je torej gonilo, ki poganja kri na obtok. Poslednja pa pri svojem kroženju ne zapusti nikdar žil, ne izlije se nikdar prosta v tkanine. Debele žile odvodnice se namreč razrastajo konečno v neštevilne, vedno bolj šibke veje in vejice, dokler ne nastane iz njih silno fina

mrežica pretankih žilic. Iz teh izvirajo tanke začetne privodnice, ki se kmalu združijo zopet v debelejša debela, katera imenujemo žile privodnice ali vene. Kri torej prestopa neposredno iz arterij v vene.

Ta prevažna prikazen, katero smo tu le na kratkem načrtali, pa dolgo ni bila znana. Aristotel in njegovi posnemovalci so si kroženje krvi popolnoma drugače mislili. Njim je bilo srce najgorkejši del telesa, v njem se kri nekako „kuha“. Rekli so, da ima srce prirojeno vročino, da v njem gori pravi „ogenj življenja“. V nasprotju s srcem pa so možjani in pluća jako mrzli deli telesa (najmrzlejši del so sploh možjani). Kri, ki dospe v te mrzle kraje, jako se ohladi in zgosti. Jednako vodenemu soparu, ki takisto pade iz mrzlih zračnih prostorov kot gostejša voda na zemljo, vlije se tudi mrzla kri nekako zgoščena proti srcu. Ko dospe vanj, naglo je skrči (kakor to stori sploh vsaka mrzla stvar); a to traje le eden trenutek: prirojena srčna gorkota zavre kri in jo požene skoraj soparu podobno po telesi, kjer se pa kmalu zopet ohladi in se vrača proti staremu gonilu. . . . Po ednih in istih žilah torej prihaja in odhaja kri po nauku Aristotelovem in mnenji njegovih učencev. Tako so verjeli do slavnega Angleža Harvey-a, ki je l. 1619*) strmečemu svetu proglasil nov nauk o kroženju krvi, nauk, ki je sedaj obče pripoznan in katerega smo že poprej v glavnih potezali načrtali.

(Konec prihodnjič.)

Pastir in vila.

Do lésu je pasel še mlad pastir,
 Popéval je milo, vesel je bil.
 Srcé mu je polnil še sladek mir,
 Nedolžno, ljubó se je radostil.

Poslušal omamljeno ptice je,
 Lepó kakor on gostoléle so;
 I duhal vonjáve cvetice je,
 Lepó kakor deček cvetéle so.

Pripásel je nékedaj v jasen gáj,
 Kar v grlu mu néžni je glas zamrl,
 Zazdél se je gaj mu nebésni ráj:
 Pred sábo je dívno ženó zazrl.

Na mahi je vila počívala,
 Nevidene bila milóte je;
 Obléka prozórna pokrívala
 Opójne, kipéče krasóte je.

Omámljeno glédal jo je pastir,
 Océarano zrló jo je okó.
 Poródil se v prséh mu je nemír,
 Srcé mu je bilo močnó, močnó.

Okó je proglédalo jasno ji,
 V pastirja je vprla pogléd premíl.
 Vzrudélo je lice prekrasno ji:
 Zeló ji je zórní pastir godíl.

Pastir je še huje kopnél, kopnél,
 Srcé je plamtélo še bolj od prej,
 Po dévi močnéje je koprnél:
 Neznana ga síla je gnala k njej.

Osupla je vila zavrísnila,
 V obráz sramežljívo vzrudéla je;
 Na vróče srcé ga je stísnila,
 S pastirjem v goró poletéla je.

J. K.

*) Še le l. 1628. prišla je njegova knjiga: „Exercitationes de motu cordis et sanguinis“ na svetlo. Prej je učil svoj nauk v svojih predavanjih.

Slavni Slovenci.

„Slavme slavně slávu Slávův slavných“.

J. Kolár.

I.

Dr. Jakob Zupan.

O stoletnici njegovega rojstva.*)

Spisal Fr. Wiesthaler.

Prihodnji mesec bode tri in trideset let, kar so zagrebli v Celovci moža, ki se je za razvoj slovenske književnosti sploh in leposlovne še posebe pridobil neprecenljivih zaslug. In vendar zaman iščeš na ondotnem pokopališči gomile, ki hrani zemске ostanke veleučenedega rodoljuba. Ni ga napisa, ni je cvetice, koja bi pričala o hvaležnosti „poznih rodov“: vse „pozabljeno — podrtó!“ Če le kedaj, uresničile so se gotovo o dr. Jakobu Zupanu žalostno in Slovincem malo častno bridke besede Preširnové:

„Slép je, kdor se z pétjam kvárja,

Krájnc mój mu ósle káže;

Pévcu védno sréča láže,

On žíví, vmérje brez dnárja“.

Zato pa izpolnuje „Ljubljanski Zvon“ le sveto dolžnost proti manom umrlega pisatelja, ako svojim čitateljem kliče v spomin njega duševno podobo letos, ko obhajamo stoletnico njegovega rojstva. V naslednih vrsticah ne bodem na drobno našteval vseh književnih del Zupanovih. To je že pred menoj storilo dokaj spretnjše pero, in kdor se hoče v tem obziru natančneje poučiti, beri, kar je pisal o njem g. prof. J. Marn, ki mu je v svojem „Jezičniku“ (l. XV. 1877) postavil dostojen književen spomenik. Jaz sem se le namenil, prijavljajoč pred tremi leti najden rokopis Zupanov, na kratko obrisati njegovo književno delovanje ter ob enem „Zvonovim“ bralcem podati nekoliko zanimljivih, deloma še nenatisnenih črtic iz življenja njegovega. Vodila me je pri tem želja, da bi vzbudil v srci slovenskih rojakov čut hvaležnosti do premalo čislane književnika, hvaležnosti, ki postaja dan danes i v nas Slovincih čim dalje redkejša.

*) Vsem onim č. gospodom, ki so mi ustno ali pismeno, posredno ali neposredno pomagali sestaviti te črtice, izrekam na njih prijaznosti in trudu svojo presrčno zahvalo, imenoma č. gg.: J. Smoleju, c. kr. šolskemu nadzorniku, A. Dimitzu, c. kr. finančnemu direktorju, J. Ribernigu, stolnemu dekanu v Celovci, J. Šiški, škof. tajniku v Ljubljani; isto tako pa za slovensko književnost vnetim učencem svojim, ki so mi donesli marsikaj porabljivega gradiva. Pis.

Jakob Zupan (recte: Župàn) narodil se je 4. julija l. 1785. v Prevojah pod Brdom v kamniškem okraji na Kranjskem. Kje se je šolal, tega nisem mogel povse dognati. Uvažajoč posebno njegovo ljubezen do hrvaškega jezika in naroda si domnevam, da je dovršil večji del latinskih šol na Hrvaškem, menda v Varaždinu. Listine in letna poročila ljubljanske gimnazije omenjajo njega ime samó l. 1802., ko je bil že (v zadnjem letu licejskih študij) slušatelj „fizike in matematike“ (= osmošolec). Obeh predmetov se je učil v prvem in drugem semestru „izvrstno“, in vedénje njegovo se imenuje obakrat „ganz gemäss“; užival je Thalbergovo ustanovo ter se oglasil za vzprejem v ljubljansko duhovensko semenišče 22. avgusta l. 1802. V mašnika so ga posvetili še le 5. februarja l. 1809.; ker je bil dovršivši bogoslovske študije za posvečenje še negoden, moral je najbrž precěj časa potrpeti. L. 1813., postane na Dunaji doktor sv. pisma ter pride za duhovnega pomočnika v Šmarje pod Ljubljano. Odtodi ga pozovejo l. 1817. v ljubljansko bogoslovnico, kjer je „professor publicus palaeiblicus“ zasel stolico biblije starega zakona in orijentaliskih jezikov. Ondu je služboval do l. 1835.; a ker se je bil sprl z duhovsko gosposko, moral je iti v prognanstvo v Celovec.

Okrog l. 1830. se je namreč ugibalo, da Zupan postane kanonik. A škof A. A. Wolf podeli izpraznjeni kanonikat dokaj mlajšemu duhovniku Praprotniku. To pa Zupana, ki sicer nikakor ni bil čestihlepen, tako užali, da začne škofa hudo črtiti in s svojim ostrim jezikom povsodi obirati in opravljati. Nič menj gorak pa ni bil svojemu tekmecu Praprotniku. Kamor je prišel, posebno pa po krčmah, govoril je grdo o „volku“ (Wolfu) in „praproti“ (Praprotniku), češ, „volk se rad po praproti valja“, „praprot je ničemurna rastlina, še volk se ne skrije za njo“, i. t. d. Mimo škofove palače je hodil vselej odkrit. Niti v cerkvi in šoli ni prizanašal svojima nasprotnikoma. Kmalu po sv. rešnjem Telesi zbolí nekoč nenadoma duhovnik, ki je imel v stolni cerkvi propovedovati (pridigati). Nihče ni hotel prevzeti njegovega posla nepripravljen in vrhu tega v navzočnosti škofovi, ki je po starem običaji nekaj prej pri procesiji nosil monstranco s sv. rešnjim Telesom. Iz te hude zadrege reši duhovščino Zupan ter gre popolnoma nepripravljen na leco. Za geslo svoji propovedi izbere si besede: „Osu je osu, če je li Boga nosu.“ („Osel je osel, če je tudi Boga nosil.“) Pri-povedujoč, kako je nosilo neumno to živinče Vzveličarja v Egipet bežečega in pozneje v slovesnem sprevodu v Jeruzalemsko mesto poudarja, da je kljubu temu ostalo vendar le — osel, ter napósled namigne, da i dan danes marsikdo Boga nosi, a pri vsem tem je vendar le — osel.

Poslušajočega škofa oblije rudečica in oči mu zažaré; kako je bilo okrog njega zbrani duhovščini pri senci, to si lahko misli vsak sam.

L. 1832. gre Zupan nekega dne k župniku Št. peterske fare v Ljubljani ter ga prosi, naj mu prepusti propoved na praznik sv. Petra in Pavla, patronov farnih. Župnik rad ustreže njegovi želji, in Zupan začne omenjenega dne propovedovati, kako so nekdanji apostoli zmerno in preprosto živeli, kako pa se zdaj njih nasledniki škofje po visokih palačah šopirijo in lenobo pasejo. Svoj govor je končal blizu tako-le: „Poglejte! zdaj so nam volka (= Wolfa) poslali, da bi pasel mirne ovčice; a vprašam vas: kdaj je bil še volk dober pastir? Že si ta požrešnež s praprotjo (= Praprotnikom) postilja, kaj bo zdaj z nami!“ i. t. d. Da se je govorica o ti propovedi bliskoma raznesla po vsem mestu, pač mi ni treba dostavljati. Drug dan pride v šolo, koraka nekaj časa molče gori in doli, napósled pa vpraša: „Ali ste kaj slišali?“ in ponavlja še dvakrat to vprašanje, vselej bolj naglašajoč besedico „kaj“. Bogoslovci se ve da odnikujejo.

Ker je tedaj vedno skrivno in očitno zoper Wolfa jezikal in te grde navade ni hotel opustiti, dasi ga je miroljubivi škof sam večkrat svaril in opominal, nakoplje si napósled l. 1832. sitno pravdo z višjo duhovsko oblastjo, vsled katere nevarno oboli in za delj časa tudi v književnosti umolkne. Nasprotniki so se sicer med seboj spravili, a to ga ni rešilo žalostne usode. Napósled je jelo namreč tudi vladi predati nespodobno vedenje njegovo, zato skliče komisijo: vladnega svetovalca Vesela in izanskega župnika Vojsko, ki sta po daljšem nepristranskem preiskavanju Zupana krivega spoznala.* Zbog tega je bil po najvišjem cesarskim odločilu z dne 13. septembra l. 1835. od učiteljstva odstavljen; dovolilo se mu je 500 gold. pokojnine, a ob ednem z istim odločilom zaukazalo, da mu je v teku enega meseca zapustiti Ljubljano in se stalno nastaniti v Celovci. Postavili so ga celó tako rekoč pod policijsko nadzorstvo, ker delj časa ni smel brez posebnega dovoljenja prestopiti celovškega obmestja. Vrhu vsega tega pa mu je duhovska oblast tudi še odtegnila pravico maševanja. Dolgo in mnogo je moral moledovati, da si je dotično dovoljenje zopet pridobil in bral je potem najpoznejšo mašo ob ednajstih v mestni farni cerkvi celovski. Ker se z malo pokojnino svojo ni mogel živiti, kajti potreboval je mnogo, zahajal je v najskrajnejše krčme celovškega mesta, da bi bolj cenó živel. Blagosrčni škof Wolf ga je v ti revi podpiral

*) „Če je Zupan le stotino tega, s čimer se je pozneje sam ponašal, res zoper Wolfa in vlado govoril, bila je kazen njegova popolnoma opravičena“, zatrjuje mi večletni prijatelj njegov iz Celovca.

z znatnimi vsotami (od 50—100 gold.), ter vselej gostoljubno vzprejel, kadar je prišel k njemu na Goričane ali v Ljubljano. Iz tega se da sklepati, da se je bil Zupan s svojim škofom napósled vendar le spravil in sprijaznil. Po dolgem bolehanji zatisne trudne svoje oči 6. februvarija l. 1852. v Celovci.

V svojih nazorih bil je svobodomiseln, „vnet Francoz, okužen še iz za časov francoske okupacije“, trdi celovski moj vir, č. g. stolni dekan J. Ribernik, Zupanu prijatelj; v svojem vedenji in obnašanji pa čudak, skozi in skozi originalen, pogostokrat celo ciničen. Potujoč je imel vsegdar le edno srajco pri sebi in kadar je bila ta umazana, opral si jo je sam. V plašč zagrnjen je hodil po leti in po zimi. Ko ga nekdanj škof radi tega pozove na odgovor, dokazuje mu Zupan resno, da ga plašč po leti brani vročine, po zimi pa mraza. Obleka njegova je bila redkokedaj čedna. Ednoč pride celo k škofu v nesnažni, „špehasti“ suknji. O tem razjarjen vpraša ga Wolf (ki se je sam nosil prav elegantno), mar li ne ve, kako se pride k „avdijenci“. Na to se Zupan kar obrne in odide, drugo jutro pa pošlje škofu lepo suknjo z naročilom: „Ako ima škof z obleko govoriti in ne s človekom, naj se le s to lepo suknjo pogovori!“ Ne dolgo potem pa pride nekega dne proti svoji navadi prav lepo oblečen v šolo. Nov cilinder se mu sveti na glavi, na sebi ima lep črn frak, iz žepa mu visi svilen žepni robec, nogi v svilene nogovice obuti, tičita mu v krasnih šolnjih. Ko jo tako opravljen v šolo primaha, bogoslovci kar ostrmé. Odloživši pokrivalo jame mogočno po sobi gori in doli hoditi ter si pihaje otira pot, ki mu je lil po obrazu. Po dolgem molčanji pa izpregovori: „No, koliko boljši sem pa danes, ko sem v lepi obleki, nego drugekrati?“ Ker mu nihče ne odgovori, koraka še nekaj časa in preide potem k poučevanju. Tudi v šoli je bil rad muhast; tako n. pr. je dajal bogoslovcem, na katere „je imel piko“, v predmetih, v kojih so dobro napredovali, slabe razrede, a dobre v onih, v katerih so zaostajali. Ker se mu je očitalo, da vedno doma tiči, najme si kočijaža, ki ga je moral skoro vsak dan ob štirih popoldne pred semeniščem čakati in potem pod milo nebo peljati. Večkrat se je vozil prav daleč, celo do Kranja.

V Ljubljani je stanoval zadnja leta pred odhodom v Celovec v hiši, ki je zdaj na Valvazorjevem trgu last gosp. Nollija. Doma ni prižgal nikdar luči, češ, da je nevarno. Sobo si je tako uredil, da pohištvo ni stalo ob stenah, kakor pri drugih ljudéh, ampak sredi sobe. Vsakemu kotu je dal posebno ime in sicer po predmestjih ljubljanskih: eden kot so bile Poljane, drugi Trnovo, tretji Gradišče i. t. d., tako da se je sprehajal vsegdar i doma po ljubljanskem mestu. Ko je šel iz

Ljubljane v prognanstvo, pustil je ondu vse tako, kakor bi šel le za kaki dve uri na sprehod. Knjige, zlasti slovanske, ljubil je strastno, ter vedno prebiral tiče ali leže sredi njih. Pridobil si je bil nekaj redkih glagoliških in cirilskih knjig ter sploh nabral tako velikansko knjižnico, da je bila za nekdanjo Zoisovo prva v vsi gornji Iliriji. In vendar teh dragocenih zakladov ni maral s seboj vzeti, ampak izbral si je le slovanske knjige, druge pa spravil pri baronicah Lichtenthurnovih (v sedanjem Lichtenthurnovem zavodu za sirote), kjer so ostale še nekaj časa po njega smrti. Gospod finančni direktor Avg. Dimitz, ki jih je popisal na poziv celovškega sodišča, pripoveduje, da je ta lično vezana zbirka obsezala klasične proizvode raznih literatur: nemške, latinske, grške, francoske, laške, celó španske in holandske. Dvorljivi uljudnosti ni bil Zupan nič kaj prijatelj. Ko mu nekdanj na dan njegovega godu prinese deputacija treh bogoslovcev v imeni svojih součencev pesniško čestitko: „Vivat Zupan“ (zložil jo je bil bogoslovec in znani čebeličar E. J. Kovačič), zapodí Zupan trojico prav osorno, in M. Čop je moral potem posredovati med učiteljem in učenci, da se je „ta rana zacelila“. Na kosilo povabljen vedel se je vselej brez ovinkov prav po domače; po obedu se je kar ulegel, rekoč: Že dovolite, da „Jakca“ malo položim. — Kako sodijo ljudje o njem, za to se v svoji robotosti ni veliko zmenil, Ko je bil govoril ono usodepolno propoved v cerkvi sv. Petra, vpraša ga neka baronovka: „Herr Doctor, wie können Sie doch etwas solches predigen!? Sie müssen ja denken, dass alle Leute Sie anschauen!“ Na to Zupan: „Glauben Sie, dass ich denke, ich sei auf der Kanzel und predige Leuten? Ich stelle mir vor, ich sei auf einem Krautacker und spreche zu den Krautköpfen.“ Baronovka: „Ich danke für das Compliment.“

Kakor mu je bil duh bister, tako jezik sploh piker in zbadljiv, dovtipi njegovi rezki in duhoviti. Mnogi izmed njih se še zdaj od ust do ust pripovedujejo, tako n. pr.: „Korliček-noriček“, „metelčica-žabičica“, „Sirija in Mingrelija“, „Kakadocija in Mingrelija“, (o leži ljublj. semenišča), „Jesuitis — a Jesu itis“, „complimentum — complete mentitum“, „canonicus — creatus ad nullum officium“; o napisu nad vrati ljubljanskega semenišča: „Virtuti et Musis“ trdil je, da bi se moral pravilno glasiti: „Servituti et muscis“. Nekega dné je kosil v gostilni „pri Mocarji“ (sedaj „pri Slonu“). Po juhi da si prinesli več jedil in napósled zopet juho. Okrog sosedne mize je sedelo več mladih pravnikov, ki so se ješčemu profesorju múzali. Odhajajoč stopi Zupan k rogavcem ter jih vpraša: „Kdo izmed vas mi more povedati, kaj se pravi: „iure coepi — iure finivi“? Ko so si juristi delj časa zaman belili glavo,

reče Zupan: „z juho sem začel — z juho končal“ ter priklonivši se odide. Sploh je dr. Zupan ljubil krémo; bil je velik jedec in dober pivec. V Ljubljani je zlasti po leti o prostih dneh rad zahajal h Krčonu na tržaško cesto. Na vrtu mu je bila pripravljena miza, h kateri ni smel blizu noben drug gost. Zupan pride, sleče suknjo, položi srebern tolar na mizo, pripravi si knjigo ter začne jesti in piti. V branje, jed in pijačo vtopljenega ni smel motiti nihče, dokler ni prišla gospodinja ter spravila tolarja; toliko namreč je znašal navadni račun!

(Dalje prihodnjič.)

Drobne pésni.

1.

Le k meni, dèkle prelepó,
 Čemú, čemú se vendar braniš,
 Saj záme v srci ljubav hraniš;
 Le k meni, dèkle prelepó!

Povéj, zakaj se me bojiš?
 Zornó ti lice je rudeče,
 Teló mladó ti zdáj trepeče;
 Povéj, zakaj se me bojiš?

Saj zlá ne bodem stóril ti:
 Objel te bom, o dèkle moje,
 Poljubil rožne ustna tvoje . . .
 Saj zlá ne bodem stóril ti!

2.

Ti roža krasna, deva, si;
 Sred vrta roža usajena,
 Sred vrta roža osamljena,
 Ti roža krasna, deva, si.

In drug nikdó ne vé za té,
 Jaz sám uživam tó lepoto,
 Jaz sám uživam tó krasoto;
 In drug nikdó ne vé za té.

Ostáni le v samóti tù;
 Ljubezni solnce túkaj sije,
 Tam zunaj mrzla burja brije . . .
 Ostáni le v samóti tù!

Svoimir.

Agitator.

Roman.

Spisal Janko Kersnik.

Prvo poglavje.

Bilo je zgodaj zjutraj na starega leta dan 188 . . . Mrzel veter je bril po ulicah stolnega mesta ter dvigal goste oblake suhega snega, ki je na debelo pokrival tla. Tu in tam so brlele po ogljih še svetilnice, a na nebu so pričale goste zvezde, da bo napočil lep, toda mrzel zimski dan. Ljudij ni bilo veliko po ulicah; zdaj pa zdaj se je prikazala kaka stara ženica izza ovinka in hitela po gladkem tlaku ob hišah dalje proti cerkvi, kamor je vabil mali tankoglasni zvon k zgodnji, tili maši; ali pa je prisopihal mlad pekovski učenec mimo, s težkim polnim košem na hrbtu, zvižgal in pihal gorko sapo v pletene rokavice. Tudi nekoliko mlékarič je bilo že videti, ki so prihajale s svojimi voziči v mesto, gazile sneg in opletale po njem s kratkimi, visoko izpodbrécanimi krili.

Na širokem dvorišči pred pošto so stale vprežene saní, in postiljon se je pripravljaj, da odrine iz mesta. Na sanéh pa je sedel v debelo suknjo zavit mož, kateri se je sedaj z nejevoljnim glasom obrnil do voznika:

„Bo li kaj, Tine — ali ne bo nič?“

„Le malo še potrpiva, gospod!“ zavrnil je oni pohlevno; „še enega moram počakati! Nekega gospoda — od sodišča ali ká-li!“

„Katerega?“ vpraša potnik radovedno.

„Nov je, nov! Jaz ga še ne poznam, pa dejal je, da je k nam premeščen. Prostora bo dovolj, in s sankami bomo tudi urni — da bi le prišel!“

Oni na vozu je zamrmral nekaj nerazumljivega v ruto, s katero si je bil ovil vrat na debelo.

„Aha, je že tu!“ dejal je v tem Tine ter šel počasi naproti gospodu, ki se je bližal preko dvorišča.

„Je li moj kovčeg tu?“ vpraša prišlec.

„Da, da, vse je v redu!“

„Mrzlo bo, mrzlo, proketo mrzlo!“

„Oh, saj imate kožuh!“ tolaži postiljon.

V tem je bil oni zlezal na saní in običajno pozdravil sopotnika.

„Se li peljate tudi v Borje?“ vprašal je naglo ter zavijal nogi v kožuh.

„Tudi!“

„Dobro, dobro! Da nas je le več!“

Tine je pogнал svoja konjiča in glasno zatrobil, da je odmevalo med visokimi hišami in čudno razlegalo se tanko žvenketanje kraguljcev. V malo trenutkih so bili iz mesta na široki veliki cesti, kjer so vozniku kazali tir le veliki obcestni kameni in telegrafovi stebri.

Oba potnika sta si užgala smodki in oni v kožuhu se je obrnil zopet k drugemu v suknji:

„Ste li znani v Borji?“

„Se ve da!“

„Oh! Veseli me to! Torej so Vam tudi razmere tamo znane.“

„Še predobro!“ smeje se oni.

„Umejem, umejem! Vi bivate torej stalno v Borji. Oprostite, da se Vam predstavljam: jaz sem vladni koncipist Ruda.“

„Plemeniti Ruda?“

„Da, da!“

„Čul sem že o Vas! A jaz sem koncipijent Koren!“

„Ah! Veseli me, jako me veseli! Koncipijent pri odvetniku —

„Pri Hrastu!“

„Oh, znano ime! Pri Hrastu torej! Narodnjak, dober narodnjak — to.“

„Kakor vsi v Borji!“

„Se ve da, se ve da,“ hiti Ruda; „to vse vem; Borje je naroden trg. Veseli me, da pridem tja.“

Koren je v tem ustni zaničljivo raztegnil.

„Vam je li graščák Meden znan?“ vpraša potem naglo.

„Tudi, tudi! Po imeni! Pa ta — — —“

„Ni naroden!“ smeje se Koren.

„Ha, ha!“ pritrdi oni, ter izkuša vnovič zapaliti svojo smodko, da bi zakril svojo zadrego.

„Vi ste pač dobro poučeni o naših gospodih!“ omeni vnovič Koren z zbadljivim naglasom.

„To mora pač biti pri nas! Čemu smo pa politiki?“

Koncipistov glas je bil nekoliko ošaben.

„Kaj pa družba sicer? Kaj gospé? Je li kaj zabave?“ nadaljuje potem naglo.

„I, v tem morate biti vendar tudi poučeni? Politika ima mnogo opravila s — krili!“ roga se Koren.

„Vi ste dovtipni! Toda — oprostite — v aktih nimamo take politike!“

„Škoda! Sicer bi jih še rajši čitali!“

Smijala sta se oba.

V tem pa se je jelo daniti. Rudeč svit je legel na širno, s snegom pokrito ravnino, in lahna meglica se je izgubljevala proti podnožji daljnih gorá. Debelo ivje se je lesketalo po vejah dreves, poredkoma stoječih ob cesti, in sulo ž njih, če je droben ščinkovec sfrfólel z vršička. Po cesti pa so sédale vrane v gostih tolpah, preletavale se pred vozom ter spuščale se zopet za njim na tir.

Vse se je godilo tiho; dirjajočih konj ni bilo čuti, in saní so brez glasú smučále po snegu; le kraguljci, pripeti konjemu na uzdi, žvenkljali so tanko v jutranji zrak.

Z ravnega, samotnega polja, po katerem je tekla s prvega cesta, dospeli so potniki kmalu v goratejši svet; a hudih strmih klancev ni bilo. Ob cesti pa so se vrstila sela in vasi.

„Imamo li še mnoga pota?“ vprašal je Ruda zopet po dolgem molku ter globoko zazeval.

„Da le prebijeva prvo postajo; potem bo še poldrugo uro vožnje.“

„Vrag, da je ni železnice!“

„Preskrbite nam jo, vi vladni možje!“ smeje se Koren.

„Oh -- kaj mi! vi, vi in vaši poslanci!“

„Ha ha, ti nam še poštene pošte ne morejo pridobiti. To je vse humbug!“

Vladni koncipist se je s čudnim pogledom ozrl v svojega soseda; polovica istega je bila zadovoljnost in pritrjevanje, polovica pa bojazljivo čudenje. Toda kot moder političen uradnik ni zinil besedice.

Koren pa itak ni čutil poklica nadaljevati ta kritični predmet.

V vasi Groblje je bila prva postaja. Tam je oddajal postiljon pisma, tja namenjena, ter prejemal druga za Borje in daljne postaje; tudi nove potnike je rad naložil, ako je bilo le prostora dovolj na vozu. Konj pa ni preprégal; morali so do Borja.

Danes sta čakala dva popotnika, da bi prisedla na pošto: mlad mož, opravljen v tanko, vrhovno suktnjo, in priletna kmetica.

„Oh, gospod učitelj, kaj pa Vi tukaj uganjate?“ poklical je Koren prvega.

Ta pa je najprej zlezal na saní poleg Tineta; vedel je, da tu velja stara prislovica, da tisti prej melje, kdor prej pride.

„Izlet smo napravili sinoči, izlet! Pa sem se malo zakasnil,“ odgovoril je s hripavim glasom; „drugi so odšli okoli polunoči, meni je bilo

pa tu bolj všeč. Pri Vodetu — godba, petje, ples! Škoda, da Vas ni bilo. Kako ste se zabavali doma v praznikih, — saj ste bili pač doma?“

„Malo, malo! Največ v mestu!“ zavrne Koren in predstavi učitelja svojemu sosedu, kateri je odzdravil na pol prijazno, na pol pa ošabno.

V tem je opravil Tine svoj posel in kregal se le še na glas s kmetico, kateri ni bilo več prostora na sanéh.

„Mólči baba!“ odrezal se je konečno in udaril z bičem po konjih.

Učitelj si je smehljuje mel roki in stisnil ji v žepa, Koren pa se je z iročnim smehom obrnil k Rudi:

„Glejte, tu takoj lahko studirate naše prometne razmere! Častnim občanom Vas bodo takoj volili, ako le obljubite, da boste kaj storili.“

„Triba, treba res kaj ukreniti!“ dejal je oni samosvestno in zavil se tesneje v kožuh.

„Nocoj bo pa v čitalnici zabava,“ oglesi se učitelj s sprednjega sedeža in potegne nogi malo k višku pod postiljonovo odejo.

„Oh, tega nisem vedel,“ — vzklikne Koren.

„Zabava? Beseda?“ vpraša vladni koncipist; „pride li glavlar tudi tja?“

„I kaj pa! Vse, vse zahaja v čitalnico, odkar je „Leseverein“ umrl. Tako se sučemo na svetu!“ posmehuje se Koren, a potem naglo pristavi: „A kaj bode vendar nocoj v čitalnici? Tombola, ká-li?“

„Tudi! A najprej — predavanje.“

„Béžite, béžite! Kdo bo pa predaval? Novi kaplan morda — ta je tako nekako hud!“

„Ne, ne — pa ugenite!“

„Ne morem! Predavanje, to je pri nas nečuveno!“ kliče Koren.

„Naš notar bo predaval!“

„Ha, ha, o čem pa?“

„Ni znano! Pa mož se pečá v prostih urah z astronomijo. Morda bo o tem kaj povedal?“

„Tega ne smemo zamuditi! Tudi Vi ne, gospod koncipist! Videli boste borjanske tržane, kako učeno se bodo spogledovali pri tem predavanji. Izvrstna misel! Pa to ste vse izumili v teh štirinajstih dnevih, v katerih mene ni bilo v Borji!“

„A — gospé? Katere gospé prihajajo v čitalnico?“ ustavi koncipist Korenovo čudenje.

Učitelj je hotel odgovoriti, toda Koren ga je na skrivnem dregnul z nogo.

„Kako morete povpraševati?“ hitel je, da bi preprečil učiteljev odgovor. „Rekel sem Vam, da vse pride, kar koli šteje k haute volée v našem Borji: glavarjeva gospá, nadzornikova soproga in usnjarjeve hčerke; fina dekleta in groš je pri hiši; potem prihaja časi graščákinja Medenovka, à propos, saj jo morda poznate?“

„Medenovka? Oh, plavolasa je, in Nemka — ne li?“

„Da, da! V mestu je mnogokrat!“

„Ah, superbe! Izvrstno! Poznam jo.“

Plemeniti Ruda se je samoljubno nasmehljajal.

„Potem imamo še Filipino Vrtačnikovo, póstarno gospico, katera rada igra na čitalničnem odru, toda le mlade vloge, akopram so ji materinske najbolj prikladne. In mnogo, mnogo drugih gospá in gospodičin!“

„Boletove ste pozabili!“ oglesi se učitelj, ki ni vedel, se li Koren šali ali ne.

„Dekletec ni doma, gospá pa redko zahaja v Borje,“ deje oni.

„Starejša, Milica je prišla domóv!“

„Takó?“ méni Koren malomarno; „no, vidite, ta bi bila izvrstna za Vas; lepa mora biti — in bogata bo, da malo tacih.“

„Hvala lepa!“ zavrne oni skoro zamérljivo.

„Potem pa žena Vašega šefa — doktorica!“ nadaljuje učitelj.

„Oh, ta se pa z otroki bavi!“ zavrne Koren. Pa dejal je to vendar spoštljivim naglasom, da ga je koncipist začuden pogledal.

Doneči glas Tinetovega roga jim je končal pogovor. Dričali so že mimo prvih borjanskih hišic, in malo potem ustavili se pred pošto nasproti čitalnične krčme.

„Na svidenje — zvečer!“ klical je še Koren, ko so se razhajali.

Drugo poglavje.

Predno nadaljujemo svojo povest, treba vendar, da seznanimo čitatelje malo bolj z osebo, kateri je namenjena glavna vloga v skromnem dejanji, ki se bode tu razvilo, namreč s sedanjim odvetniškim koncipijentom Andrejem Korenom.

Imel je sedaj blizu trideset let in bil je bolj velike, nego srednje postave, koščen in vitek; kratka rujava brada in njegovi dolgi, nazaj česani lasje prouzročevali so nekov resen vtis, katerega pa je zopet motilo dvoje malih, temnih pa jako veselih očij. Lep ni bil, a nikdo bi ne smel reči, da je bil prav nasprotno — grd mož; nekaj simpatičnega, prijaznega odsevalo je vedno z njegovega lica, čigar vplivu se nihče ni mogel ustavljati. Tudi njegova vnanja oprava je bila sedaj elegantna, kakor se spodobi odvetniškemu kandidatu.

Koren je po burnih časih svojega studiranja in poznejšega klatenja po raznih uradih in pisarnah napósled zavil v mirno luko občinskega tajništva v Borji; isto je oskrboval malo let. Borjanski odvetnik dr. Hrast je spoznal ob raznih prilikah, da v mladem moži tiči vendar še dosti dobrega, in sklenil je, spraviti ga zopet v prvotni tir: vzel ga je v svojo pisarno. Ob ednem pa se je oni moral obvezati, da bo dovršil še svoje nepopolne preskušnje. Koren je z veseljem vse obljubil, pridno delal v pisarni ter bil od dné do dné rabljivejši, samó preskušenj se ni lotil. „Saj je še čas“, odgovarjal je stereotipno raznim opominjevanjem; tako je potekalo leto za letom, in takóv je bil Andrej še, ko smo ga videli na starega leta dan vračajočega se domóv v Borje.

A ker je bil tako gledé socijalne stopinje zlezal za nekoliko klinov više, postal je tudi — čitalnični odbornik in v ti važni službi ga vidimo zopet zvečer pri čitalnični veselici. Nocoj je bil kar nagloma imenovan rediteljem, in radovoljno se je lotil nehvaležnega posla.

Čitalnični prostori so se naglo polnili; veselica na starega leta dan je bila zlasti zarad tombole borjanskim tržanom najbolj priljubljena; mladi svet pa se je itak veselil plesa, s katerim se je moralo pričeti novo leto. Tako je zahtevala ukoreninjena navada — odkar je stala borjanska čitalnica. Letos pa je prišel odbor z novotarijo, gledé katere so konservativni društveniki jeli resno glave in rame zmajevati, češ — kaj bo zopet s tem? Napovedano predavanje jih je tako vznemirilo. Toda na drugi strani trla jih je radovednost in naudajala skrb, da jih bodo drugi zmatrali za nesposobne umeti tako predavanje — in tako se je zgodilo, da je bila nocoj čitalnična dvorana bolj polna, nego kedaj; blagajnik, lekar Sok, mel si je roki in notarju čestital na gotovem, vsestranskem vspehu. Sam je bil v svesti, da čim več je občinstva, tem več tablic se bo pri tomboli spečalo — in čitalnica je potrebovala novcev za predpustne besede.

Pa ne samó dvorana, nego tudi druge sobe so bile polne; občinstvo se je vrstilo v njih, kakor bi bilo po dijetnih razredih uvrščeno. V prvi sta sedela dva podučitelja, nekoliko sodnih in drugih pisarjev in davkarska praktikanta. Drugo sobo pa so bili posedli nadučitelj, davkarski nadzornik in davkarski kontrolor, zemljiški knjigovodja in nekoliko tržanov, se ve da imovitejših; kdor je bil oženjen, pripeljal je tudi svojo soprogo. Tretja soba pa se je le polagoma polnila. Mladi neoženjeni sodnik in njegov adjunkt sta bila že tu, in pri njima odvetnik dr. Hrast s svojo ženo. Govorili in ugibali so o drugih, bodo li prišli, ali ne. Vnanjih članov z bližnjih gradičev se niso nadejali; sneg je bil prevelik.

„Pa Bolè mi je obljubil, da pripelje svojo Milico,“ trdil je Hrast.
 „Koliko je stara?“ vprašal je adjunkt zaspano. Imel je navado, da je tako leno govoril.

„Čakajte, da zračunim — petnajst, o ne, šestnajst let — v sedemnajsto grè. Pomislite, najkrasnejša leta!“

„Premlada, premlada! To je otrok!“

„Da in ne!“ smeje se odvetnik; „meni taka leta najbolj ugajajo.“
 Soproga ga s pahljačo na lahko udari po roki.

„Ti si nepoboljšljiv!“

„Le pomiri se, draga moja; kdor največ govori, ta ne kupi.“

„Je li lepa?“ vpraša sodnik.

„Oh, tu se je oglasil idejalist! Ne vem, kaka je sedaj, a obetala je pred leti mnogo, predno jo je Bolè poslal v Švico. Sedaj se je vrnila, in ostane menda doma.“

Med vrati se je čulo glasno škripanje novih čevljev in v sobo stopi naš znanec pl. Ruda v fraku, z belim ovratnikom in cilindrom. Za njim pa nocojšnji reditelj Koren.

„Predstavite me vendar!“ šepnil je prvi temu na uho.

(Dalje prihodnjič.)

„Križanje Krista.“

V umetniškem domu na Dunaji je sedaj razstavljena najnovejša slika Munkacsyjeva, „Križanje Krista“, pendant k podobi „Krist pred Pilatom.“*) Velikanska podoba dela tudi velikansk vtis. Pobožno, rekel bi, stoji dunajsko prebivalstvo pred tem najnovejšim umotvorom slavnega Madjarja. Ni čuda! Tako neposredno se ta prizor ni še naslikal. Nad mestom Jeruzalemom grozi zatemnelo nebó, ki je videti v dalji kakor bi pretilo s pogubo brezbožnemu ljudstvu. Spredaj se vidi vrh gore Golgate in pot, ki drži v mesto. Na križi, bolj na desni stráni podobe, visi Sin božji med razbojnikoma, oči ima obrnene proti nebu. Obraz in vsa postava nam kaže grozne muke, ki jih trpi Krist za rešitev človeštva. „Oče, odpusti jim, saj ne vedó, kaj delajo!“ te besede je ravno moral izreči, udan in potrpežljivo trpeč. Pod križem zgrudena objema mati njegova noge križanega. Silni prizor je uničil občutke máterinemu srcu. Marija Magdalena, Marija Salome in apostel Janez v bridki srčni bolesti se jokajo za blagim učnikom. Rabelj je pobral svoje orodje, z lestvico na rami se odpravlja na

*) Glej „Ljubljanski Zvon“ I. 513 in II. 182.

pot. Njega ne motita kar nič jok in žalost, mehanično je opravil svoje delo, še eden pot pogleda, ali je pač vse dobro opravil in sedaj gre. Proti mestu odhajajo rimski vojaki, nekateri se ozirajo nazaj, nekaj pa jih je ostalo za stražo. Ti odvrtaajo ljudstvo, ki iz radovednosti rije h križu. Vsi občutki se beró množici na obrazih: pomilovanje, sovraštvo, radovednost. Rimski stotnik na konji iz srede množice gleda na križanega. Videti je, da mu vsakeršni občutki gibljejo srce, strmeč se čudi toliki potrpežljivosti. Višji dubovnik na konji odhaja, še enkrat se ozrè nazaj na križ. Sovraštvo, a tudi zadovoljnost mu je brati na obrazu; saj je dosegel on in njegova stranka, kar so hoteli. Uničen je oni, ki jim je z blaženim svojim naukom delal škodo. Dva farizeja se odhajaje pomenkujeta o tem, kar se je zgodilo, eden menda ne odobruje sodbe, a drugi mu živahno razlaga, da je sodba opravičena. Fanatik izmed ljudstva z dvigneno roko kričé pretí križanemu. Grozne muke Nazarenca mu niso genile srca. Mlad žid se reži in spakuje pod križem, uklanja se ironično kralju židov. Juda Iskarijot, videč, kake nasledke ima njegovo izdajstvo, beží, kakor bi ga podile furije, ter si hoče iztrgati srce iz prsij. Obupnost se ne more bolje predočevati, kakor nam jo kaže podoba tega nesrečnika.

Munkacsy je tud ta pot naslikal stvar po svoje, realistično. Nobene nenaravne svetlobe ni na sliki; mrtveci ne vstajajo iz grobov, tudi solnce se ni omračilo, temveč vsa priroda se pripravlja k nevihti. Težki oblaki visé na nébu in zakrivajo solnce, medla svetloba obseva križanega. Slikar je svetlobo uredil tako, da je Krist in skupina pod križem najbolj razsvetljena, ljudstvo je bolj v temi, tudi mesto Jeruzalem je v dalji medlo osénčeno. S tem je pogled takoj napeljal na glavno osebo in napravil tudi dober efekt. Križi ne stojé v edni vrsti, ampak delajo trikot, tako da sta razbojnika nekoliko nazaj pomaknena; tudi stojí ves trikot napošev proti gledalcu. S tem ima lepšo perspektivo. Kolorit je jasen, povsem boljši, kakor je bil na sliki „Krist pred Pilatom“. Kompozicija je pregledna in spretna, posamezne osebe izvrstno karakterizovane. Posebno lepo komponirana je skupina pod križem. Prizor je slikar predočil neposredno in tudi ni preveč realističen, tako da bi morda ne pristojal ti vsebini. Vendar pa ima Munkacsy nekatere napake, katerih kar ne more opustiti. Te so, da samó glavne osebe skrbno slika in zdeluje, druge pa preveč površno, ali da jih časih celó slabo riše. Tudi ima perspektivčnih pomot. Krist na križi je n. pr. jako prevelik; ravno tako rimski vojaki, ki odhajajo v mesto. A navzlic temu je podoba velikanski umotvor in dan danes se malo podob vidi, ki bi imele toliko historičnega in umetniškega pomena kakor „križanje Krista“.

Jos. Vesel.

Književna poročila.

I.

Weriland de Graz.

Zgodovinsko-rodoslovna razprava, spisal Davorin Trstenjak. Založil pisatelj. Tisk tiskarne družbe sv. Mohorja v Celovci 1884, 8°, 71 str. Cena 60 kr.

Drobno, ali za slovensko zgodovino prezanimivo knjižico poklonil nam je pred kratkim neumorni naš pisateljski starina Davorin Trstenjak. S to knjižico nam je razbistril g. pisatelj eno najtemnejših dob naše domače zgodovine in za zmerom iz nje prepodil zagonetno pošast Poppo Starchand, Thüringen-Weimar-Orlamünde in Sempt-Ebersberg, pošast, ki je zadosti dolgo po naših specijalnih zgodovinah strašila in glavo belila marsikateremu mlajšemu preiskovalcu naše povestnice. Gospod Trstenjak je razvozlal štreno, katero so bili malo kritični, akoravno zelo marljivi preiskovalci (kakor: Fröhlich, Gebhard, Tangl, Muchar) zmedli, in zgodovinskemu svetu enkrat za vselej dokazal, da prvi znani praded Windischgrätzov t. j. Weriland de Graz, ni bil Weimerovec, pa tudi ne ednoisti z Werigandom, bratom breškega Starchanda (von Friesach), ali pa grof plaienski, marveč domač koroški plemič nižje vrste, čijega nasledniki so dospeli do knežje časti (pg. 4).

To svojo trditev je podprl g. Trstenjak s tako neovržljivimi dokazi, da je celó nemška kritika njegovo razpravo zelo laskavo ocenila in le obžalovala, da knjižica ni ob ednem tiskana tudi v nemškem jeziku. Trstenjakova znana učenost, njegovo poznanje vse dotične literature, njegova bistroutnost, logična doslednost in redki dar srečnega kombinovanja, prikazujejo se nam v ti knjižici, kakor v malo kateri dosedanji njegovi razpravi. Tudi najstrožji skeptik ne mogel bi nič ugovarjati doslednemu izvajanju Trstenjakovemu. Rezultati njegovega preiskovanja imajo tem večjo vrednost, ker se navadno ujemajo z nazori in rezultati najkritičnejših dotičnih nemških zgodovinarjev, n. pr. Ankershofna, Trudperta Neugarta, Wendrinskega i. t. d. S kratka, delce je originalno in zmagljivo!

Naravno je, da Trstenjak pri svojem rodoslovnem preiskovanju razpravlja in pojasnuje tudi lep kos slovenske, zlasti dinastične zgodovine od l. 1091. pa do l. 1250. in še dalje. Tu se omenjajo ne le dogodki tičočii se koroške in bližnje štajerske zgodovine, nego sósebnó še isterske in kranjske, pa tudi oglejske in goriške. Zlasti važno je, kar se poudarja na str. 9., da so bili Slovenci že v IX. stoletji (za vojvode Henrika, ki se je podpisoval „Dux Sclavorum, seu Carentanorum“) vsi pod ednim že zlom združeni! Na to zgodovinsko resnico le preradi pozabljamó,

kakor bi se bali sami svoje sence! Vojvodina koroška je imela na jugu in vzhodu svoje marke, t. j. istersko, slovensko, gorenjo in dolenjo štarsko. V tem zmislu je g. Trstenjak prav dobro protolmačil, zakaj so se isterski mejni grofje imenovali „marchiones Carentanorum“ (na str. 24).

Knjižica ima tudi nekaj prav zanimivih topografskih opazek (na str. 10, 12, 29), n. pr. da se zemlja na južni strani Konjiške in Dolge gore še vedno imenuje Krajina in njeni prebivalci Krajinčani. Samó bilo bi želeli, da bi se pri posamičnih krajevnih imenih ne opuščalo povedati, kakor se je to na str. 12. zgodilo, kje in blizu katerega znanejšega kraja se ti kraji nahajajo. To je potrebno zavolj pregleda teretorjalnih odnošajev in ker so v listinah imenovani kraji časih tako neznatni, da jih dan danes ne najdeš celó na specijalnih zemljevidih, ali pa da vsaj mnogo časa izgubiš z dolgim iskanjem.

Trstenjakovo delce podaja tudi nekoliko lingvističnih opazek (na str. 31.), od katerih je zlasti važna, da se mora dan danes pisati Valkun, a ne Valhun (str. 32.). Pri tolmačenji besede grad, gradec bi bilo opaziti, da so stari Slovani tako imenovali svoja ograjena zbirališča (navadno na kakem holmci), kjer so trgovali in posvetovali se o skupnih zadevah. Gradec je bil središče župe in ob času nevarnosti pribežišče in trdnjava proti sovražniku. — Akoravno moramo Trstenjakov jezik v obče hvaliti, vendar se ne moremo z nekaterimi njegovimi izrazi sprijazniti, n. pr. s polehniti (str. 56) za nemški „belehnen“ (podeliti kot beneficium).

Stvarnih pomot podpisani ni mogel opaziti v ti knjižici. Neverjetno se mu zdi samó, da bi bili Franki že l. 534. čez vso Koroško, in torej tudi nad slovenjegraško okolico vladali (pg. 6.). Vprašanja o prvobitnosti Slovanov v današnjih slovenskih pokrajinah dotica se g. Trstenjak le mimogredé (str. 29.), vendar pa navaja tudi novih nemških pisateljev, ki zagovarjajo omenjeno prvobitnost in s tem potrjujejo Trstenjakove nazore.

Ta razprava bi utegnila zanimati tudi nestrokovnjake že zavoljo zgodovinskega pregleda v „Uvodu“, še bolj pa za to, ker se dokazi na več mestih ponavljajo in vedno z novimi uzroki, ali pa z družega stojališča utrdjujejo, kar bi sicer za izobraženega historika ne bilo potreba.

Konečna moja sodba je, da g. Trstenjak zasluđuje za svoj ne mali trud popolno priznanje od strani našega izobraženega občinstva, kakor si je to v predgovoru knjižice želel sam.

S. R.

Umetniške starine na Gorenjskem.

Naša dežela ima malo umetniških starin ohranjenih, vendar ne celó tako malo, kakor se v obče misli. Mnogo naših obilih cerkvá je bilo sezidanih v srednjem veku ali v 16. stoletji v zlogu tedanjega časa, v gotškem. Res, redka je stavba, ki je brez škode prebila premembo ukusa v zadnjih treh stoletjih. Premenjevalo in popravljalo se je edino po zahtevah časovnega zloga, mnogokrat tako temeljito, da je stari izvor spoznati le na posamičnih podrobnostih. Preteklo stoletje je bilo gledé preziranja in zaničevanja prejšnjih stoletij posebno brezobzirno, vse gotške stvari so bile izobražencem baroka, samo barbarstvo. Naši časi niso bili nič kaj milostivejši.

Namen teh malih spisov bode opozoriti naše občinstvo na posamične starine in obuditi zanimanje med našinci za take stvari, ako nečemo tega prepustiti tujcem. Preverjeni smemo biti, da se bo pri popravilih ravnalo z mnogo večjim spoštovanjem in razumom, kadar se bodo cenile naše starine tako, kakor so vredne. V naši domovini se žrtvuje leto za letom precejšnja vsota za dela srednje in dvojbene umetniške vrednosti; zavrže se mnogo starejših rečij ter nadomestijo se z novimi, malokrat boljšimi. Konservativizem je tu ob ednem tudi varčnost in ščedljivost.

I. Kórenska dolina.

Kakor drugod po naši deželi, nahaja se v kórenski dolini več cerkvenih stavb iz srednjeveške dobe, iz gotške in celó romanske. Popolnoma v prvotnem zlogu ohranjena ni nobena, vendar imata dve še po večjem značaj prvotnega tvora.

1. Bela Peč. Farna cerkev v Beli Peči je ohranila po večjem svoj gotski tvor. Na srednji steni kora (presbiterija) zunaj je vzdana mala kamnata plošča z upodobljeno roko, ki kaže s kazalcem na letnico 1463. Poleg letnice je tudi kamnoseško znamenje, prej ko ne znamenje stavbarja cerkvenega.*) Vsa stavba, glavni stvor in podrobnosti se zlagajo z navedeno letnico. Cerkev je znotraj dolga 16·50 m; kor sam je 9·15 m dolg in 5·90 m širok, ladja je dva metra širja. Zidne podpore réber — Dienste — imajo v koru majhne kapitéle z grbi. Rebra na svodu ladje

*) Srednjeveški kamnoseki, stavbarski mojstri in pomočniki vsekavali so ramreč v svoja dela namestu imen posebna znamenja, sestavljena iz geometričnih potez. Sestavljali so znamenja tako, da so delili trikotnik, kvadrat, krog itd. po raznih zistemih; iz teh večkrat bogato sestavljenih črt so jemali male kose za znamenje. Posamezne stavbarske družbe so delale znamenja po eni zistemi; tako je mogoče po teh znamenjih soditi na izvor in domovino delavcev in mojstrov ter tudi na čas stavbe.

so razpoločena po isti zistemi, večinom po diagonalah in po črkah, s temi vsoprednih; iz tega se sme sklepati, da je bila vsa cerkev sezidana v enem času, ali da zidanje ni trajalo obilo let. Poleg svoda je ohranjen še kameniti okvir pri vratih, ki drže iz kora na severni strani v zakristijo. Okna so v zgorenjem delu zazidana, torej zdaj pravokotna; zunaj se loči nov zid vidno od starega gotskega loka — platišča oken so še gotski poševna.

Zvonik je v primeri visok in mogočen, line ostro lokane, streha ponejša. V zvonikovem pritličji je zakristija.

Na južni steni znotraj je vzdana plošča z dvema velikima grboma in tem napisom: Der Frau Florentina Weilländt des edelfesten herrn Cristophen Caspars Eheliche Frau ein Geborne Rechpacherin . . . 1639. V tleh ladje je vdela velika spominska plošča z grbom, v katerem je divja koza. Obpis — gotskih minukel je po hoji tako uglajen, da ga ni moči brati.

Listin hrani nekoliko g. župnik; najstarejša je kopija pogodbe „wegen H. Pfarrers zu Crainau und der Burgerschaft zu Weissenföls“ od leta 1465.

Pri nekaterih hišah se nahaja še kak ostanek srednjeveških likov n. pr. kamenit okvir pri vratih in oknih ali kaka železna mreža v oknih.

2. Rateče. Cerkev je majhna; v koru, 5·90 m dolgem in 4·50 m širokem, ohranjen je gotski zlog na svodu; rebra, opirajoča se na male konzole, zbirajo se koncentrično v enem sklenilniku. — Pri ladji, ki ima raven strop, uničen je ves zlog. Zvonik, v primeri mogočen, stoji spredaj in se nekoliko zožuje v višini; nima pa prvotne svoje višine, ali morda ni bil nikdar dozidan do prvotne višine. Omeniti je dveh starih kazul od belega platna, krašenih s cvetkami in podobami angeljev; vse je vézeno z nepredeno svilo v raznih bojah v selskem zlogu. Cvetke so namreč istega genra, kakeršnih se še spominamo na hrbtiščih moških belih kožuhov. Namesto „selski“ bi morda bilo bolje reči „národni“ zlog, da ne bi kdo mislil pri izrazu „selski ali kmetiški“ na kakov zaničevalen pomen, ker te cvetke, akoravno prosto mišljene, zadovoljujejo prav dobro terjatvam ploskega ornamenta.

Blizu enako velika cerkvica stoji na pokopališči z jako starim zvonikom. Kdor se pelje mimo Rateč po železnici, lahko opazi ta zvonik, zidan od debelega rezanega kamena, neometan. Obokane line so predeljene s stebričkom, ki nosi dva manjša oboka na podlagi, romanskemu zlogu lastni. Te line pričajo o starosti zvonikovi, romanski zlog se je izpremenil početkom 13. stoletja v gotskega. Ta stari stavbeni spominek je vreden vsekako tolike poprave, da bi se ne razrušil; stoletja so mu razjedla stene do živega. Tudi mali zvon šteje med najstarejše, ker je brez napisa; kor

cerkvice ima gotsk svod, rebra se opirajo na konzole, ki so upodobljene kot glave ali maske. Strop ladje je raven. Na južni steni kora je odpadlo nekoliko beljenja, nekaj je odstranjenega, da se vidi del stare freske na steni. Brezbradni moški obraz s krono na glavi in kar je še videti, kaže, da najbrže predstavlja slika Krista pred Pilatom. Barve so svetle in precēj živahne, modelacija bolj ploska; omenjeni obraz kaže precēj individualnosti. Po vidnem delu slike soditi je mlajša mimo onih pri sv. Janezu poleg Bohinjskega jezera ali onih na cerkvi v Vodešiči.

3. Pod Kórenom je načrt cerkve, blizu tako velike, kakor je belo-peška, tudi popolnoma gotsk. Na svodu ladje se pozna sled odbitega rebrovja — kamenitih reber. — Zunaj se vidi še gotsk podzid iz kamena okoli cerkve.

Ivan Franke.

(Dalje prihodnjič.)

Petdesetletnica pesmi „Hej, Slovani!“

Koncem oktobra meseca l. l. so praznovali naši češki bratje v Pragi nenavadno slavnost: spominali so se, da je pred petdesetimi leti v zadnjem tednu rečenega meseca bila zložena pesem, katera je že od početka svojega budila narodno zavest posebno med Čehi in Slovaki in jo še danes budí ter navdušuje narod na krepko obrambo svojih pravic in svojega jezika. Vpliv te „marseillaise“ je bil za naroden preporod ogromen, posebno med Čehi in Slovaki; ali po letu osemindtiridesetem so užigali njeni glasovi navdušenje tudi med drugimi Slovani, tako da jo smemo danes z vso pravico imenovati občeslovansko. Kakor pri narodnih pesmih sploh, ni se vprašalo po moži, ki jo je ubral, da, večina je celó mislila, da ga ni več med živimi. Ali pesnik njen, v pravem pomenu besede prorok svojega naroda, še uživa luč sveta; le malokdo od mlajšega zaroda je vedel do sedaj za revnega, eno in sedemdesetletnega starčka Sama Tomašíka, duhovnika in senijorja evangeljske cerkve v Chyžném na Slovaškem: in vendar je ta malo znani skromni mož oče one svetovno znane pesmi. — Samó Tomašík se je porodil 8. februarija l. 1813. v Jelšavski Toplici. Oče je bil tam evangeljski župnik in velik ljubitelj češkega jezika in slovstva. V tem duhu je odgojeval tudi štiri svoje sinove. Studiral je Tomašík na različnih šolah, najprej v Jel. Toplici in Chyžném, potem v Jelšavi, Šajno-Gemeru in Rožnavi, kjer je bil sošolec slavnoznanega lani zamršega slovaškega pisatelja Sama Chalupke. Iz Rožnave je prišel na gimnazijo v Kežmarku, kjer mu je bil profesor Benedikti, prijatelj Šafaříkov in Kollárov. L. 1833. je

bil posvečen za predigarja cerkve v Chyžném, in leto kesneje se je odpravil na Dunaj, da bi tam dobil dovolitev za obiskovanje kake nemške univerze. Ali ravno tačas je bilo jako težko dobiti potni list: po šestih tednih silnega moledovanja se posreči vendar njemu in prijatelju Bradovki, da dobita potni list v Berolin. Na potovanji obiše Tomašik Prago, kjer si ogleda znamenito mesto ter se seznanil s prvimi tedanjimi pisatelji češkimi, Jungmannom, Palackim, Šafaříkom, Presslom. Tedaj je bila Praga še zavita v nemško meglo: češki je govorilo le nižje ljudstvo in posli. Tomašik obiše nekega dné češko gledišče. Bilo je na pol prazno, na galeriji nekaj rokodelskih pomagačev in učencev, v parteru nekoliko meščanov, lože pa skoraj vse prazne. To ga je strašno bolelo in užalilo. Hitel je v svoje stanovanje, in si mislil: Ali mora zares Praga, ta biser in duševna metropola zapadnega slovanstva, biti za Čehe izgubljena ter se potopiti v nemškem morji? In njegova domovina, Slovaško, ki dobiva svoje duševno življenje iz Prage, naj izgine v tujem morji? Ne, to ne sme biti! In na misel mu pride poljska pesem „Jeszcze Polska nie zginęła, póki my żyjemy“ — in po tistem napevu zloži svojo pesem: „Hej, Slováci! ještě naše slovenská řeč žije!“ —

V Berlinu je dovršil svoje nauke ter od tam obiskal tudi deželo polabskih in zabaltijskih Slovanov in pozneje druga nemška mesta. Ko se vrne domov l. 1835., pošlje svoj rokopis „Cestopis na ostrov Rujanu (Rügen)“ Kuzmanyju, kateri ga natisne v „Hronce“, pesem „Hej, Slováci!“ pa Fejérpatakyju (Belopotóskemu), kateri jo natisne v svojem koledarji. Pozneje je original pesmi dal „Matici Slovenski“, kjer ga še zdaj požirajo črvi in prah. — Tomašik je pisal tudi drugje precčj, navadno pod psevdonomim Kozodolsky. Dopisaval je v „Orol Tatranský“, kjer je izšla njegova povest „Hladomra“, v „Orol“ in „Sokol“, kjer je objavil te-le novele: „Sečovci, velmoži gemerski“, „Odboj Wešelinou“. V matičnem narodnem koledarji je spisal: „Wešelinovo dobytie Muráña“, historično povest „Malkontenti“, kakor tudi svoje pesmi in himne. V „Letopisu Matice Slovenske“ je natisnenih več historičnih člankov njegovih. V življenji je bil mož nesrečen; otroci so mu vsi pomrli in na starost je ostal sam brez podpore. Vendar še tako mnogo dela za propeh slovaškega naroda. O priliki petdesetletnice pesmi „Hej, Slovani!“, ko je češki narod zvedel, da ta slavni mož živí v tako tesnih okolnostih, zbrali so mu v par dneh nad 3000 goldinarjev ter mu jih poslali kot narodov dar. In ko je nato obiskal v novembu Prago, vzprejet je bil od naroda povsod z živim navdušenjem in odvsod se je razlegala njegova pesem: „Hej, Slované! ještě naša slovenská řeč žije!“

Slovenski glasnik.

Nove knjige slovenske. — Poezije. Zložil S. Gregorčič. I. Drugi pomnoženi natis. Založila in tiskala Kleinmayr et Bamberg v Ljubljani 1885, m. 8°, 160 str. Cena nevezani knjigi 1 gld. 25 kr., lepo vezani 2 gld. — Že zadnjič smo čitatelje svoje opozorili na to novo in pomnoženo izdanje Gregorčičevih poezij ter opisali vnanjo obliko izredno lepi knjigi. Kdor jo vzame v roko, pritrditi mora, da tako krasne pesniške knjige, kakor je ta, doslé še nismo imeli Slovenci. Močni rumenkasti, gladki papir, razločen lep tisek s srednjevečno malo antikvo, ukusno risane vinjete, arabeske in čelne podobe — vso to knjigo prikupi človeku na prvi pogled. — O poezijah samih govoriti se nam zdi nepotrebno, saj so Gregorčičeve poezije postale prava duševna svojina vsega naroda slovenskega, ki je po pravici ponosen na dičnega pesnika svojega.

Gregorčič je svoje „Poezije“ pomnožil sicer samo s štirimi pesmimi, toda s pravimi biseri slovenskega pesništva. V obširni pripovedni pesmi „Dražba“ nam pesnik podaje tragično sliko iz kmečkega življenja ter opisuje strašno kazen oderuhovo, „Nevesta“ se odlikuje po svoji izvirnosti, nežnosti in presrčnosti, kakor „Selitev“ po svoji duhovitosti; četrto „Uzori“ podajemo tukaj v nje celoti:

U z o r i.

Z uzori se nikár ne bori,
Kot solnčni žarki so uzori,
Ki grejejo nam mrzli svet,
Budé, rodé pri cvetu cvet.
Uzori tudi plemeniti,
Če duh je z ognjem njih ogret,
Božanstven cvet mogó rodíti.

Uzrov mi nikár ne mori,
Kot žarki solnčni so uzori:
En sam mi solčni žarek daj,
Ž njim božje solncece tam gori
Na prvi najdem ti migljaj.
Kot solnčnih žarkov zlati trak
Uzor je plemeniti vsak.

Ne tu na zemlji zapuščeni
Iz ognja našega srcá,
Iz isker našega duhá; —
Iz luči večne so rojéni,
Le v njenem se žaré plameni.
Zató pa sveti vsak uzòr
Nam gor, kjer je njegóv izvòr!

S. Gregorčič.

Uverjeni smo, da bodo „Poezije“ v svojem novem izdanji kmalu v rokah vsakega omikanega Slovenca.

— Politična in kulturna zgodovina štajerskih Slovencev. Spisal in založil Ivan Lapajne, meščanske šole ravnatelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik v Krškem. Natisnil J. B. Milic v Ljubljani 1884, v. 8°, 310. Cena vezani knjigi samó po 1 gld. 20 kr. O ti knjigi v kratkem priobčimo obširno poročilo, za danes samó opozarjamo nánjo občinstvo slovensko. A pohvaliti moramo g. pisatelja že danes, da je dal med ljudi samó vezane izvode; g. knjigovez Fr. Dežman v Ljubljani je oskrbel knjigi prav v cenó lepe in trdne platnice, s katerimi bode vsak naročnik že za tega delj zadovoljen, ker so mu zdaj prihranjeni trud in večji stroški, ki nastanejo s tem, da mora še pozneje knjigo pošiljati knjigovezu. Želimo, da bi tudi drugi pisatelji naši v tem oziru posnemali g. Lapajnetá.

— Matica Slovenska je začela te dni razpošiljati te knjige za leto 1884.:

1. Lovčevi zapiski. Spisal J. S. Turgénev, preložil Fr. Jos. Remeč † II. del. Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani 1884, v. 8°, 137—262 str. Knjiga obseza te povesti: „Dva graščaka“, — „Lebedjan“, — „Tatjana Borisovna in nje vnuk“, — „Smrt“, — „Pevca“, — „Peter Petrovič Karatajev“, — „Svidenje“, — „Hamlet Ščigrovskega okraja“, — „Črtophanov in Nedopjuskín“, — „O slavcih“, — „Pot v Polesje“, — „Les in stepa“. — O Remčevem prevodu je „Ljubljanski Zvon“ govoril že lani (IV, str. 243. in nasl.). In tudi o Turgenevu sploh in zlasti o njegovih Lovčevih zapiskih je podal g. dr. K. Štrekelj v našem listu tako korenito studijo, da jo živo priporočamo vsem, ki hoté umeti in resnično ocenjevati tega nedosežnega pripovedovalca. — Pri Matičini knjigi jako pogršamo prepotrebne kazala. —

2. Črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev. Sestavil dr. Josip Pajek. Natisnili J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani 1884, v. 8°, 293 str. — G. pisatelj nam podaje v ti knjigi ogromno, po abecednem redu razvrščeno gradivo iz narodnega pesništva, iz mitologije, iz kulturne zgodovine in vsega duševnega življenja štajerskih Slovencev, opisuje nam narodne šege in navade po južnem Štajarskem ali nam pa točno naznanja vire, kjer so opisani v tem oziru štajerski rojaki naši. Več o priliki. —

3. Letopis Matice Slovenske. Uredil Evgen Lah, tajnik in knjižničar. Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani 1884, v. 8°, 362 str. Knjiga obseza „Predgovor“ in te razprave: 1. „Janša Lovro pa Valentin, slikarja slovenska“. Spisal J. Navratil. — 2. „Ob agrarnem vprašanji“. Spisal dr. Jos. Vošnjak. — 3. „Razširjava kristjanstva med Slovenci“. Spisal Andrej Fekonja. — 4. „Prisege ljubljanskega mesta“. Spisal dr. Fr. Simonič. — 5. „Botaniški listi“. Spisal prof. H. Schreiner. — 6. „O človeškem razumu“. Spisal Fr. Podgornik. — 7. „Bibliografija slovenska“. Od 1. jan. 1883. l. do 1. jan. 1884. l. Sestavil Ivan Tomšič. — Nadalje obseza knjiga poročilo ob odborovem delovanji, računski sklep za l. 1882., proračun za l. 1884., in imenik matičnjakov l. 1884. —

Iz računskega sklepa vidimo, da je imela Matica konec leta 1882. v gotovini 42.608 gld. 70 kr. in v obligacijah 9600 gld. imovine, da se je tedaj imetje njeno od 1881. do 1882. l. zmanjšalo za 1397 gl. 82 kr. v gotovini in za 160 gl. v obligacijah, vkljub temu, da je v račun postavljenih 3517 gld. 43 kr. kot vrednost založenih knjig, katera vsota je pa vsaj za polovico previsoka. A kje je ostal računski sklep za leto 1883? Mislim, da v teku jednega leta bi bilo vsaj možno sestaviti tak računski sklep; pa kaj pravim: možno, — dolžnost odborova bi bila, podati članom svojim račun, kako se je l. 1883. gospodáril z društvenim imetkom. V računskem sklepu tudi ni nikjer izkazano, koliko je glavnice; nikjer, koliko znaša Tomšičeva ustanova, dasi je občni zbor dné 5. dec. 1883. sklenil, da se mora o ti ustanovi voditi poseben račun.

Odbor bi bil moral društvenikom že za tega delj pojasniti, kako je z Matičino glavnico, ker je odbornik g. Robič l. 1883. pri občnem zboru konstatiral, da se je glavnica načela že l. 1874. in ker je isti odbornik, kakor se dobro spomina pisatelj teh vrstic, izrekel v odborovi seji dné 11. julija 1884. l., da se je glavnice porabilo že blizu 15.000 gld.! Zanimivo pa je, da odbor najbrž sam ne vé, koliko je dolgá pri glavnici in da po več nego ednoletnem računjanji še zdaj ni sestavil bilance o društvenem imetku, kar mu je na predlog g. dr. Tavčarja na-

ložil storiti že občni zbor dné 5. decembra 1883. l. Takrat se je sklenilo, naj se izredni občni zbor skliče meseca januarija 1884. l., da se mu predloži račun za l. 1883. in bilanca društvenega premoženja. Da se je ta izredni občni zbor preložil na mesec april in pozneje na mesec junij, to se dá zagovarjati, ker obširnega računa ni možno sestaviti v nekaterih tednih; toda da odbor ta izredni občni zbor odlaža še zdaj od meseca do meseca, ne da bi objavil računski sklep za l. 1883. in zahtevano bilanco, tega mu ne moremo oprostiti. Gotovo nihče ne bode obsojal odbora, da je nekoliko glavnice porabil za knjige, a grajati ga mora vsak zaradi njegovega malomarnega ravnanja z društvenimi računi, iz katerih se nikoli ne vé, koliko v resnici prebiva novcev za izdavanje knjig, ker je s proračunjeno vsoto vselej treba še pokrivati stare grehe — zaostale tiskarske račune! Zatorej prosimo odbor, naj vsaj v bodočem občnem zboru „tandem aliquando“ podá matičnjakom natančno bilanco ob vsem Matičinem imetku; kajti njegovi dozdanji računi in proračuni so vsi brez prave podlage; zatorej se tudi odbor ni ravnal po njih; jemal je denar brez ozira na račune tam, kjer ga je našel — pri glavnici, kar gotovo ni v redu!

Društvenikov ima Matica letos 1450 in to 325 ustanovnikov in 1125 letnikov. Ali se je število pomnožilo, ali zmanjšalo, tega ni možno na tanko določiti, ker so bili v lanskem pregledu matičnjaki l. 1882. in 1883. pometani skupaj v eden koš; očitno pomnožilo se je število matičnjakov v goriški škofiji (lani 109, letos 126), zlasti v Črničah, kjer je število od 7 poskočilo na 18, kar imamo pripisovati brez dvojbe poslovanju ondotnega poverjenika g. dekana Antona Cibiča. Tudi Št. Peter (poverjenik g. kaplan Faganelj Štef. v Renčah) ima 4 in Bole (poverjenik g. Al. Sorč) 3 nove člane; Koborid je pridobil 2, Gorica 1 matičnjaka. — V ljubljanski škofiji se najbolj odlikuje Postojina (poverjenik g. dekan Ivan Hofstetter) z 11 in Logatec (poverjenik g. notar Ig. Gruntar) s 7 novimi člani; Idrija, Kamnik, Novo Mesto, Trebnje so pridobili po 2, Litija 1 novega člana. — V lavantinski škofiji se odlikuje Slov. Bistrica (poverjenik g. župnik M. Lendovek) s 5 novimi člani, Šmartin je pridobil 2, Braslovče, Brežice, Gornji Grad, Maribor za Dravo po 1. — V tržaški škofiji ima Buzet (poverjenik g. Rjmund Jelušič) 3 nove, Tomaj 2, Kastav in Jelšane po 1 novega člana. — V krški škofiji je pridobila Doberla Ves 2 (poverjenik g. Sim. Muden in M. Šerbicelj), Velikovec 2 (poverjenik g. Jakob Hočevnar) in Prevalje 1 novega člana. — Po vseh drugih krajih je število matičnjakov ostalo ali neizpremenjeno, ali se je pa še znatno zmanjšalo. A kjer koli se je pomnožilo, moramo to pripisovati delavnosti gg. poverjenikov; za tega delj bi morala prva skrb biti odboru pridobiti si pridnih poverjenikov. Nič bi ne škodilo, da v nekaterih večjih krajih postavi celó po dva. — Konečno izrekamo hvalo odboru, da je o pravem času t. j. do konca leta zvršil društvene knjige ter vsaj v tem oziru uvedel red, katerega smo pri Matici že dolgo pogrešali.

— Izšel je dodatek koledarju in kažipotu po Trstu za leto 1884. in se dobiva v tiskarni V. Dolenc v Trstu. Cena dodatku je 30 soldov, s poštnino vred 35 soldov. Ako pa kdo želi kupiti tudi kažipot, katerih ima tiskarna še okoli 100, dobi oba dela za 55 soldov s poštnino vred — Tisti, kateri so si naročili oba dela koledarja in kažipota, dobodo drugi del te dni po pošti. Ako bi kak naročnik ne prejel knjige, naj jo reklamira. Mnogo naročnikov pa ni poslalo poštnine, torej so prošeni, da to pri priliki storé; poštnina znaša 5 soldov.

Dodatek koledarju in kažipotu za leto 1884. obseza: 1. obrtni zakon; — 2. o pridelovanji šparglja, navod za kmetovalce s slikami; 3. životopis pesnika

Franca Cegnarja; — 4. „Raspotje“, novelica izt ržaškega življenja, spisala gospica Maria Antonija; — 5. smešnice; — 6. iskrice. Vsega skupaj 66 stranih v veliki osmerki. Dodana je zanimivi knjižici tudi dobro posneta slika slovenskega pesnika in pisatelja Franca Cegnarja.

— Šaljivi Slovenec. Zbirka najboljših kratkočasnic iz vseh stanov. Nabral Anton Brezovnik, učitelj. Natisnila in založila Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani 1884, m. 8, 192 str. Cena 60 kr., po pošti 65 kr. Dober humor človeka povsod priporoča in tudi preprosti Slovenec jako ljubi dovtip in slano šalo; zatorej mislimo, da tudi Brezovnikovemu „Šaljivemu Slovencu“ ni treba posebnega priporočila, priporoča se sam. G. Brezovnik nam je v ti knjigi nabral dolgo vrsto prijetnih, kolikor toliko duhovitih kratkočasnic; nabral jih je po raznih časopisih slovenskih, pa tudi med narodom samim, a nekoliko jih poslovenil iz tujih jezikov. Kratkočasnice so razvrščene po stanovih, toda g. nabiratelj je pazil na to, da ni žalil nobenega stanu, nobene starosti, nobenega spola. Ogibal se je tudi vsega, kar bi utegnilo koga pohujševati ali v slabo voljo pripraviti in nič bi ne bilo škodilo, da je tu in tam izpustil še kako robato besedo. Razvrstil je gradivo v kratkočasnice: 1. iz duhovskega življenja; — 2. iz šolskega in dijaškega življenja; — 3. iz odgoje; — 4. iz kmetškega in meščanskega življenja; — 5. iz obrtniškega in trgovskega življenja; — 6. iz pravnškega življenja; — 7. iz zdravniškega življenja; — 8. iz vojaškega življenja; — 9. iz židovskega življenja; — 10. iz zgodovine. Tem je dodal 11. neradovoljni humor v časnikih in na katedru; — 12. raznoterosti in napósled znani feuilleton, katerega je ob imeniku Mohorjeve družbe l. 1880. neimenovan pisatelj priobčil v „Slov. Narodu“. Vsebina je res bogata in spretno sestavljena, tisek velik in razločen in knjiga ne predraga. Želimo ji veliko kupcev, a še več bralcev. Jezik je v obče prijeten, pravilen. Nekatero jezikovne hibe, ob katere bi se zadeval kritičen bralec, oprostil bode nabiratelju toliko laže, ker ga vsebina knjige brez dvojbe spravi v dobro voljo!

— Nove šolske knjige Ker so nekatere učne knjige slovenske, med njimi Hrovatova latinska slovnica, Žepičeve latinsko-slovenske vaje, v knjigotrštvu že pošle, oskrbeli so naši profesorji, da se nadomestijo z novimi. Prof. V. Kermavner je dovršil novo latinsko slovnico, ki pojde kmalu v tisk, prof. Fr. Wiesthaler pa sestavlja nove latinsko-slovenske vaje za prvi in drugi razred. Iz „Narodne Tiskarne“ pa v kratkem izide prof. Jesenkova avstrijska zgodovina in statistika za četrti gimnazijalni razred.

Ivan Wolf †. Dne 12. decembra m. l. je v Ljubljani nagle smrti umrl izborni slikar slovenski Ivan Wolf, recte Payer. Pokojnik je bil dne 26. decembra 1825. l. porojen v Leskovci na Dolenjskem; obiskoval je od l. 1836—39. dva gimnazijalna razreda v Novem Mestu, potem se je lotil slikarstva, a leta 1845. dne 18. aprila je bil potrjen v vojake. Bil je z domačim ljubljanskim polkom v Italiji, kjer se je l. 1848. in 49. udeleževal vseh tedanjih bojev zoper Pijemonteze in laške upornike. Leta 1849. dne 1. marcija so ga povišali za častnika, in 1854. leta dne 12. septembra za nadlajtnanta in polkovnega adjutanta. Toda še tisto leto meseca oktobra stopi iz vojaške službe ter odide v Benetke, da bi se ondu izuril v slikarstvu, kateremu pa ni mogel posvetiti vsega svojega časa, ker se mu je bilo do leta 1857. trdo boriti za vsakdanji kruh. Leta 1859. se povrne v domovino svojo, kjer se najprej naseli v Št. Vidu nad Ljubljano, pozneje v Ljubljani. Od leta 1860. do 1884. je Wolf naslikal dolgo vrsto prelepih svetih podob in oltarskih slik za raznovrstne cerkve ter veliko cerkvá zlasti po Kranjskem, a tudi po južnem Štajerskem in Primorskem okrasil s svojimi slikami na présen zid. Toda mož, ki je

hrepnel po najvišjih umetniških uzorih; ki je bil po pravici ponosen na to, kar je vedel in znal; ki je bil izboren učenec učencem svojim n. pr. Janezu in Juriju Šubicu, Tomcu, Ogrinu, Grilcu i. dr.; mož, katerega so čislali in spoštovali velikani slikarske umetnosti, kakor Anselm Feuerbach i. dr.; umetnik, katerega bode kulturna zgodovina slovenska štela med prve veleume naroda našega, povzdigala ga celo nad Langusa — Ivan Wolf je zadnje čase prebil v veliki jedinščini; ni imel niti svojega atelierja ter večkrat ni vedel niti kje bode obedoval, kje bode spal! Bil je pravi prikovani Prometej, ki je v bridkem dušnem trpljenju in telesni bedi pojemal v naših malenkostnih, tesnosrčnih razmerah! Bolan se je hotel dne 12. decembra proti 4. uri iz svojega stanovanja, katerega mu je od 1. decembra plačevalo kranjsko stavbinško društvo, peljati h g. Treotu, da bi se z njim pomenil nekaj o freskah, katere je bilo Wolfu slikati v novem deželnem muzeji. A ko voznik pred Treotovo pisarno na Marije Terezije cesti odpre voz, najde v njem Wolfa nezavestnega. Prepeljejo ga v bolnico, a tukaj je mogel g. dr. Gregorič ml. konstatirati samo smrt njegovo. Dne 14. decembra smo ga pri sv. Krištofu izročili materi zemlji ter hvalili Boga, da je velikega umetnika rešil daljšega trpljenja. „Ljubljanski Zvon“ je imel za danes pripravljen životopis pokojnega umetnika; a zadnje dni mu je o njem došlo še toliko zanimivih poročil, da je spis rajši odložil za eno prihodnjih števil.

Slikar Janez Šubic. Ob umetniškem delovanju slovenskega slikarja Janeza Šubice nam piše prijatelj, zanimajoč se za domačo, tako malo gojeno umetnost: Žalibog so pri nas jako neugodna tla za razvoj slikarske umetnosti; najboljši, a prežalostni dokaz za to mojo trditev bilo je življenje te dni tako nagloma umrlega staroste slovenskih slikarjev, Janeza Wolfa. Leta in leta je krasil našo domovino s svojimi izbornimi deli, a vendar je mož umrl v več nego skromnih razmerah. . . . Nemo propheta in patria! — tako si je pač tudi mislil prvi učenec preminulega mojstra, gosp. Janez Šubic, ki je še za Wolfovega bivanja v Šentvidu nad Ljubljano stopil v njegov atelier. Zapustivši domovino, bival je pozneje v Benetkah in v Rimu ter po malem prestanku v domačih krajih naselil se na Dunaji. Od tam so ga l. 1881. poklicali bratje Čehi v zlato Prago, kjer so gradili s požrtvovalnostjo svojega naroda prekrasen Talijin hram. Janez Šubic je ustregel pozivu čeških rodoljubov in prevzel razna dela v novem gledališču. Najprvo je slikal po kartonu češkega slikarja Ženiška edno izmed treh plafondovih podob v velikem gledališkem foyeru, predstavljajočo „Propad“. Na istem prostoru je prevzel zvršitev dveh lunet iz ciklusa slikarja M. Aleša (čitateljem, katerim niso podrobneje znana umetniška dela v češkem gledališču, omenjam, da Alešov ciklus obseza 14 podob, ki nam kažejo češkega junaka, potujočega po domovini svoji; vsaka slika, luneta, predstavlja eden okraj dežele češke in njegove karakteristične zanimivosti); naš slikar je zdelal zadnji dve podobi, ki imate naslov „Otava“ in „Žalov“. Izmed štirih velikih obrazov na stenah glavnega foyera je slikal potem dve sliki „Život“ in „Zgodovina“. Udeležil se je del, katera so poklonili češki umetniki novoporočenemu cesarjeviču Rudolfu in presvetli njegovi soprogi; v ta „Album čeških umetnikov“ je naslikal z vodnimi barvami (aquarell) podobo, predstavljajočo mlado deklico, ki se pogovarja z Amorjem. Slika ima naslov „Vprašanje“ in je jako dopadla. Umrši nesrečni dr. Tyrš jo je zelo pohvalno ocenjeval v nekem češkem listu (imena se ne spominam več) in rekel, da je slovenski slikar dosegel v tem genu palmo med vsemi ostalimi deli.

L. 1883. je bil poklican vnovič v Prago, da nadaljuje svoja dela v gledališču in popravi slike, katere je poškodoval požar. Popravil je vse slike v foyeru in na

novo slikal tri velike podobe na stropu foyera: „Renaissance“ — „Zlati vek“ — in „Propad“; obnovil in popravil ves (poprej omenjeni) Alešev ciklus ter po dokončanem delu naslikal še četrty obraz na stenah foyera, „Lumir“ po Ženiškovem načrtu.

Slike so jako ugajale in v raznih čeških listih so bile obširne laskave ocenjave; predaleč bi šel, ko bi hotel vse naštevati. Omenjam le toliko, da je vsled tega vpeha mestni zbor praški počastil umetnika z naročilom, da okraši fasado nove mestne vodarne s slikami. To poslopje je slavno delo češkega arhitekta Wiehla. Janez Šubic je olepšal fasado s sgraffito-podobami, ki predstavljajo razne osebe iz časa švedske vojske; tu vidimo podobe P. Plachyha, Coloreda, Königsmarka i. dr., tedanjega mestnega župana, razne meščane, dijake i. t. d.

Med prvim in drugim bivanjem v Pragi mudil je se slikar na svojem domu — Poljanah. Tu je za podružnico božje poti sv. Olbenka (na poti med Loko in Poljanami) napravil pet oltarnih podob. Pozneje je šel zopet na Dunaj, kjer je slikal za privatna naročila; med drugim je dodelal tu podobo „Prodajalka ovočja“, katero je kupil znan dunajski bankir. Huda bolezen očetova ga je pripeljala zopet v rojstni kraj. Pri očetu je bival več mesecev, dokler ga mu ni pobrala nemila smrt. Med tem časom je slikal po naročilu poljanskega, za umetnost jako vnetega župnika g. Ramovša, veliko podobo Sv. Notburge za podružnico Bukov Vrh nad Poljanami. Oče je bil pričel oltarno sliko sv. Antona, katero je nameraval pokloniti kapucinskemu samostanu v Škofji Loki; ker ga je pa neozdravljiva bolezen prezgodaj položila na postelj, prevzel je sin delo ter je dovršil še za očetovega življenja. Le-ta, nad 2 m visoka oltarna slika visi sedaj v ednem stranskih altarjev omenjenega samostana.

Že na Dunaji je stopil naš slikar v dogovor s kraljevo bavarsko vlado, ki ga je vabila, da bi prevzel nekaj dela na novem obrtnem muzeji v Kaiserslauternu v renki Palaciji in vstopil kot profesor na ta umetniški zavod, ki je blizu tacega pomena, kakor naš „Avstrijski umetniški muzej“. Po smrti očetovi je šel tedaj Janez Šubic na Nemško, kjer biva že od letošnje jeseni. Pretečeno zimo je zvršil dve skici za Kaiserslautern, predstavljajoče „Moč“ in „Abundantia“. Te slike bode slikal v omenjenem muzeji na strop velike dvorane; v ravno isti palači ima nalogo, da olepša loggije s štirinajstimi slikami, ki bodo imele v smoter zgodovino in razvoj človeštva. Sedaj ima v delu „Trojanske basni“ in „Periklejevo dobo“, pozneje pridejo Rimci in drugi kulturni narodi na vrsto.

Zanimalo bode morebiti slovenske rojake, kako piše najstarejši tamošnji časnik „Pfälzische Presse“ z dné 15. sept. m. l. o našem umetniku. „Als Lehrer für die decorative Malerei an der hiesigen Baugewerkschule, als Nachfolger des Herrn v. Kramer, wurde nach langen Verhandlungen eine in Künstlerkreisen sehr bekannte und geachtete Persönlichkeit, Jan. Šubic aus Wien gewonnen, der auch bereits dahier eingetroffen ist. Leider soll der ausgezeichnete Künstler vorerst nur auf die Dauer von fünfzehn Monaten eine Anstellung angenommen haben.“ Gosp. Janez Šubic je namreč stavil kraljevi bavarski vladi razne pogoje, ki za prvi pot niso privedli do definitivnega rezultata; na to se ozira omenjeni list.

Naj zadostuje ta kratek opis delovanja našega umetnika na tujem. Mar-sikaka opomnja mi je na jeziku — toda o tem morebiti prihodnjč, ko nameravam podati ednak obris o najnovejših delih Janezovega mlajšega brata, Jurija Šubica v Parizu. —

Pogled na cerkveno književnost slovensko l. 1884. Kar smo omenili o perijodičnih listih lanskega leta v „Ljubljanskem Zvonu“ v 5. in 6. zvezku, veljâ večinoma tudi o letošnjih. Listi, ondi pod št. 1, 6, 7 in 8 navedeni, izhajajo še ter delujejo v enakem zmislu. Namesto pod št. 2. imenovanega „Slovenskega Prijatla“ je začel izhajati:

1. Duhovni pastir. S sodelovanjem več duhovnov ureduje Anton Kržič. I. letnik. V Ljubljani 1884. Založba „Katoliške bukvarne“. Tisk „Katoliške tiskarne“. Vel. 8°. Cena 4 gold. — Pred nami ležé zvezki tega homiletiškega lista, namenjenega slovenski duhovščini. Dozdaj se še list ni razširil v splošno bogoslovski časnik, katerega bi pač tudi potrebovali. Zdi se nam, da bi se morali, kakor je to pri drugih narodih navada, naši slovenski bogoslovni pa srednješolski gg. profesorji poprijeti te naloge. Brez dvojbe bi se jih potem oklenilo še kaj družih duhovnikov ter po njihovih nasvetih obdelovalo primerno tvarino. Tako pa škofjski listi le tu in tam objavljajo kako mrvico, kar ne more koristiti vsi slovenski duhovščini — in moči se brezplodno cepijo V bogoslovno-znanstvenem časniku bi se lahko vsi duhovniki ne gledé na osebe ali politično mišljenje bratovsko združili. „Pastir“ je sicer obljubil, da hoče katero reči tudi iz pastirstva, a dozdej še ni prinesel takega gradiva, ampak obseza samó homiletično blago. Med sodelavci se nahajajo poleg urednika A. Kržiča po vrsti naslednja imena in znamke: Mnsgr. Luka Jeran, Janez Kobilica, † Anton Potočnik, Anton Žlogar, častni kanonik dr. L. Klofutar, A. Z., Josip Erker, — c. —, Jurij Vole, J. M., Anton Kukelj, J. L., dr. F. L., P. J. B., Josip Kerčon, J. A., x., † Josip Golob, S. P—ov, K. H., M. T. — Ljud. Škufca, — g. — To je že lepo število 24 sodelavcev, pa menda razven ednega so samó iz ljubljanske škofije — a bratje iz labodske, krške, goriške, tržaške in poreške vladikovine, kje ste pa vi?! „Pastir“ vsaj za svojim sprednikom „Prijateljom“ ne sme zaostati, ki je donášal zdelke vse slovenske duhovščine; kajti list bo toliko bolj ugajal, kolikor različnejše pisatelje bo imel, ki naj bi obdelovali obširno polje bolj mnogovrstno. Z več ust smo že čuli, da je P. preednoteren v svojih zdelkih in to nedostatnost mu pripisujemo tudi mi: kajti dozdej je objavil nedeljske i prazniške, pa nekaj priložnostnih pridig; — a vse te je — kako četvorko izimši — šteti in vrsto moralnih govorov. Kje pa so dogmatični, zgodovinski, liturgični, simbolični, katehitični govori, (ako se i šolske kateheze popolnoma opusté; dasi bi bilo koristno časih i slovenskim katehetom pojasnovati kake šolske zakone, razmero med učiteljstvom, udeleževanje pri uč. konferencah i. t. d.) Po obliki se pogrešajo velike in male homilije (malo ne vse zdelke je všteti v vrsto „pridig“), parenéze ali ekshorte. Hvalni govori za sópraznike sósebnó pri nas znanih svetnikov bi gotovo zeló hasnili, enako tudi romarske pridige. Pa se bo reklo: to sami vemo, in tudi opazke uredništva konec 5. zv. nekoliko na to merijo (s katerimi se popolnoma zlagamo); a če smo tu omenili, kar smo večkrat slišali od raznih gospodov, ne namerjamo očitati uredništvu, ki se trudi ustrezati razodetim željam, nego le vzpodbuditi k mnogovrstnejšemu delu ter naši duhovščini le v spomin poklicati ter na srce položiti, kar piše „Slovenec“ v „poglavjih iz fizike“ posebno čislo VI., VII., in VIII. Torej naj ne bo nikjer zamere, kajti delati moramo vsi, eni na svetnem, drugi na cerkvenem polji, da bó naše slovstvo lepó vzcvetelo — narodu našemu v hrano in ponos.

Jezik je v obče pravilen, le sem ter tja se nahaja še zastarel izraz (n. pr. ajd = pagan, fajmošter = župnik . . .), vendar v obče ne stoji na višini sedanje proze; skladnja bi tu in tam potrebovala večje pozornosti. Večkrat smo že čuli grajati porazstavo besedij v stavkih, posebno glagolov, katerih v slovenščini ne kaže

redna potiskati na konec stavka, kar se le prepogosto nahaja v „D. P.“ Nedsledna je raba predloga *s, z, ž*, ki se mora po razliki nasledujoče črke ednačiti, n. pr. „po noči z slabimi očmi“, mesto *s* slabimi . . . „z tolikimi izgledi svetnikov“ . . . mesto *s* tolikimi (p. 31.). Enako je z glagolniki, ki se časih pravilno, pa takoj na to napačno pišejo, n. pr. str. 5. „hudih nagujenj“ — in — „po svojih nagujenjih.“ Kajti glagolniki 2. vrste sijejo sicer imeti topljeni *n*, a 3. vrste (n. pr. hrepenenje, kopernenje, poželenje) ne topijo jezikovcev, pač se pa to godi zopet v 4. vrsti (n. p. hvaljenje, zvonjenje . . .) Teksti se ne citujejo vselej pravilno. Za zdaj bi menda kazalo, da se držimo potrjenega Wolfovega Sv. Pisma, čeravno bi se morda Vulgata dala bolje sloveniti kot je ondu. A tekst naj se kolikor mogoče ujema po besedah, preveč po svoje ga ne kaže zavijati. Za vzgled naj navedemo št. 2. tekst: „Minula je žetev, dokončano je leto, in mi nismo rešeni, in z ničemur se nismo oskrbeli“ (Jeremija 8, 20.) A l. c. se v Wolfu IV. str. 213. čita: „Žetev je minila, poletja je konec, in mi nismo rešeni“; daljni pristavek se ne nahaja niti v naslednjih dveh vrstah. Ali str. 286: „zakaj Bog ni pred njih očmi in njih pota so vseskozi omadeževana“ (Ps. 10. 5.) Wolf III. str. 111 pa: „Nima Boga pred očmi; njegove pota so ognušene vsaki čas.“ L. c. se beró besede prerokove: „Vi bote na Boga misliti hoteli, kadar vam nič več pomagati ne bo, svoje pogubljenje bote pred seboj videli in bote z zobmi škripali.“ Poglavlje in vrsta se ne naznanja. Iskal sem s pomočjo konkordance tega stavka pri prerokih in po psalmih, a ni se ga mi posrečilo najti. Sploh je naša misel ta, naj se svetopisemski reki navajajo točno po poslovenjeni Vulgati ter ob enem pristavljajo poglavja in vrstice (— izimši morda zeló znane in pogostoma rabljene stavke). Brž ko ne imamo mnogo napak zarezati na rovaš stavcu, toda potem je korektor prepovršen. Naše mnenje je tudi, da bi bilo dobro vire in poglavitne pripomočke navajati, iz katerih se je zajemalo, ker bi tako drugi, ki hočejo samostojno izdelovati, prilično zvedeli za rabljive avtorje; kajti s tem pisatelji nič ne izgubijo na svoji časti in veljavi, pač pa v nasprotnem slučaju, kakor je n. pr. sestavek na str. 510. i. d. le prevod iz „Philothea“ 1854 str. 355. dr. Reki svetopisemski in ss. oo. so tiskani z ležečimi črkami — a vendar ne dosledno; tu in tam je en rek pol ležeče, pol stoječe tiskan, pri čemer se je najbrž stavec spozabil. Sploh pa vemo, da nobeno človeško delo ni popolno, torej smemo v začetku tudi „D. P-lu“ marsikaj spregledati v trdni nadi, da bo v prihodnje še marljiveje izvrševal svojo nalogo in donasal tudi onega, česar še pogrešamo. V pastirstvu delujoči duhovniki so s tem letnikom že pokazali, da je bogosloven časnik homiletične stroke mogoč in se sme postaviti na stran enakim podjetjem v drugih jezikih; Bog daj, da bi še oni, ki se skoraj izključno z vedo pečajo, pokazali, da je mogoč tudi splošen znanstven bogoslovski list. Sploh moramo biti zadovoljni, da ga imamo.

2. Duhovno Pastirstvo. Pervi del. Oseba pastirjeva, homiletika, katehetika. Slovenskim bogoslovcem in mašnikom spisal Anton Zupančič, profesor pastirstva na Ljubljanskem bogoslovnem učilišču. Z dovoljenjem prečastitega knezoškofijstva. V Ljubljani 1884. Založil pisatelj. Prodaja „Katoliška Bukvarna“. Tisnila „Katoliška tiskarna“. Vel. 8°, str. 280. Cena 1 gold. 20 kr. Po pošti 10 kr. več. —

Odkar je marljivi župnik Kosec na polje cerkvenega slovstva zasadil dve zali cvetlici „Krš.-kat. pravoslovje“ pa „Spovednik in njegova služba“, ni prišla v bogoslovni stroki važnejša knjiga na svetlo, kakor je „Duhovno Pastirstvo“, katero je slovenski duhovščini lani podaril za pihu g. profesor Zupančič. Dva gospoda, strokovnjak v „Kresu“ št. 7., pa učenjak v „Pastirji“ št. 5., oglasila sta se o tem

delu ter se oba izrazila, zeló pohvalno bodi si gledé tvarine, bodi si gledé oblike in primerne obdelave. Kolikor je poročevalec do zdaj knjige prebral in pregledal zadnja poglavja ter primerjal s Schüchom, na katerem sloni delo, mora z radostnim srcem spoznati, da je gosp. profesor svoj neprelahki nalog v primerno kratkem času izvrstno začel zvrševati. Kakov napredek med onimi „spiski v sešitkih“, med Rozmanovo natisneno „Katehetiko“, ki so se pred leti rabili, in med tem „Pastirstvom“. Iz vsega je razvidno, da je g. pisatelj vestno in temeljito proučaval, in kar je za dobro, koristno, rabljivo spoznal, to je predložil kot tečno hrano. Poprejšnje pleve so ločene od jedrnatega zrnja. Vse je slovenskemu mišljenju, duhu, jeziku primerno prirojeno, da se more imenovati samostojno, domače, naše delo.

Terminologični izrazi utegnejo splošno obveljati, saj se večinoma strinjajo s Cigaletovo terminologijo. Bodoči pisatelj slovenske poetike in pedagogike bo našel v ti homiletiki in katehnetiki dokaj porabnega gradiva. (Le nekaj izrazov je čudno zasuknenih, n. pr. vladija = pastir vodnik (sacer dux), pri pomočkih poočitovanja se ne ujema povse z Janežičevimi izrazi, n. pr. v Cvetniku. Metaforo imenuje „prenos“, Jan. „prenosba“.) Posebno hvale vredno je, da se g. pisatelj ozira na vse slovenske tvarine in knjige pri dotičnih oddelkih; samó zeleti bi bilo, da bi navedel vselej popolni naslov knjig ali tvarin (s stranjo), kakor je to v znanstvenih knjigah navadno; saj tudi Schüch cituje avtorje bolj natančno, ker s tem se čitatelju polajša iskanje dotične tvarine. Veseli nas, da navaja tudi nekaj hrvatskih piscev. Vrednost in rabljivost knjige bi bila še večja, da bi se gledé razmer ozirala tudi na druge vladikovine, ker je namenjena slovenski duhovščini. Se ve, da stoji veliko truda iskati si dotične predpise in odloke, vendar v liturgiki bi bilo to zeló koristno; nádejemo se, da vsaj obrednikov vseh slovenskih škofj ne bo prezrl vestni g. pisatelj. Potem bomo (vsaj po nekoliko) zvedeli, kaka razlika je samó v ilirski metropoliji gledé obredov. — Popir in tisk sta jako lična, cena za znanstveno knjigo zeló skromna, manjša, kakor za enake nemške, ki imajo na tisoče iztisov. Noben slovenski duhovnik naj si je ne zamudi naročiti. Ako dobimo enake knjige še za druge bogoslovne tvarine, ki se bodo po ti zdaj že lože pisale, biti sme mali naš narod ponosen na slovstvo svoje.

3. Duhovno Pastirstvo. Drugi del. Splošna liturgika, ljudske pobožnosti, brevijar, sv. maša. Slovenskim bogoslovcem in mašnikom spisal Anton Zupančič, profesor pastirstva na Ljubljanskem bogoslovnem učilišču. Z dovoljenjem prečastitega knezoškofijstva. V Ljubljani. Založil pisatelj. — Prodaja „Katoliška Bukvarna“. 1884. Vel. 8°, str. 281—504. Cena 95 novč., po pošti še 10 kr. —

To je nadaljevanje prezaslužnega dela, o katerem smo govorili zgoraj. Tudi v tem delu je avtor rabil najnovejše vire ter se povsod oziral na naše razmere; žal, da ni še v svoj krog privzel navad iz drugih škofj slovenske (= ilirske) metropolije, kar bi ceno in rabnost te knjige še poviševalo. V kratkem času nekaj mesecev je marljivi pisatelj podal že drugo knjigo, kar naj vzpodbuja stan, kateremu je namenjena, da jo pridno naroča in čita, da g. pisatelj, ki je ob enem tudi založnik, vsaj gmotne izgube ne bo imel. (Pr. kritiko v 12. zv. „Duh. Pastirja“). (Dalje.)

Archiv für slavische Philologie (knjiga VIII, zv. 1) priobčuje te razprave: J. Perwolf: slavische Völkernamen; — K. Lugebil in V. Jagić: zur Frage über zweitheilige und einheitliche Sätze; — J. Lečićevski: die Sprache des polnischen Theiles des Florianer Psalters, II. Formenlehre; — Const. Jireček: der Ursprung des Namens Rupis in der Rhodope; conventionelle Geheimsprachen auf der Balkanhalbinsel; — J. Baudouin de Courtenay: Sprachproben des Dia-

lektes von Cirkno, kjer poleg glasniških opazek priobčuje tudi devet narodnih pri-povedek v cerkljanskem narečju. — Napósled obseza ta zvezek še prezanimiva knji-ževna poročila o raznovrstnih slovanskih knjigah in tudi o nekaterih slovenskih spisih, tako n. pr. o razpravah, katere je l. 1881—83. g. pater Stanislav Škrabec priobčil na platnicah „Cvetja z vrtov sv. Frančiška“; o D. Nemaničevi razpravi „Čakavisch-kroatische Studien“, o Marnovem „Jezičniku“ in zlasti o zadnjih treh zvezkih letopisa Matice Slovenske, kjer posebno pohvalno omenja Erjavčeve „potne torbe“ in Rutarjevih spisov.

Matica Hrvatska je imela 16. novembra 1884 občni svoj zbor, na katerem je odbor polagal račun o svojem delovanju za leto 1883. Kakor smo že v 7. štev. „Ljublj. Zvona“ poročali, dobili so hrvatski matičarji za leto 1883. sedmero pre-lepkih knjig, katere vse skupaj štejejo celih trideset pol več od knjig za leto 1882, tiskalo pa se je vseh knjig ravno 46.000 iztisov. Število udov je do občnega zbora naraslo za tri sto, tako, da jih je zdaj 5850, kolikor jih še nikdar ni bilo. Matičinih dohodkov za leto 1883. bilo je 23.002 gld. 37 nov., od katerih se je 20.433 gld. 81 nov. potrosilo, 2318 gld. vložilo v glavnico, a 250 gld. 56 nov. ostalo je na račun za leto 1884. Med dohodki čitamo 2.000 gld. vladne podpore, a 516 gld. 71 nov. od knjig, ki so jih knjigarji razprodali. Nagrade pisateljem je izplačala Matica 4035 gld. 43 nov. in to nekoliko od svojih letnih dohodkov, nekoliko iz posebnih ustanov, s katerimi ona gospodari. Dolgá, ki ga ne more izterjati, zbrisa-la je Matica za 111 gld. Vsa temeljna glavnica hrvatske Matice s tremi ustano-vami za podpiranje pisateljev znaša 76.554 gld. 72 nov. Razven navadnih knjig zalaga hrvatska Matica tudi takšne, ki ne bi našle založnika. Tako je izdala doslé tri zvezke „Prevodov lat. i grčkih klasikov“, na katere je potrosila 4.141 gld. 45 nov. Akoprem se takšne knjige slabo prodajajo, skupila je Matica za nje vendar že toliko, da je poravnala vse stroške, a še ji je ostalo 220 gld. 50 nov., ki se čuvajo za izdavanje novih prevodov. V ta namen ima v rokopisu za tisk priprav-ljen prevod „Herodotove historije“ in nekoliko „Izbranih Ciceronovih govorov“. Ma-tičarji dobivajo te knjige po znižani ceni. Ravno tako je Matica založila prvi zvezek „Hrvatskih skladeb“ Zajčevih v 2000 iztistih, katerih je v teku ednega leta razpro-dala toliko, da je poravnala vse stroške in še ji je ostalo tisoč iztisov. Za novce, ki jih bo za te iztise skupila, izdala bo potem nov zvezek „Skladeb“. Naj omenimo še to, da je Matici poverjena mala glavnica, da z njenimi obrestimi vsako leto na Vernih duš dan razsvetljuje grob pesnika Preradovića, in da ona čuva novce, ki se nabirajo za spominek Avgusta Šenoe. Nabranih je doslé 1.494 gld. 5 nov. Če se ozremo nazaj na zadnjih sedem let, odkar se je hrvatska Matica preustrojila, vidimo prelep vspeh, kajti v teh letih je Matica potrosila čez sto tisoč goldinarjev, izdala 51 knjig, katerih je med narod razposlala v več nego dve sto tisoč iztistih, in še je za društveno glavnico prigospodarila nad trideset tisoč goldinarjev.

Za leto 1884. bo izdala Matica zopet sedmero knjig, in sicer: Tretji zvezek občne zgodovine „Poviest rimsku do careva“, ki jo je iz francoskega od Duruy-a preložil dr. Tomić; prvi zvezek prelepe in bogato s slikami olepšane „Botanike“, katero bosta v treh zvezkih spisala dr. Jiruš in dr. Kišpatič; prav zanimiv in izviren popis potovanja po Sredozemskem morji pod imenom „Slike iz pomorskoga života“ od Carića, ki piše za Matico tudi že „Potovanje po Atlantskem oceanu“. Od zabavnih knjig dobili bodo matičarji: drugi zvezek „Še-noinih sabranih pripoviestí“; izvorni roman iz požeškega življenja l. 1740. pod imenom „Vicešpanova hči“ od E. Tomića; izvorno ljudsko dramo „Šo-

kica“, od Ilije Okrugića; in črtice iz življenja „Perom i olovkom“ od neimeno-
vanega pisatelja Sergija P. . . iz Dubrovnika.

Od premnogih osnov, ki jih Matica snuje za prihodnja leta, naj omenimo le
to, da se že delajo priprave za izdavanje naučnega ali „Enciklopedičnega
rječnika“, ki bode gotovo tudi Slovincem dobro došel, a pripravlja se tudi že
„Poviest hrvatske književnosti“ in „Sbornik hrvatskih narodnih
pjesama“, za kateri se pridno nabira narodno blago. Drugih osnov za zdaj ne
smemo izdati. Ni čuda, da je občni zbor delovanje odborovo sprejel z občno po-
hvalo ter da je enoglasno zopet volil vse stare odbornike. Na konci ne moremo
zamolčati vesele prikazni, da hrvatska Matica letos tudi med Slovenci šteje že nad
sto udov; največ se jih oglašja iz Trsta in z Goriškega, a najmenj iz Ljubljane
in Maribora. Naši vrli Primorci so hrvatski Matici v „Edinosti“ in v posebnem
pismu razodeli željo, da bi jim izdala mali hrvatsko-slovenski slovarček, v katerem
bi bile vse tiste besede, ki so v slovenskem jeziku čisto drugačne nego v hrvat-
skem. Odbor je tudi to prošnjo že vzel v pretres in nadejemo se, da bodo slo-
venski udje že za leto 1884. z društvenimi knjigami za povrh brez povračila dobili
mali hrvatsko-slovenski slovarček. Iz tega kratkega poročila vidimo, da hrv. Ma-
tica po mogočnosti ustreza vsem opravičenim željam in da nalogo svojo izpolnjuje
bolje, nego katerokoli drugo hrvatsko ali slovensko društvo.

Zagrebsko gledališče dobiva, kakor smo svojim čitateljem že povedali,
vsako leto po 32.000 gld. deželne podpore. Toda vkljub toliki podpori je bilo
vsako leto še nekoliko tisoč deficita in že se je bilo bati, da se bode zaradi tega
odpravila opera. Tu je zagrebsko starejšinstvo dodalo deželni podpori še 10.000 gld.
iz mestnih dohodkov ter je tako rešilo opero. S tem pa je zagrebsko mestno sta-
rejšinstvo tudi pokazalo, kako zna ceniti ta narodni kulturni zavod. Hrvatsko gleda-
lišče dobiva torej odslé po 42.000 gld. letne podpore in marsikdo je že rekel, da
je to preveč, ali po krivici, kajti zagrebsko gledališče ni samó zabavišče Zagreb-
čanom, marveč je kulturni zavod, ki pospešuje razvoj glasbene in dramske umet-
nosti ter iste književnosti hrvatske.

Češka književnost. „Salonné biblioteka“ zvezek XXXIII. je prinesel zbornik
pesmij z naslovom „Hořec a srdečník“. Obljubljeni češki pesnik Adolf Hey-
duk je posegel zopet enkrat na dno svoje duše, in podaje nam tukaj novih akor-
dov, iz katerih zveni presrečnost in globoko čuvstvovanje. Vsak trenutek nam na-
paja srce z novimi lepotami, novimi čarobnostimi, katere se razlivajo preko cve-
točih čeških poljan in temnih gozdov pošumavskih. Knjiga je posvečena Eliški
Krásnohorski in z vso pravico: saj tudi ona opeva prelepo Šumavo z isto lju-
bezniijo in navdušnostjo, kakor Heyduk. To češko gorovje nam kaže pesnik v ti
zbirki v vsi njegovi lepoti: v lahkem ritmu riše nam njega globoke doline, senč-
nate gozde, tiha, skrivnostna jezera in čvrsti narod, kateri biva tam. In v te iz-
vrstne slike pokrajini vpleta pesnik svoje nežne čute in globoke misli. — „Nové
bibliotéky spisú veršem a prosou“ četrti zvezek prinaša: „Ballady a legendy.
Napisal Aug. Eug. Mužík“. Kakor pripovedna pesem sploh, goji se dan danes
v Čehih posebno skrbno tudi balada: to nam dokazujejo ne le leposlovní češki
časopisi, ampak tudi zborniki balad, kakeršen je ravnokar omenjeni. Mužík je sicer
vzel v to zbirko tudi nekatere popolnoma lirske proizvode, n. pr.: „Píseň zami-
lovaného rytíře“, „Loučení“, „Osyka“, „Ballada života“ in še nekaj drugih, — še
več proizvodov pa je zares to, kar smemo imenovati balado. Snovi je zajemal iz
zgodovine, mitologije, iz življenja in svoje domišljije. Tudi satira se mu je po-

srečila, o čemer spričuje posebna „Ballada žabí“ in „Pohádka o králi Vénovi“. Menj sreče je imel s humorjem. Najlepši kosi so: „Ballada o maceše“, „Pohřební píseň bojarů“, „Mnich Florian“, „Hon“ in „Ballada života“. V drugem oddelku nam podaje nekoliko dovršenih in lepih legend, med katerimi se z lepim zlogom in krasno dikcijo odlikujeta „Původ varhan“ in „Lístek zapuzený“. Oblika mu je precěj dovršena in rima sploh čista. — „Václava V. Trnobranského vybrané spisy veršem i prosou“. Teh spisov pokojnega pisatelja izšla sta do sedaj dva dela. Kaže se nam v njih resnično, globoko čuvstvovanje in bistro oko, katero zapazi marsikako napako v našem družbinskem življenju. Trnobranský je med narodom jako priljubljen pisatelj, posebno zavoljo svoje lahke oblike. Da je ta tu pa tam nekoliko malomarna, ne bomo mu šteli v tolik greh, ako pomislimo, da za njegove dobe skrb za obliko ni bila ravno velika. — „Pomněnky. Vybor básní pro dívky. Sestavil Vojtěch Pakosta.“ S tem naslovom podaje Pakosta dozorevajoči ženski mladini češki zbirko najlepših in za ono mlado dobo prikladnih pesmij. Urednik, sam priden literaren delavec, ogibal se je vsega, kar bi z vsebino ali obliko moglo žaliti nežno dušo deviško. Za uvod je podal „Poznámky životopisné“, katere bodo jako dobro služile čitateljicam ter jih uvele v najnovejše literarno gibanje češko. Tam najdemo pesmi naslednjih pisateljev: Marije Čacke, Svatopluka Čecha, Fr. Lad. Čelakovskega, Gust. Dörfla, Fr. Douche, Albine Dvořákové-Mráčkové, K. J. Erbena, Irme Geisslove, Vítězslava Háška, Adolfa Heyduka, Jos. Kras. Chmelenskega, Boleslava Jablonskega, J. V. Jahna, Jos. Kalusa, J. Vl. Kamaryta, Jana Kollára, J. Pr. Koubka, Mir. Krajníka, Eliške Krásnohorske, Jar. Langerá, K. H. Máche, J. J. Márka (Jana z Hvězdy), Jar. Martinca, Rud. Mayera, Berte Mühlsteinove, Em. Miřiovského, Gust. Pfliegera-Moravskega, V. Pícká, Rud. Pokornega, Ant. Puchmajera, Lad. Quisa, F. J. Rubeša, Ane Vl. Růžičkové, Josefa Sládka, J. Soukopa, Bož. Studničkove, Fr. Sušila, Al. Škampe, A. V. Šmilovskega, V. Šolca, Vl. Štastnega, Václ. Štulca, K. Vinařicega in Jaroslava Vrchlickega: torej zares najboljših umetnikov, kar jih je dosedaj porodila zemlja češka. Kakor se cvetoči mladini deviški tudi spodobi, opravljena je knjiga elegantno in ukusno. — „Zabavná bibliotéka“, katero izdaje rodoljubni pater Placidus Mathon, skrbi že od l. 1870. z veliko srečo za dobro berilo katoliškemu češkemu narodu. Nedavno je ta vse pohvale in priporočila vredna „bibliotéka“ prinesla izbrane spise prvega pisatelja moravskega „Kukátkára“, kakor se na kratko imenuje p. Václav Kosmák, velezaslužni župnik v Tvarožni, po svojem znamenitem spisu „Kukátko“. Ta mož je glavni zastopnik leposlovja na Moravskem in v narodu jako priljubljen. Po največ piše kratke, jedrate in jako zanimive pripovedke in obraze, v katerih nam kaže ljudi in svet tako, kakor so v resnici, kakor govoré, mislijo in delajo. Ne bilo bi napačno, ako bi se nekatere njegovih črtic podale tudi našemu narodu, morda v „Večernicah“ družbe sv. Mohorja ali pa v kakem preprostemu ljudstvu namenjenem časopisu, ki žalibog le premnogokrat mažejo „gole strani belega papirja“ z jalovimi članki in dopisi. — „Povelké udólosti. Tré obrazů z těžkých dob. Nakreslil Václav Rezníček; v Praze 1884.“ Te povesti mladega ali jako pridnega in precěj nadarjenega pripovednika češkega so izšle v „Lacini knihovni národní, ser. VIII. seš. 1—14“. V prvi povesti, „Pod Golgotou“, slika Rezníček duševni in gmotni poráz češkega naroda po belogorski bitvi; v drugi, „Do hrobu“, primerja nasledek tega poraza z grobom, v katerega je imela biti položena zdaj zdaj češka moč in sila; v tretji, „Příznákové z mrtvých vstání“ kaže nado, katera je napajala Čehe, da po mnogem trpljenji mora priti doba rešitve. Vse osebe se psihološki dobro proučene.

V „Ljubljanskem Zvonu“ smo že omenili (IV. 62) prvi del lepega potopisnega in kulturno-zgodovinskega dela Holečkovega „Černá Hora v míru“. V tem je izšel tudi drugi zvezek. To delo ni zgolj potopis; v njem se posebna pozornost obrača na vse, kar bi dajalo pokrajini in ljudem poseben značaj, in takih značajnih črtic najdemo v ti knjigi obilo. Berilo je jako lepo in ne zabava samó, ampak tudi poučuje. — Da bi rojake svoje opozoril na vse znamenitosti kraljevega gradu v Pragi, in bi od te znamenite in veličastne zgradbe imeli pravi užitek vsi, ki jo obiskujejo, izdal je Edv. Herold v II. delu svojih „Malebných cest po Praze“ tega gradu opis in zgodovino z naslovom: „Královský hrad Pražský“. O njem ni bilo do zdaj podano v nobeni knjigi toliko zanimivih opomenj in dragocenih podrobností, kakor ravno v tem spisu. Herold je dolgo studiral o svoji nalogi, mnogo novega je spravil na dan in popravil ter ovrغل mnogo napačnih trditiv. —t—

Šah je po soglasni sodbi veščakov najbolj duhovita, najbolj zapletena in najglobokeje osnovana, ter zatorej tudi najtežja izmed vseh iger. Gledé krasote in globokosti, številnosti in mnogovrstnosti idej, kakor tudi gledé znanstvenega obdelovanja in razvitka se ne more šahu primerjati nobena druga igra. Zato mu vsi šaholjubi, pa tudi drugi znanstveni veljaki priznavajo mesto sredi igre in umetnosti. Saj je pa tudi v marsičem podoben lepim umetnostim! Kakor té, razveseljuje i šah človeku srce, bistri mu um in mu je tešilo duševnih bólov, nadomestek za marsikako bridko izgubo, katero mora v življenji pretrpeti. Igrajočega partijo šaha, odvrčajo ga zanimljive in duhovite kombinacije za nekaj časa od vsakdanjih skrbij in trudov in ga storé; dejal bi zadovoljno-razmatrajočega. Tudi blaži šah človeško stremljenje, kajti ne materijalni dobiček, nego plemenitejšo veselje o zmagi, pridobljeni po ostroumnem premišljevanji, je šahovcu plačilo. Lepo igrana in srečno zvršena igra napravlja človeku več veselja, nego najlepša knjiga ter slavni nemški pisatelj Jean Paul (Richter) po pravici pravi nekje v svojih spisih: „Záme ni prijetnejše zabave na svetu, nego partija šaha poleg čaše črne kave.“ In srečna rešitev krasno izdelane, težavne šahove naloge ne godí reševalcu nič menj, nego kakeršemu koli estetični užitek, ter mu je dovoljno zamenilo za trud, ki ga je imel ž njo.

Izkušnje mnogih stoletij — igra je stara že nad 3300 lét — so visoko ceno šaha neovržno dokazale, da so ga vsi omikani narodi vzprejeli v svoje literature. Prvi veleumi vseh izobraženih narodov, n. pr. Napoleon I., Shakespeare, Staunton, Buckle, Leibnitz, Lessing, Turgénev i. t. d. so se posebno ljubeznivo bavili s to duhovito in plemenito igro ter se često prištevali najboljšim sodobnim igralcem (Buckle, Staunton, Turgénev). Zatorej odpira z denašnjo številko tudi „Ljubljanski Zvon“ svoje predale šahu, tej izobraženih mož dostojni zabavi!

Š a h.

Ureduje Janko Kalan v Velikih Laščah.

„Ljubljanskega Zvona“ uredništvo nam je blagovolilo prepustiti v vsaki številki svojega lista nekoliko prostora za šah. Da primerno gojimo in slavimo to mikavno in duhovito igro, podajali bodemo vsak mesec vsaj po edno nalogo s popolno rešitvijo in kratko oceno; dalje po edno zanimivo igrano partijo in tu pa tam kak završetek (konec igre); pričevali bodemo razne novice o šahu in slavnih šahovcih, književne no-

vosti i. t. d., ter prosimo slovenske šaholjube, da nas izvolé podpirati, da bode „Ljubljanski Zvon“, veren načelu svojemu, tudi tû kolikor mogoče izviren.

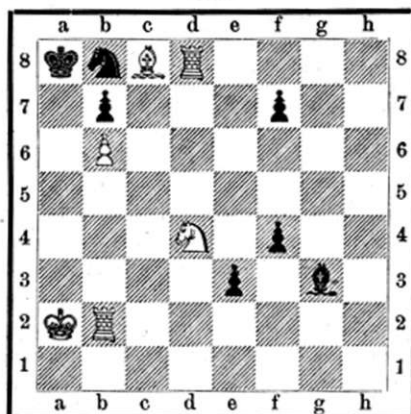
Rešitve nalog bodemo prinašali vsakokrat stoprav čez dva meseca, imena rešilcev pa, kateri naj se obračajo naravnost na šahovega urednika, v vsakem listu.

Začetnikom in takim, ki se hoté šaha stoprav učiti, sestavil bode urednik te rubrike navodilo, obsejajoče razpravo ob elementih te plemenite igre ter kratko upeljatev v teorijo šaha.

I. naloga.

Sestavil R. Braune v Kočevji.

Črni.

Beli.

Beli vleče in naredi v 3 potezah mat.

(Rešitev priobčimo v tretjem zvezku.)

Kako se zaznamenujejo posamična polja (predalčki) šahove deské, razvidno je iz naloge.

Tû sestavljene kratice in znamenja v zvezi s znamenji (imeni) šahovih polj so tako zvana notacija in ž njimi se zabeléžujejo posamične poteze ali cele partije.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po eden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto po 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30 kr., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec.

Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, Nove ulice 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Kratice in znamenja,
katere nam bodo rabile v „Zvonu“.

K znači kralja =

D „ damo (kraljico) =

T „ turen (trdnjavo) =

S „ skakača (konjiča) =

L „ tekáča (lovca) =

k „ kmeta =

0—0 znači malo rokado.

0—0—0 znači veliko rokado.

× ali : znači, da se vzame.

+ ali † znači „šah“.

++ ali †† znači dvojen šah.

×† ali △ znači, da se vzame s šahom.

□ znači mat (šahmat).

△△ znači mat in da se tudi vzame.

[] ali ! znači dobro (najboljšo) potezo.

() ali ? znači nedobro, ?? pa prav slabo potezo.

— znači, da se določno, ≈ pa, da se kakor koli vleče.

Navodilo

o pravilnem igranju šaha za začetnike.

I.

Orodje za šah in nastavek.

Orodje za šah je štirioglata (kvadratna) deska ali tabla, katera je razdeljena v 64 ednakih, zaporedoma svetlo- in temno-barvenih manjših kvadratov (polj), in šahovi kameni ali figure.

Navadno igrata šah samo po dve osebi; vsaka izmed njiju dobode pred začetkom igre po 16 kamenov in sicer eden igralec bele (svetle), a drugi črne (temne) barve. Vsakih 16 kamenov predočuje po edno vojsko (armado), katera se ima, vojena po svojem igralci, z nasprotno armado boriti za zmago s tem, da vsak igralec zapored po jedno potezo stori (eden kamen na deski vleče ali premakne).

Vsaka armada sestoji iz 8 oficirjev (figur) in 8 kmetov; oficirji (častniki) so:

1. eden kralj,
2. edna dama,
3. dva turna (trdnjavi),
4. dva tekáča (lovca),
5. dva skakáča.

Predno se igra začne, treba je pómesti to-le:

Šahova deska se tako položí med igralca, da je pri vsakem igralci na njega desni strani na oglu deske

(v desnem kotu) belo polje (bel kvadrat). Ako se to ne storí in se igra začne, smé vsak igralec, predno sta obá igralca vsak po štiri poteze storila, zahtevati, da se igra ustavi in iz nova prične; po dokončani obojestranski četrti potezi je treba k temu privolitve obéh igralcev.

Ko se je bila deska tako položila, razpostavi vsak igralec svoje kamene na desko in to, kakor podoba 1. kaže, oficirje v prvo vrsto, kmete pa v drugo vrsto šahovih polj, a vsak kamen na svoje posebno polje.

Vsako polje šahove deske ima svoje imé ali znamenje. Zaznamenuje se s črkami in s številkami. Poprečna vrsta polja se zaznamenuje s številko, a navpična s črko.

Ako si ogledamo sliko šahove deske v pod. 1., vidimo, da stojé zdolaj na prvem polji v kotu bel turen; to polje se zaznamenuje s črko *a* in s številko 1, tedaj *a1*; zraven turna stojí bel skakáč, to polje se imenuje *b1*; poleg skakáča stojí, na polji *c1* bel tekáč, na polji *d1* bela dama, na polji *e1* beli kralj in potem zaporedoma na poljih *f1*, *g1*, *h1* bel tekáč, skakáč, turen. V drugi vrsti šahove deske stojí osem belih kmetov na poljih *a2*, *b2*, *c2*, *d2*, *e2*, *f2*, *g2*, *h2*. (Dalje.)

Vabilo na naročbo.

Vrhu pesniških proizvodov priznanih pesnikov slovenskih, Stritarjevih, Gorazdovih i. dr. in vrhu Trdinovih bajk in povestij, pisanih v uzorno-lepi slovenščini, izhajala bode v našem listu vse leto nad deset tiskovnih pol obsežna zgodovinska povest:

„Veliki grof“.

Pisatelj, g. dr. Fr. Detela, c. kr. gimn. profesor v Dunajskem Novem Mestu, opisuje v ti povesti z živimi bojami slikovito življenje po lepi Savinjski dolini in po staroslavnem slovenskem Celji sredi XV. stoletja za velikega grofa Ulriha Celjskega.

Priljubljeni pripovedovalec naš, g. Janko Kersnik, priobči svojega lepega „Cyciamena“ II. del pod naslovom:

„Agitator“.

V tem romanu nastopajo vse tiste glavne osebe, katere bralec pozná že iz „Cyclamena“, vendar bode „Agitator“ sam záse celota.

S krajšimi pripovednimi spisi bodo preskrbovali list: v svoji elegantni in duhoviti pisavi nedosézni g. Jos. Stritar, g. dr. Ivan Tavčar, ki je s svojimi živo in izvirno pisanimi „Mrtvimi srci“ pridobil letos našem listu novih prijateljev, g. Alf. Pirec in nekateri mlajši pisatelji.

Novo rubriko odpre letos „Ljubljanski Zvon“ pod naslovom

„Slavni Slovenci“.

Tu bode priobčeval životopise odličnih umetnikov, pesnikov in pisateljev slovenskih; v prvi vrsti literarno-zgodovinsko razpravo „Dr. Jakob Zupan“ (porojen 4. julija 1785. na Prevojah, umrl 6. februarja 1852. v Celovci), katero je o stoletnici; rojstva njegovega spisal g. prof. Fr. Wiesthaler; dalje životopis velikega slovenskega dobrotvora, ljudomilega P. P. Glavarja, katerega je po novih, v Komendi najdenih listinah sestavil g. prof. Ivan Vrhovec, in naposled životopis slovenskega pesnika in pisatelja Matije Valjavca iz urednikovega peresa.

Izmed znanstvenih razprav omenjamo zlasti prof. Rutarjevega spisa o reki „Timavus“; zgodovinske studije o Slovencih v IX. stoletji od prof. dr. Fr. Kosa, životopisa V. G. Bêlinskega, slavnega kritika ruskega, od prof. J. Celestina: E. Lahovih zemljepisnih črtic in članka o književni vzajemnosti hrvatsko-slovenski, ki ga je o petdesetletnici preporeda književnosti jugoslovanske spisal g. Andrej Fekonja.

Na dalje bode „Ljubljanski Zvon“ točno poročal o vseh domačih književnih stvareh ter se s paznim očesom oziral na literarno delovanje in kulturno življenje slovanskih narodov in to tem lože, ker mu je tudi bodoče leto zagotovljena pomoč takoizvrstnih poročevalcev, kakor sta n. pr. g. prof. Jos. Starè v Zagrebu in g. dr. Karl Štrekelj na Dunaji.

Iz tega kratkega pregleda vidijo gg. naročniki, da je „Ljubljanski Zvon“ dobro založen z zanimivimi rokopisi in da se s čilimi močmi odpravlja na delo prihodnjega leta, v katerem hoče kakor doslej kar najiskroneje pospeševati razvoj lepe in znanstvene knjige slovenske. Konečno vabi nove naročnike stopiti pod njegovo zastavo, in nadejoč se, da mu verni ostanejo vsi dozdani prijatelji, kliče jim: Na svidenje v novem letu!